

magazin istoric

ANUL XIV Nr. 3 (156) MARTIE 1980

magazin istoric

Revistă de cultură

istorică

Anul XIV

Nr. 3 (156)

martie 1980

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CANDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

6 martie 1945. Pentru puterea revoluționar-democratică: <i>Gheorghe Tufui</i>	2
Țările române în lumea europeană a veacului XIV: <i>Șerban Papacostea</i>	5
România în războiul antihitlerist: <i>Alexandru D. Dușu</i>	9
P.C.R. — promotorul luptei pentru alăturarea României coalitiei antihitleriste: <i>Eugen Preda</i>	13
Martie 1945. Ofensiva în Silezia Superioară: <i>D.D. Leliușenko</i>	17
19 martie 1944. O zi nefastă în istoria poporului ungar: <i>György Ránki</i>	20
O istorie a poporului român scrisă de un polonez pentru polonezi: <i>Nicolae Mareș</i>	26
Sărbători țărănești de primăvară: <i>Mihai Pop</i>	29
Integral și modestul cetățean Gheorghe Magheru: <i>Paul Cernovodeanu, Marian Ștefan</i>	33
Ultima voință a lui I.G. Duca: <i>Mircea Mușat</i>	38
Nu a uitat o clipă poporul: <i>Victor Slăvescu, Ioana Ursu</i>	40
Cui folosește? <i>Ștefan Pascu</i>	44
„Originile Romei” la București — „Civilizația dacilor” la Roma: <i>Massimo Pallottino</i>	48
Ankara '55: <i>Cristian Popișteanu</i>	50
Anatolia — un pod între două continente: <i>Leonard Cottrell</i>	51
Vechii vinători de balene: <i>J. Louis Giddings</i>	56

● Concursul Magazin istoric, ediția 1980... 12 ● Cărți sosite
la redacție... 47 ● Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

① Poartă maramureșeană, veritabilă dantelărie în lemn, vădind iscusința și deosebitul simț artistic al strămoșilor noștri

④ Pe fondul unei splendide scoarțe maramureșene: Tinjaua hotenarilor, sărbătoare consacrată celui mai harnic gospodar al satului; Dans din Certeze-Oaș; „Măsurignul” laptelui, ceremonie din cadrul sărbătorii Simbra oilor; Joc de doi (Sărbători țărănești de primăvară, p. 29)

② Obiect hitit cu semnificații rituale, datînd din 2300-2100 î.e.n., descoperit la Aladja-Höyük. În medallion: tablă cu hieroglife hitite, care atestă că vechiul nume al asezării de astăzi Nigde, în centrul Cappadociei, era „Nahita (Muzeul de arheologie din Ankara)

③ Căile de acces într-o cetate subterană, cu 18-20 nivele, săpată în roci de origine vulcanică din Anatolia Centrală (Un pod între două continente, p. 51)

Mașeta artistică a copertelor: arhitect Ascanio Damian

②

③

Viața politică din România acestor zile reflectă încununarea secularelor aspirații ale poporului român de a ajunge stăpînul vieții sale, arhitectul propriei sale istorii. Puternic stimulate de istoricele hotărîri adoptate de Congresul XII al partidului, activitatea politică a maselor, spiritul revoluționar de muncă și creație al milioanei de cetățeni, dau dimensiuni și profunzimi noi democrației românești.

În deplină concordanță cu cerințele formulate de secretarul general al partidului în Raportul prezentat celui de-al XII-lea Congres al P.C.R., organismele de conducere colectivă a societății noastre devin cu fiecare zi motoare puternice ale progresului, ele avînd menirea „să acționeze efectiv ca foruri de dezbatere responsabilă și soluționarea justă, operativă a tuturor problemelor” pe care le naște opera de construire a noului societăți.

Constituirea — în baza indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu — a organizațiilor proprii ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, conferințele orășenești, județene și municipale, cel de-al doilea Congres al acestei organizații cu ramificații atît de adînci în viața națiunii noastre au fost tot atîtea dovezi grătore ale rolului și locului pe care masele largi de oameni ai muncii, poporul, națiunea însăși le are în propria sa istorie. Legătura indestructibilă dintre partid și popor, identitatea de aspirații a tuturor fiilor patriei — români, maghiari, germani, evrei și de alte naționalități — sînt componentele vitale ale democrației noastre, și, totodată, factorii ei de progres, de perfecționare continuă. Așa cum arăta secretarul general al partidului, pentru a fi adevărată, pentru a nu rămîne o

„Victoria de la 6 Martie nu a venit de la sine și nici nu a fost adusă din afară; ea a fost cîștigată prin luptă, prin jertfe grele date de forțele revoluționare și democratice din România”.

NICOLAE CEAUȘESCU

6 martie 1945. PENTRU PUTEREA REVOLUȚIONAR-DEMOCRATICĂ ÎN ROMÂNIA

GHEORGHE ȚUȚUI,
doctor în istorie

Desfășurarea victorioasă a revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, începută în august 1944, înscrisă, ca unul din momentele importante instaurarea, la 6 martie 1945, a puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor. Este un moment de seamă din noua epocă deschisă în istoria patriei noastre de actul de la 23 August 1944 care, după cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul XII al partidului, reprezintă începutul epocii triumfului „idealurilor de dreptate și libertate pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași, a afirmării depline a dreptului sacru al poporului român de a fi liber și suveran în țara sa, stăpîn deplin pe bogățiile naționale, făruitor conștient al propriului său destin socialist și comunist”.

Analiza științifică a evenimentelor istorice de acum trei decenii și jumătate¹ evidențiază ca o coordonată esențială amploarea fără precedent pe care a cunoscut-o participarea maselor la acțiunile politice. Confruntările politico-sociale, care la începutul anului 1945 au avut o mare intensitate, au demonstrat, totodată, combativitatea deosebită a maselor populare, fermitatea și dăruirea cu care oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, au acționat pentru a da viață obiectivelor trasate de Partidul Comunist Român. În aceste bătălii pentru democrație, în care s-au anga-

¹ De-a lungul anilor, *Magazin istoric* a publicat numeroase articole, documente, mărturii despre perioada revoluției democrat-populare din patria noastră; vezi nr. 1/1967, 2/1968, 4,1/1969, 11/1971, 9/1974, 2,3/1975, 3/1976, 9,10/1979.

simplică formulă, democrația socialistă trebuie să permită „participarea tot mai activă a poporului la conducerea societății, la făurirea propriei sale istorii”.

Prin largă participare a maselor, prin spiritul de deplină libertate în exprimarea opțiunilor, alegerile de la 9 martie 1980 pentru desemnarea de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare au reprezentat prilejul cel mai nimerit pentru ca democrația noastră socialistă să-și pună în lumină profundele ei valențe. Subliniind importanța alegerilor, președintele Nicolae Ceaușescu arăta că ele trebuie să constituie „o puternică demonstrare a unității de granit a întregii națiuni, a forței democrației socialiste, a trăinicieii și superiorității orânduirii noastre noi, în care poporul este cu adevărat liber și stăpîn pe destinele sale”. Ampla și entuziasta prezență a maselor în fața urnelor a prilejuit „o și mai puternică afirmare a înaltei răspunderi patriotice a fiecărui cetățean în munca și lupta pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, pentru progresul și înflorirea României socialiste”. Alegerile de la 9 martie au constituit „o înaltă expresie a profundului democratism al societății noastre, a participării active a maselor la conducerea societății, a legăturilor tot mai strînse dintre partid și oamenii muncii, dintre cetățeni și organele puterii de stat”.

Parte componentă a unui proces complex de dezvoltare multilaterală a patriei noastre, evenimentele politice din acest an se suprapun, în plan istoric, cu aniversarea a 35 ani de la instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democratic din istoria României. Un motiv în plus pentru a medita mai adînc asupra trecutului de lupte și jertfe al democrației românești.

Într-o zi, la cele mai largi mase de cetățeni, clasa noastră muncitoare s-a afirmat cu vigoare revoluționară, îndeplinindu-și cu cinste rolul istoric de forță conducătoare a luptei pentru progres, coagulînd în jurul său toate forțele democratice din întreg cuprinsul țării.

Expresie a hotărîrii revoluționare a poporului român de a-și orîndui viața de stat în conformitate cu interesele și năzuințele sale, 6 martie 1945 a constituit, în același timp, o ilustrare deosebit de elocventă a superiorității soluțiilor politice ale P.C.R., pentru a se asigura nu numai mersul înainte al societății românești, ci însăși regenerarea acesteia, a capacităților sale de organizare și conducere unitară a acțiunilor întregului popor. S-a demonstrat și cu acest prilej, deosebita capacitate tactică a partidului de pregătire multilaterală a maselor, a luptei revoluționare.

Instaurarea puterii revoluționare democratice de la 6 martie 1945 evidențiază, în același timp, gradul înaintat de organizare a forțelor social-politice care acționau sub conducerea sau influența P.C.R. Astfel, în februarie 1945, cînd s-au declanșat acțiunile politice hotărîtoare pentru pămînt și putere, Partidul Comunist Român, forța conducătoare a revoluției, avea constituite 12 organizații regionale de partid și 58 comitete județene. Într-un avansat stadiu de organizare se găsea și Partidul Social-Democrat, care din aprilie 1944 acționa în front unic cu P.C.R. Zecile de mii de membri ai celor două partide muncitorești exercitau o puternică influență politică în viața țării, reflectată atît în orientarea maselor de cetățeni neîncadrați în nici o grupare sau partid politic, cît mai ales în dezvoltarea rapidă și activizarea organizațiilor democratice de masă pe care se sprijineau forțele de stînga: sindicatele, Uniunea Tineretului Comunist, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică și altele.

Mișcarea sindicală, reorganizată la 1 septembrie 1944, pe baza unității de acțiune dintre comunisti și social-democrați, constituia, la începutul anului 1945, o puternică forță politică. Organizațiile sindicale acționau cu hotărîre împotriva patronatului, asigurînd desfășurarea producției cu prioritate pentru nevoile

frontului antihitlerist, precum și aplicarea măsurilor de îmbunătățire a condițiilor de muncă ale salariaților.

Uniunea Tineretului Comunist, cu cei 60.000 membri ai săi, se impunea prin dinamismul și spiritul de sacrificiu pentru cauza de care dădeau dovadă tinerii revoluționari. Aflată sub directă conducere a partidului, Uniunea Tineretului Comunist beneficia în acei ani de luptă pentru instaurarea unei orînduirii noi, democratice și populare de bogată experiență revoluționară, de spiritul de înalt patriotism și dăruire participă la tovarășului Nicolae Ceaușescu, în acea perioadă secretar general al U.T.C. Exemplul său, maturitatea și fermitatea revoluționară, călîte în anii grei ai ilegalității, pe baricadele luptelor antifasciste, pentru apărarea independenței și suveranității patriei, pentru victoria revoluției, au exercitat o puternică influență asupra întregului tineret român, mobilizîndu-l la sprijinirea cu toate forțele a războiului antihitlerist, la înfăptuirea reformelor democratice cerute de mase, la lupta care se dădea pentru cucerirea puterii.

Decisivă dezvoltare din punct de vedere numeric cunoșteau și celelalte organizații care activau sub conducerea partidului, ceea ce influența în mod evident evoluția raporturilor social-politice din România în favoarea forțelor revoluționare. Un moment important în consolidarea puterii politice a forțelor revoluționare l-a constituit hotărîrea maselor țărănești de a-și aduce contribuția la lupta pentru transformări democratice, prin încadrarea lor masivă în Frontul Plugarilor și în alte organizații democratice. La începutul anului 1945, Frontul Plugarilor număra aproape un milion de membri. În condițiile pluralismului politic existent în România după eliberare și al activității intense a unor grupări burgheze, cu influență politică în anumite categorii sociale, realizarea, la începutul lunii octombrie 1944, a Frontului Național Democrat — rezultat al politicii juste de alianțe promovate de P.C.R. — a adus o importantă schimbare în raporturile de forțe pe arena

politică a țării, contribuind în mod substanțial la victoria maselor în lupta pentru putere.

După cum rezultă cu claritate din analiza evenimentelor, biruința politică de la 6 martie 1945 este remarcabilă, înainte de toate, prin aceea că masele populare din întreaga țară, unite sub conducerea partidului comunist, au înlăturat de la putere acele forțe sociale și politice care urmăreau împiedicarea procesului eliberator început la 23 August 1944. Victoria de la 6 martie 1945 apare astfel ca o continuare firească a insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944, îndeosebi pe țărmul înfăptuirii dezideratelor sociale și naționale.

În drumul spre instaurarea unei noi puteri revoluționar-democratice, masele populare, forțele politice s-au confruntat cu o complexitate de factori interni și externi. Ele au respins atât încercările reacțiunii interne de a stăvilii, prin forța armelor, cursul inevitabil al noii istorii românești, cât și tentativele de imixțiuni externe în treburile țării, aflate atunci sub regimul Convenției de armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944.

Înfăptuit într-o perioadă istorică complexă, actul politic al poporului român de la 6 martie 1945 ilustrează cu claritate vigoarea forțelor revoluționare ale națiunii. În acele momente decisive ale luptei pentru putere, națiunea română a aflat în Partidul Comunist Român, conducătorul încercat al forțelor de stînga, reprezentantul cel mai autorizat al tuturor aspirațiilor și idealurilor maselor largi populare. Națiunea română a optat pentru politica P.C.R. pentru că această politică era corespunzătoare aspirațiilor sale de mai bine.

Această statornică voință de a-și hotărî el însuși destinul, proprie poporului român și promovată cu consecvență de Partidul Comunist Român, a exercitat o influență deosebit de pozitivă asupra întregii evoluții ulterioare a României, constituind un factor important al stabilității politice și o premisă esențială a transformării puterii revoluționar-democratice, instaurată la 6 martie 1945, în puterea socialistă a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, așa cum s-a conturat ea odată cu proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947.

Evenimentele istorice care au dus în urmă cu 35 ani la instaurarea și consolidarea puterii revoluționare a oamenilor muncii în țara noastră s-au desfășurat concomitent cu luptele pe care începînd de la 23 August 1944 armata română, alături de cea sovietică, le-a purtat pentru zdrobirea Germaniei naziste și a aliaților săi. Pornind într-un elan nestăvilit pentru eliberarea părții de Nord a Transilvaniei de sub dominația hitleristă și horthyistă, trupele române, însușite de chemările și acțiunile revoluționare ale partidului comunist, au pătruns adînc în teritoriul dominat de inamic, eliberînd peste 3 800 localități, dintre care mai mult de 50 orașe sau așezări de tip urban din Ungaria, Cehoslovacia și Austria. Numeroasele ordine de zi date de comandamentele militare, cele 300 000 decorații românești, sovietice, cehoslovace și ungare, cimitirele

ostașilor români, răspîndite pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, ca și zecile de monumente ridicate în aceste țări în memoria eroilor români, atestă, fără puțință de tăgădat, atât dimensiunile eroismului românesc, cât și contribuția importantă a țării noastre la eliberarea popoarelor vecine de sub dominația hitleristă. Răspunzînd cu deosebită dăruire patriotică chemării lansate de partid — „Totul pentru front, totul pentru victorie!” — poporul român s-a afirmat cu pregnanță ca una dintre forțele importante ale coaliției antihitleriste.

Faptul că puterea instaurată la 6 martie 1945 a fost o emanație a luptei maselor populare de pe întreg cuprinsul țării i-a conferit nu numai stabilitate, dar și capacitatea de a birui enormele greutăți, îndeosebi de natură economică, cu care a trebuit să se confrunte noul regim politic.

La cele trei decenii și jumătate de ascensiune fermă a României pe drumul socialismului, etapele istorice parcurse se înscriu în cronica de aur a poporului român cu un bilanț impresionant de rodnice succese în slujba prosperității și propășirii țării. Remarcabile succese obținute de poporul român sub conducerea Partidului Comunist Român evidențiate în magistratul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XII-lea al P.C.R. reprezintă o mîndrie a întregii noastre națiuni. Ele sînt rezultatele concrete ale concepției originale profund patriotice promovate de P.C.R. de rezolvare cu propriile forțe a marilor și complexelor probleme pe care noile etape istorice le-au pus în fața poporului nostru.

Relevînd uriașele cuceriri revoluționare obținute în cea mai glorioasă perioadă din istoria patriei, deschisă de revoluția de eliberare națională și socială din august 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia de la tribuna celui de-al XII-lea Forum al comunistilor români: „*În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la revoluția de eliberare, România a parcurs mai multe etape istorice, jalonate de uriașe prefaceri revoluționare, de marelle realizări în toate domeniile de activitate. Dînd dovadă de înaltă abnegație și devotament pentru cauza socialismului, a înfloririi patriei, învingînd greutăți de tot felul, clasa muncitoare, fărînamea și intelectualitatea, întregul nostru popor, urmînd cu încredere partidul, au înfăptuit revoluția democratică și revoluția socialistă, au desfășurat cu succes opera istorică de construcție socialistă, lichidînd pentru totdeauna exploatarea omului de către om, consolidînd noua ordine și trecînd cu succes la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România*”.

De la înălțimea celor trei decenii și jumătate de nouă istorie pe pămîntul străvechii sale patrii, poporul român privește încrezător spre viitorul luminos al României.

Impresionantul program adoptat de Forumul comunistilor români din 19-23 noiembrie 1979 prefigurează dimensiunile grandioase ale unei noi civilizații pe pămîntul românesc, a unei noi calități a vieții în patria noastră în deceniile viitoare.

unitate și independență

TĂRILE

ROMÂNIE

ÎN LUMEA EUROPEANĂ A VEACULUI XIV

Incheierea procesului de unire a formațiilor politice autohtone, la capătul căruia, în sec. XIV, statele feudale de sine stătătoare — Țara Românească și Moldova — au intrat în configurația politică a Europei, a fost evenimentul central al întregii istorii medievale românești.

În esență, întemeierea celor două state a fost rezultatul strînsei împletiri a trei procese: acela al agregării nucleelor statale românești, de străveche existență, care s-a încheiat, în cazul Țării Românești, în 1359, cel mai târziu,

In imagine: un document din 11 august 1315 de la Carol Robert de Anjou, care consemnează o revoltă a valahilor transilvăneni

și în 1392, în cazul Moldovei; acela al înzestrării celor două țări cu instituțiile statului de sine stătător; și, în sfârșit, acela al emancipării acestor state de sub dominația străină și al afirmării lor în cîmpul relațiilor internaționale. Etapa finală a întemeierii, la capătul căreia cele două state medievale române apar nu numai încheiate teritorial în limitele lor istorice, dar și înzestrate cu atributele autonomiei depline și cu instituțiile care o sancționau, s-a desfășurat sub semnul luptei împotriva dominației regatului ungar al regilor angevinzi, în special al celui de-al doilea reprezentant al dinastiei. Ludovic de Anjou (1342-1382).

Ambițioasele planuri ale regelui angevin

Pe o arie mai largă, faptul politic primordial în această perioadă de la sfârșitul primei jumătăți a secolului XIV l-a constituit lupta împotriva dominației tătare. Desfășurată în cadrul unei mari acțiuni de slăbire a puterii Hoardei de Aur în Europa Răsăriteană, lupta a fost deschisă în anul 1340, la Halici, de către coaliția ungaro-polonă, în urma acordului realizat de regii Carol Robert și Cazimir, și a cuprins un vast spațiu aflat sub controlul direct sau indirect al tătarilor, începând cu teritoriile ruse apusene și lituaniene și extinzându-se pînă în regiunea Dunării inferioare. În această confruntare, Hoarda de Aur a înregistrat masive pierderi de teritorii și de prestigiu politic.

Marea acțiune de respingere spre stepă a tătarilor s-a desfășurat cu participarea românilor¹: a Țării Românești în urma reconcilierii foarte timpurii între Ludovic de Anjou și Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab; a Moldovei și a românilor din Transilvania. La capătul acestei lupte, teritoriul românesc de la Răsărit de Carpați, cu excepția unei enclave pe malul Mării Negre, a fost eliberat de sub dominația tătărară.

Alungarea tătarilor a deschis însă nemijlocit problema succesiunii la dominație în întinsul spațiu ieșit din dependența față de Hoarda de Aur. La Mizăzi și Răsărit de Carpați, regalitatea ungară considera că succesiunea îi revenea de drept, urmînd să organizeze după cum socotea de cuviință aceste teritorii. Prin înțelegerea încheiată cu Nicolae Alexandru, domnul Țării Românești, la începuturile acțiunii comune antitătare și căroră regele ungar le conferea caracter de strictă subordonare vasalică a partenerului său, prin regimul de căpitanie regală, apoi de voievodat strict dependent de coroană, impus Moldovei, prin aria teritorială de dominație directă intercalată de regele Ungar

riei între cele două țări — așa-numitul culoar care apare în privilegiul din 1358 acordat de Nicolae Alexandru negustorilor brașoveni — acoperită sub raportul organizării bisericesti de Episcopia Milcoviei², regatul revendica, și în mare parte reușise să-și impună controlul asupra întregului teritoriu românesc extracarpatic din care fusese înlăturată Hoarda de Aur. Avînd sub controlul ei direct Banatul și Transilvania și consolidîndu-și tot mai mult dominația asupra Maramureșului, puterea angevină reușise să cuprindă, în grade diferite de dependență, întregul spațiu românesc extra și intracarpatic, asupra căruia își exercita tot mai opresiv efortul de subordonare politică și confesională.

Scurt timp însă după încheierea cu succes a campaniilor împotriva tătarilor, dominația angevină proaspăt instaurată a fost înfruntată de refuzul Țărilor române de a accepta o stăpînire care se prevestea deosebit de apăsătoare și intolerantă. Folosind contextul favorabil al deplasării centrului de greutate al preocupărilor externe ale lui Ludovic de Anjou, în anii următori, mai întîi spre Apusul Peninsulei Balcanice, apoi spre Europa Centrală, cele două Țări române au început lupta împotriva dominației angevine.

Conflictul de lungă durată între Ludovic și cele două Țări române a început odată cu desprinderea acestora, în anii 1359-1364, din marea arie a teritoriilor controlate de rege. Primul semn al emancipării a venit odată cu perfectarea, în luna mai 1359, a acordului negociat de domnitorul Țării Românești cu Patriarhia din Constantinopol, în temeiul căruia a luat naștere Mitropolia Țării Românești. Departate însă de a se limita la domeniul organizării ecleziastice, opțiunea domnului Țării Românești, finalizată în 1359, a însemnat o înfruntare, pe toate planurile, a politicii regatului angevin.

¹ Episcopia întemeiată de misionarii catolici în sec. XIII, cu reședința la Civitas Milcoviae (nelocalizată încă, probabil în zona Odobeștilor), avea în cuprinderea sa părțile sudice ale Moldovei și pe cele răsăritene ale Țării Românești; ea constituia un avanspost al expansiunii regalității ungare.

Înfruntare direct politică în primul rînd. Îndreptîndu-se spre centrul lumii ortodoxe, de unde a fost investit cu un nou titlu, acela de domn (avthenitis) pe care s-a rezemat revendicarea concomitentă a autocrației (titlul de *samodržej* = singur stăpînitor), Nicolae Alexandru a transferat centrul de legitimare superioară a puterii sale de la Curtea Regală a Ungariei la Bizanț; titulatura asumată reprezenta o înălțare în ierarhia statelor și, în condițiile date, un act de independență în raport cu regatul ungar. Caracterul nou al puterii supreme în Țara Românească exprimat de titlul adoptat de Nicolae Alexandru după înțelegerea sa cu Patriarhia constantinopolitană era în totală opoziție cu concepția și pretențiile regelui Ungariei privitoare la drepturile sale asupra Țării Românești. Evident, noua realitate născută prin transformarea voievodatului în domnie, care se afirma drept singura deținătoare a puterii de stat, nu putea fi primită fără reacție de regele Ludovic, în concepția căruia voievodatul Țării Românești era una din demnitățile regatului său, de felul voievodatului transilvan sau al celorlalte demnități teritoriale (comitat, banat). Ludovic însuși a exprimat limpede, în termeni feudali, sensul întreg al actului de „infidelitate” a lui Nicolae Alexandru, în care regele continua să vadă doar un „voievod transalpin”, a cărui putere nu era, după concepția sa, decît o delegație a propriei sale puteri. La începutul anului 1365, Ludovic convoca oștirea pentru campanie împotriva Țării Românești, denunțînd „vinile” acumulate de Nicolae Alexandru (decedat în 1364); acesta refuzase să se mai recunoască vasalul său și să se conformeze multiplelor îndatoriri vasalice asumate prin convențiile încheiate în prima parte a domniei. Cu deosebită vehemență condamna Ludovic atitudinea noului domn, Vladislav (Vlaicu) fiul lui Alexandru, care imita „rele deprinderi părintești”, asumîndu-și „titlul său mincinos”. Domnul român se făcea vinovat de a fi încălcat dreptul regelui ungar în ceea ce acesta

¹ Magazin istoric, nr. 12/1976.

numea „țara noastră transalpină, care ni se cuvine în temeiul dreptului și după rînduiala nașterii”, așadar cu titlu de ereditate, atribuit al puterii regale, al suzeranului, asupra Țării Românești și nu al dregătorului său, voievodul. Preluînd automat succesiunea părintească, inclusiv titlul purtat de Nicolae Alexandru, fără a fi solicitat în prealabil investitura din partea suzeranului său și refuzînd să vadă în acesta pe „domnul său natural”, ereditar, Vladislav continua, potrivit proclamației regale, starea de rebeliune în care căzuse tatăl său față de rege.

Conflict primordial politic, înfruntarea dintre domnul Țării Românești și regele Ungariei a devenit și antagonism confesional, aspecte inseparabile legate în realitatea vremii și cu atât mai mult în politica lui Ludovic de Anjou. Instituirea Mitropoliei Țării Românești, cu concursul Patriarhiei constantinopolitane, într-o vreme cînd aceasta își asumase tot mai răspicat funcția de coordonatoare a rezistenței împotriva prozelitismului catolic și forțelor politice care-l promovau, însemna nu numai subordonarea ecleziastică față de principalul centru al lumii ortodoxe, dar și repudierea catolicismului căruia domnul român fusese silit, în trecut, în temeiul acordurilor cu Ludovic, să-i deschidă larg poarta în țara sa. O deosebită gravitate a conferit acțiunii lui Nicolae Alexandru faptul că ea a coincis cu războiul purtat de Ludovic împotriva regelui Uroș al Serbiei, țară în care regele ungar își propunea să stîrpească schisma ortodoxă.

După ce în anii precedenți Nicolae Alexandru desăvîrșise unitatea teritorială a Țării

românești în limitele ei istorice, în 1359 el i-a dat instituțiile superioare ale statului de sine stătător, dominația autocrată și scaunul metropolitan, repudiînd raportul de dependență față de Ungaria angevină.

De la poziții comune...

În anul în care Nicolae Alexandru desăvîrșea „întemeierea” Țării Românești, cealaltă țară românească, Moldova¹, se răscula și ea împotriva dominației angevine. Răspătînd printr-o diplomă regală din martie 1360, meritele lui Dragoș maramureșeanul pentru efortul de a fi restaurat ceea ce Ludovic numea „țara noastră moldoveană”, Ludovic de Anjou înregistra efortul Moldovei de a se desprinde de sub dominația ungară. Documentul ne îngăduie să surprindem și cea dintîi pulsație politică concomitentă a celor două Țări române, de la Miazăzi și Răsărit de Carpați, izvorită din rezistența lor comună față de stăpînirea angevină.

Înăbușită în 1359, răscoala Moldovei a triumfat cîțiva ani mai târziu. La începutul anului 1365, faptul era împlinit: țara Moldovei, readusă în 1359 în stăpînirea regelui Ludovic, ieșind acum de sub controlul său, diploma regală din 2 februarie 1365 lua act de situația creată prin trecerea munților de către Bogdan, fostul voievod maramureșean a căruia „infidelitate notorie” se transferase în Moldova, consemnînd desprinderea țării de sub puterea coroanei ungare. Evenimentul a deschis etapa finală a „întemeierii” Moldovei, proces la capătul căreia țara, potrivit cronică-

rului lui Ludovic, „s-a transformat în stat”. Diploma regală care incrimina actul lui Bogdan (2 februarie 1365) și cea anterioară cu mai puțin de o lună (5 ianuarie 1365) care condamnă „rebeliunea” lui Nicolae Alexandru și a fiului său Vladislav surprind cea de-a doua concordanță cronologică în atitudinea celor două țări față de primejdia angevină.

La începutul anului 1365, cînd regele Ludovic emitea cele două diplome referitoare la Țările române, centrul de greutate al politicii sale de expansiune revenise în Răsăritul Europei. Noua etapă a politicii lui Ludovic (numit de papă în 1356 „căpitan general al armatei creștine contra schismaticilor”) s-a desfășurat în cadrul relansării cruciadei de către papa Urban V, în 1363² atît în Mediterana Răsăriteană cît și în Răsăritul și Sud-Estul Europei, unde regii Poloniei și Ungariei au folosit prilejul favorabil pentru a relua expansiunea întreruptă după sfîrșitul campaniilor împotriva tătarilor. Coordonată, ca și ofensiva precedentă, de regii Poloniei și Ungariei, acțiunea militară a celor două regate a înregistrat două însemnate succese: cucerirea Vidinului de către Ludovic, la începutul verii anului 1365, și extinderea dominației polone asupra Volhîniei, în urma campaniei din 1366 a regelui Cazimir, și asupra Podoliei, unde cnezii lituanieni din familia Koriatiovici au recunoscut supremația polonă.

Și un fapt și celălalt s-au răsfrînt nemijlocit și multiplu asupra Moldovei și Țării Românești, supunîndu-le unor noi și puternice presiuni.

În fața tendinței neabătute a lui Ludovic de a readuce Țările române sub controlul

¹⁻² Magazin istoric, nr. 3/1978; 11/1975.

Regele Ungariei și sfetnicii săi; miniatură din sec. XIV

său, Țara Românească a oscilat între a accepta cooperarea cu Ungaria și a se împotrivi expansiunii angevine. În prima tendință, se înscriu perioadele de colaborare din 1360-1368 și 1369-1373; în cea de-a doua, puternicele înfruntări militare din octombrie 1368, cind oastea lui Ludovic a fost înfrântă în Țara Românească și, apoi din februarie 1369, cind Vladislav I eliberează, pentru scurt timp, Vidinul de sub ocupația lui Ludovic, ocrotind populația ortodoxă de aici.

În ceea ce privește Moldova, aceasta a încercat să anihileze presiunile tot mai amenințătoare ale regalității ungare, căutând sprijinul Poloniei. Astfel în timpul domniei lui Iațcu, Moldova a stabilit legături cu papalitatea, prin intermediari polonezi. Papa Urban V îi acordă lui Iațcu titlul de duce al Moldovei, acesta acceptând, la rîndul său, înființarea în 1371, a unei episcopii catolice la Siret. Dominitorul român obținuse însă ca noua episcopie să aibă raporturi de directă subordonare față de scaunul papal. Aceasta a fost prima manifestare a tendinței de a înzestra Moldova cu instituțiile laice și ecleziastice ale autonomiei și primul pas al țării pe calea afirmării pe plan european, ca stat de sine stătător.

...la cooperare și alianță

Agravarea presiunii politice și confesionale exercitate de regatul angevin în Europa Răsăriteană, îndeosebi după ce, în 1370, Ludovic a devenit și rege al Poloniei, a declanșat, în 1376, cea mai largă mișcare de rezistență a popoarelor și țărilor cuprinse în aria de expansiune a acestui regat. Din Bosnia al cărui conducător, pînă atunci ban din grația regelui, s-a proclamat rege, și pînă la Halici, tot lanțul de state vasale sau amenințate cu vasalitatea s-au răscolit în cadrul unei acțiuni în a cărei declanșare și coordonare rolul Patriarhiei constantinopolitane apare cu evidență. Din

nou, Țara Românească și Moldova s-au aflat alături în lupta împotriva puterii angevine.

Cu prețul unui considerabil efort, Ludovic a reușit însă să restaureze, în 1377, inclusiv în cele două Țări române, influența sa care părea cu desăvîrșire compromisă. În Moldova, după sfîrșitul domniei lui Iațcu, Petru I Mușat și-a început domnia sub auspiciile supremației restaurate a regatului ungar. O situație similară s-a produs în Țara Românească, unde după luptele din 1377 și dispariția lui Vlaicu, Radu I a domnit în acord cu puterea angevină, căreia i-a consimțit mari concesii.

Visul de dominație al lui Ludovic, realizat și consolidat cu cele mai drastice mijloace în cursul unei domnii de patru decenii, s-a destrămat în cele din urmă în haosul crizei dinastice prelungite provocată de moartea sa în 1382. Răscoala înăbușită în 1377 a triumfat acum, iar întinsa arie a dominației angevine s-a dezagregat. Înfrățind situația regatului ungar la începuturile domniei lui Sigismund de Luxemburg (1387-1437) o cronică franciscană sintetiza astfel situația: „În vremea acestuia a fost război mare la hotarele Ungariei, deoarece după moartea preacredinciosului rege Ludovic, toate țărilor pe care el le înfrînse, răscolindu-se împotriva Pannoniei, au început să o atace din toate părțile“. De la această reacție generală, Țările române, firește, nu au făcut excepție. După domnia lui Radu I, Dan I a reluat lupta împotriva regatului și izvoarele istorice surprind ofensiva sa în părțile Banatului. În 1386, Petru Mușat a rupt legătura cu regatul ungar, inaugurînd, formal, prin omagiu de la Lvov, legătura cu Polonia, care, timp de un secol, avea să rămînă linia dominantă a politicii externe a Moldovei. Mai mult decît atît, în anii următori, Petru Mușat a mijlocit alianța dintre Polonia și Țara Românească; cu aceasta, concordanțele și convergențele constatate în trecut în lupta celor

două fări împotriva dominației angevine au devenit acum cooperare deliberată și alianță, menită să preîntîmpine restaurarea dominației înlăturate.

Desăvîrșind, după înlăturarea dominației angevine, opera lui Bogdan și Iațcu, succesorii lor, Petru Mușat și Roman I au întregit teritoriul Moldovei, devenită prin acțiunea lor stat pontic cel mai tîrziu în 1392. Concomitent cu împlinirea teritorială, țara și-a încheiat „întemeierea“, desăvîrșindu-și organizarea cu instituțiile statului de sine stătător. Titlul asumat de Roman în 1392: „Marele singur stăpînitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod, stăpînind Țara Moldovei de la munte pînă la mare“, reflectă fidel atît procesul teritorial cît și cel instituțional (domnia autocrată), care au făcut din Moldova un stat de sine stătător. Totodată, în urma negocierilor cu Patriarhia constantinopolitană a fost înființată Mitropolia Moldovei, a cărei canonicizare, din pricina conflictului cu privire la dreptul de a-l desemna pe titularul noii instituții, a fost însă întîrziată pînă la începutul domniei lui Alexandru cel Bun. Cu un decalaj de cîteva decenii față de Țara Românească, Moldova, „cea de-a doua libertate românească“, cum îi spunea Nicolae Iorga, era, așadar, la rîndu-i „întemeiată“.

Fapt de o deosebită însemnată în întreaga evoluție istorică a poporului român, constituirea celor două state medievale de sine stătătoare, Țara Românească și Moldova, a impus în Transilvania un nou curs politicii regatului ungar față de populația română, majoritară în această a treia Țară românească.

Care a fost acest curs al evenimentelor? Ce măsuri a luat regatul ungar pentru a-și păstra dominația în Transilvania?

Documentele mai puțin cunoscute pe care le vom prezenta și comenta în numărul viitor al revistei vor răspunde și acestor întrebări.

Pe frontul de luptă pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei

ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

Martie 1945. O lună încrustată cu litere adânci în istoria contemporană a României. În ziua de marti 6 martie, lupta revoluționară a maselor populare, conduse de comuniști, a impus un nou conținut puterii de stat. Pentru prima dată în istoria românilor, conducerea statului a fost preluată de un guvern revoluționar democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc. Momentul a marcat trecerea la o nouă etapă a procesului revoluționar din România, principalul obiectiv al luptei maselor populare fiind încheierea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice.

Instaurarea noului regim și primele sale măsuri (restabilirea administrației românești în partea de Nord a Transilvaniei, legiferarea reformei agrare etc.) s-au repercutat pozitiv asupra stării de spirit a trupelor române care continuau luptele împotriva Germaniei hitleriste.

În cursul lunii martie, comandamentul sovietic a conceput și organizat operația ofensivă strategică Viena. În cadrul acestei noi operații, o parte din acțiunile de luptă s-au desfășurat pe teritoriul cehoslovac — la Vest de riul Hron, până aproape de Brno; totodată, în aceeași lună a fost desăvârșită eliberarea Ungariei și au început luptele pentru alungarea trupelor hitleriste din Austria.

1945

1 martie. Mari unități din cadrul Armatei 4 poartă lupte grele pentru deschiderea defileului de pe valea superioară a Hronului și pe direcția Zvolen¹. În aceeași zi, Armata 1 pornește noi acțiuni ofensive în Munții Javorina.

Postul de Radio Londra, emisia în limba franceză de la ora 20.30: „... Dintre foștii sateliți ai Germaniei, România are armata cea mai importantă și a contribuit cu 14 divizii² la războiul împotriva hitlerismului. Unități românești au participat la cucerirea Budapestei...”.

2-5 martie. Armata 4 duce lupte îndrăgite pe pantele Sud-Vestice ale Munților Metaliei Slovaci și pe valea superioară a Hronului, unde inamicul opune o puternică rezistență. În urma unor lupte aprige sînt eliberate loca-

litățile Vigiasskupilá și înălțimile împădurite dintre riurile Hučova și Slatina. Trupele Armatei 4 înalțăză pînă la circa 5 km de Zvolen, intrînd în contact nemijlociat cu apărarea inamică din acest oraș.

Armata 1 își continuă acțiunile în masivul Javorina cu scopul de a întoarce apărarea inamică din zona localităților Pilešovec și Sása; în sectorul Corpului 4 armată sînt create condiții favorabile pentru lichidarea inamicului din zona Pilešovec-Sása și la 3 martie Divizia 3 infanterie, printr-un atac frontal, pătrunde în orașul Pilešovec, eliberîndu-l.

Din Jurnalul de operații al Diviziei 3 infanterie (3 martie): „... Oamenii se găsesc în a treia zi de efort neîntrerupt — zi și noapte — pe o vreme extrem de neplăcută (vînt, ger, lipsă de adăposturi, zăpadă etc.)”.

Divizia 9 cavalerie, în cooperare cu forțele sovietice, eliberează mai multe localități, printre care satul Dol. Mladonice și orașul Krupina. Pînă în seara zilei de 5 martie, Corpurile 4 și 7 reușesc importante pătrunderi în adîncimea apărării inamice și eliberează localitățile Brezová, Kopanice, Hor. Mladonice.

Subunitate românească în urmărirea inamicului

Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” eliberează localitățile Teplá Voda, Brezina și Stampouch (3 martie) și continuă înaintarea, alungînd inamicul din Jablonovec, Bohunice, Hor. Almaš, Dekys și Visoka (4 martie).

În ziua de 1 martie, Regimentul de pontonieri înlocuiește cu material românesc materialul sovietic din podul de la Solt (Ungaria) și începe construirea podului de vase peste Dunăre de la Dunapentele (în folosul tru-

¹ Precizăm că, în majoritatea cazurilor, denumirile de localități străine cuprinse în citate sînt redată așa cum au fost reținute în documentele de arhivă.

² În realitate, numărul unităților a fost mai mare (vezi Magazin Istoric, nr. 2/1980).

pelor Frontului 8 ucrainean). Dintr-un raport al Regimentului pontonierilor către Armata 1 (2 martie): „În ziua de 1 martie 1945, între orele 10-19, s-a înțins pe Dunăre, în punctul Dunapentele (56 km Sud Budapesta) un pod de echipaje de fluvii (12 tone) de către Batalionul 1 poduri fluvii scos în zonă... Domnul general de corp de armată Cotlar, comandantul genului și locțiitor la comanda Frontului 8 ucrainean, și domnul colonel Nominaș, comandantul Brigăzii 5 pontonierilor sovietici, au asistat la operațiunile de întinderea podului aducând la urmă mulțimuri și felicitări ofițierilor și trupelor ce au lucrat la pod. Dacă se ține seama că în cele 5 zile și nopți ce au precedat întinderea podului... oamenii au lucrat pe turnuri și muneci câte 18-20 ore din 24 ore, fără odihnă și nemăncați în timp, rezultatele obținute de Batalionul 1 poduri fluvii sînt foarte frumoase și, recunoscute fiind de comandanții sovietici, au meritat pe drept laudele ce li s-au adus...”.

Postul de Radio Londra (emisunea din 8 martie): „Unitățile românești ce luptă în strînsă legătură cu cele sovietice în Cehoslovacia au realizat noi progrese în regiunea de Vest Zvolen Slatina”. În emisunea din 4 martie: „În Cehoslovacia, trupele române au trecut riul Hukova și se îndreaptă spre Zvolen”.

6 martie. Din cuvîntarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la marea demonstrație din Piața Națiunii: „Noul guvern are însărcinarea de a mobiliza toate forțele poporului nostru în vederea întăririi efortului de război, pentru a termina cu un ceas mai devreme lupta împotriva lui Hitler”.

Din Raportul operativ al Marelui Stat Major român: „În dimineața de 6 martie, Armata 4 a trecut la atac general, reușind progresul mai important pe Frontul Corpului 2 armată [pe valea superioară a Hronului și pantele adiacente ale Munților Metalici Slovaci, eliberînd localitățile Hor. Lehota, Dol. Lehota, Piesok (inclusiv Uzinele de armament „Hermann Göring” din această zonă)... Atacînd în cursul nopții de 5/6 martie către ora 8, Armata 1 a rupt rezistențele inamice pe tot frontul, pătrunzînd pe o adîncime de 3-4 km. Linia atînsă în cursul zilei este marcată de cota 521, Nord Babina, 1 1/2 km Nord Sása, cota 678”. Prin aceste acțiuni s-a încheiat de fapt cucerirea masivului muntos Javorina, unul din principalele noduri de rezistență ale apărării inamice din partea de Sud-Est a Cehoslovaciei, creîndu-se condiții favorabile pentru lichidarea capului de pod deținut de hitleristi la Zvolen. Acțiunile din masivul muntos Javorina au fost una din cele mai grele și lungi operații executate de trupele române în Cehoslovacia.”.

7 martie. Consiliul de Miniștri se întrunește, sub președinția dr. Petru Groza, în prima sa ședință. Vorbînd în numele P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej arată: „A treia problemă, și pe care o socotesc de mare, de foarte mare importanță este problema reorganizării armatei. Trebuie să facem în așa fel încît armata noastră să simtă înțelegerea caldă a poporului, întregul sprîjin al poporului”.

În fișa de ofensivă a Armatei 4, unitățile Corpului 2 armată înalță în defileul Hronului superior și pătrund pe valea riului Valskovy, zdrobind întregul sistem de apărare inamic de pe cursul superior al Hronului, creînd condiții favorabile pentru dezvoltarea ofensivelor spre orașul Banská Bystrica. Pe pantele Sud-Vestice ale Munților Slovac, unitățile Corpului 6 eliberează localitatea Orsblie și închid comunicația spre văle Hutaeva și Zolná. Divizia 21 infanterie, ocupă cota 400, principalul nod al rezistențelor dușmane din fața orașului Zvolen.

Armata 1 începe luptele la Vest de masivul muntos Javorina, pentru a elibera zona Dobrá Niva și a pătrunde pe cursul mijlociu al Hronului. Corpul 4 cucerește înălțimile împădurite din Nordul localității Bezek și eliberează Podskalka și Hrbasova. Corpul 7 atacă pe direcția Dubovč și pătrunde în pădurile de la Vest de Dobrá Niva.

8-10 martie. Armata 4 continuă luptele în lungul defileului deschis de cursul superior al Hronului și în Munții Metalici Slovac.

Armata 1 își continuă ofensiva în scopul cuceririi zonei Dobrá Niva; Corpul 7 eliberează orașul Dobrá Niva și înălțimile împădurite de la Nord-Vest de această localitate. În ziua următoare, Armata 1 continuă ofensiva spre Hronul mijlociu, ajungînd cu forțele sale principale la aproximativ 10 km de riu.

La 9 martie, Regimentul 2 care de luptă român (2 batalioane de tancuri și o companie de cercetare, cu efective de 1 027 militari și 79 mașini de luptă) intră în acțiune în zona Demandice (50 km Sud-Vest de Zvolen), sprîjînd infanteria din cadrul Armatei 7 de gardă sovietică. A doua zi, unitatea românească este introdusă în sistemul de apărare antitanic organizat de Armata 7 de gardă sovietică între Hron și Ipel.

— Din Jurnalul de operații al Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” (10 martie): „La ora 3.00, unitățile diviziei relau mișcarea și cucerec cu Regimentul 3 infanterie localitatea Dol. Hamri și înălțimile Nord Hvozdnica. Între orele 9-11, inamicul contraatacă de 3 ori în forță (cu efectivi) de o companie susținută de 8 care de luptă din direcția Dol. Hamri de-a lungul șoselei. Contraatacurile au fost respinse.”

Recruții voluntari proveniți din Ardealul de Nord după jurămîntul”.

11 martie. Din telegramele de salut adresate de guvernul dr. Petru Groza celor trei conducători al coaliției antihitleriste (I.V. Stalin, F.D. Roosevelt și W. Churchill): „Guvernul român, ca expresie a voinței poporului

După lupte, o cană cu apă rece este binevenită

român... înțelege să acționeze astfel încît România să contribuie cu toate puterile ei la lupta de zdrobire a fascismului”.

Armata 4 rela ofensiva în dimineața zilei: Corpul 2 pe direcția Breznou-Dubovč, iar Corpul 6 pe direcția Očová-Banská Bystrica.

Armata 1 își rela acțiunile de luptă la ora 9.30; comandantul armatei pregătește pentru a doua zi o lovitură principală cu scopul de a cuceri aliniamentul Bacúrov-Dol. Breznou.

— Din Jurnalul de operații al Corpului aerian: „Ordine permise pentru ziua de 12 martie 1945. S-a primit ordin telefonic de la Armata 40 rusă în care se prevede mișcarea Corpului aerian, astfel: 1. Trupele noastre înaintînd de flanc au ocupat Monteya și partea de Sud Altshol. 2. Inamicul rezistă pe riul Zolná, între satele Zolná și Ljeskovec. 3. Mișcarea Corpului aerian: sprîjînirea operațiunilor Armatei 40 rusă...”.

12 martie. Armata 4 poartă acțiuni cu caracter limitat în Metalici Slovac și pe valea superioară a Hronului. Unitățile Diviziei 21 infanterie, în cooperare cu mari unități sovietice, due lupte aprige la porțile Zvolenului și forțază din mișcare riul Zolná, punînd stăpînire pe importante puncte de sprîjin în fața orașului.

13 martie. Armata 4 execută unele regrupări de forțe, iar Armata 1 își continuă înaintarea pe cursul mijlociu al Hronului, lichidînd mai multe puncte de rezistență inamic. În luptele din apropierea localității Dubovč, ostașii români dau noi pilde de eroism. „În ziua de 13 martie — citim într-un dosar de arhivă — sublocotenentul Pirloescu Pandele din Regimentul 13 călăraș, fiind comandant de pluton al virfului de atac al grupului de manevră al Diviziei 9 cavalerie, se avîntă cu plutonul său asupra pozițiilor fortificate de la Dubovč (10 km Sud-Vest Zvolen) și reușește, după o luptă grea de 4 ore, să distrugă 4 cazemate inamice, captivînd 3 mitraliere, 5 puști-mitraliere, 10 pistoale-mitralieră și mai mulți prizonieri. Cucerirea obiectivului ordonat de divizie (mameionul fără cotă 1 km Dubovč), după care cade ca un erou, lovit de un proiectil anticar”.

14 martie. În urma acțiunilor hotărâte ale trupelor româno-sovietice, în această zi este eliberat orașul Zvolen — important nod de comunicații și punct de sprijin al apărării înamicului din Cehoslovacia. Prin eliberarea acestui oraș, trupele româno-sovietice ristăornă întregul sistem defensiv al hitleristilor din această zonă cehoslovacă și își creează condiții favorabile pentru a lichida apărarea înamică de la Est de Banská Bystrica. Pentru eliberarea orașului Zvolen au acționat patru divizii românești (3, 9, 18 și 21 Infanterie), distinguindu-se în mod deosebit Divizia 21 Infanterie.

În seara zilei, Armata 4 română primește ordin să participe, în cooperare cu Armata 40 sovietică, la luptele pentru eliberarea orașului Banská Bystrica. Armata 1 continuă ofensiva pentru a leși pe cursul mijlociu al Hronului.

15 martie. Din Comunicatul Marelui Stat Major român: „În Munții Tatra Mică, trupele noastre și-au îmbunătățit pozițiile ocupate în ajun, respingând mai multe contraatacuri inamice, însoțite de gaze de luptă. În regiunea confluenței râurilor Hron și Zolná, Divizia 21 română a colaborat cu trupele sovietice la cucerirea importantului nod de comunicații Zvolen, atacând cu deosebită vitejie mai multe zile în sir. O altă mare unitate română a cucerit cîteva înălțimi importante la Nord-Est de Lieskovec. În zona de Sud-Vest Zvolen, trupele Armatei 1 române au continuat să înfrîngă dirzele rezistențe inamice, ocupînd noi poziții puternic apărate și mai multe localități, printre care: Dubové și Koželník”.

16-18 martie. Articolul de fond al ziarului Scintila poartă titlul Totul pentru nimicirea Germaniei hitleriste și precizează că pentru distrugerea Germaniei hitleriste nici un sacrificiu nu este prea mare. Interesele de azi și de mâine ale poporului român cer această”.

În această zi, Fronturile 2 și 3 ucrainene încep operația ofensivă Viena; rupînd apărarea înamică din Lacul Balaton și Dunăre, ele au dezvoltat ofensiva pe valea Dunării pe direcția Viena. În cadrul acestei mari operații, alături de trupele Frontului 2 ucrainean, participă și cele două armate române (1 și 4).

● Dintr-o înștiințare telefonică transmisă de căpitănelul Skobiev — delegatul sovietic pe lângă Corpul 6 armată — comandantului Diviziei 3 Infanterie: „Șeful de Stat major al Armatei 40, generalul Suvakov, pentru acțiunile satisfăcătoare ale Diviziei 3 Infanterie din zilele de 15 și 16 martie 1945, mulțumește pentru lucrul bun și are credința că și în luptele următoare Divizia 3 Infanterie română va îndeplini cu cinste misiunile puse”.

● Din Raportul operativ al Armatei 1 (17 martie): „Relund atacul la ora 8.00 [Armata 1] a ajuns pînă în seara zilei pe Hron, cu excepția unui cap de pod ținut de inamic... Acțiunea este în curs pentru lichidarea acestui cap de pod în cursul nopții...”.

● Scintila, din 18 martie publică un apel lansat de Confederația Generală a Muncii din care reproducem: „Gîndul nostru se îndreaptă spre scumpul și vitejii noștri ostași de pe front, care, împreună cu viteza armată roșie, luptă pentru stîrpirea ultimelor rămășițe fasciste. Confederația Generală a Muncii din România face un călduros apel la întreaga muncitorime intelectuală și manuală din țară de a contribui fiecare, timp de o săptămînă, cu contravaloarea unei ore de lucru pe zi, pe care o va lucra în plus, pentru a putea și noi sprijini cu aportul nostru această măreață și patriotică inițiativă...”.

19 martie. Armata 4, în cooperare cu Armata 40 sovietică, începe ofensiva pentru eliberarea orașului Banská Bystrica. Unitățile române eliberează localitățile Sliac, Rybare, Trebula, Selnica, Žarnovica și Lukavica.

Generalul Merkulov, comandantul Corpului 50 sovietic, trimite comandantului Diviziei 1 caverie română o scrisoare din care spicuim: „Sînt mulțumit de acțiunile dv., și sper că și pe viitor divizia dv. sub conducerea dv., avînd experiență și pricepere, va contribui la gloria caveriei române”.

20-21 martie. Din Ordinul de zi al Ministerului de Război: „Vitejii reputeți (de Armata 1) la Dobrá Niva în masivul Javorina... rămîn înscrise cu litere de aur în istoria neamului românesc, arătînd generațiilor viitoare lupta aprigă dusă alături de bravii ostași ai U.R.S.S., avînd un singur scop — victoria deplină...”.

● Din Ordinul de zi al Armatei 1: „În șapte săptămîni de lărnă aspră, prin atacurile voastre năvalnice de zi și noapte, ați cucerit masivul Javorina și după o înaintare de 40 km ați leși pe Hron, la Vest de Zvolen. Luptele de la Oremov Laz, cotele 1044, 1024, 777, Senohrad, Sása, Plichovec, Dobrá Niva etc. constituie pagini de glorie nepieritoare pentru poporul nostru, sînt frunzele cununilor de lauri ce împodobesc frunțile eroilor...”.

● În ziua de 20 martie 1945 — citim în Jurnalul de operații al Diviziei 9 Infanterie română — domnul ge-

neral Merkulov, comandantul Corpului 50 aliat, venind la postul de comandă înaintat al Diviziei 9 Infanterie pe înălțimile Nord-Est Zolná, a prezentat felicitări pentru acțiunile victorioase executate la cotele 482, 439 și 450 (zona Zolná-Sebedin-Beclov)”.

22-24 martie. Reforma agrară este legiferată. Pe front, Armata 4 își continuă ofensiva spre Banská Bystrica. În seara zilei de 22 primind ordin să forjeze Hronul la Est de această localitate, Armata 1, începînd din 23 martie, face, la rîndul său, pregătiri în vederea forțării rîului Hron.

25 martie. Armata 4, cu Diviziile 6, 9, 11, 18 și 21 Infanterie, 1 și 3 caverie, în cooperare cu trei divizii sovietice din componența Armatei 40, eliberează orașul Banská Bystrica. Din telegrama ministrului de Război adresată comandantului Armatei 4: „Exprim mulțumirile mele cele mai călduroase vitejilor luptători din Armata 4, care, înfruntînd neînumărate greutăți ale iernii și ale regiunii muntoase Tatra, au zdrobit rezistența dirză a înamicului, cucerind, alături de glorioasa armată sovietică, întreaga regiune industrială de pe valea rîului Hron, precum și importantul nod de comunicații Banská Bystrica”.

Dintr-o scrisoare a unor militari către muncitorii Atelierei C.F.R. — Grivița: „Vă asigurăm că vom duce mai departe lupta pînă la distrugerea definitivă a fascismului german... Noi știm de lupta pe care o duceți pentru mărirea producției...”.

Comitetul Central al U.T.C. lansează un apel: „Tineri muncitori și muncitoare! Încordați-vă mușchii voștri tineri și produceți din ce în ce mai mult: pentru front, în vederea grăbirii victoriei împotriva fascismului... Tineri țărani și țărănce! Pămîntul e al părinților voștri. De aceea nu veți lăsa nici o palmă de pămînt nemuncită și veți ajuta cu munca voastră și pe bătrînii, femeile și ostașii de pe front, ca și pămîntul lor să fie muncit bine și în întregime... Tineri ostași! Fiți conștienți că noi, tinerii din țară, vom face totuși ca voi să aveți cele trebuincioase în lupta voastră aprigă...”.

La ora 5.45, Armata 1 începe forțarea Hronului.

Ostași români pe străzile orașului Banská Bystrica, după eliberarea localității

26 martie. Legiferarea reformei agrare are ecouri puternice pe front. „Guvernul Groza — se spune în Jurnalul de operații al Regimentului 21 Infanterie — a hotărât să satisfacă una din cele mai arzătoare năzuințe ale țărănilor: reforma agrară... Vor avea întîlțate la împroprietărire ostașii de pe front și toți cei ce au luptat împotriva Germaniei hitleriste. Vestea aceasta a umplut de bucurie inimile bravilor ostași, care sînt aproape toți țărani lipșiți de pămînt...”.

„Trupele Frontului 2 ucrainean — se spune în Ordinul nr. 310 al Comandamentului suprem sovietic — înaintînd în condiții grele în regiunea muntoasă și acoperită cu păduri a Carpaților, au cucerit, în Cehoslovacia, orașul Banská Bystrica... În luptele pentru cucerirea orașului Banská Bystrica s-au remarcat trupele generalului locotenent Jmacenko, ale generalului de corp de armată al armatei române Dăscălescu Nicolae... Capitala patriei noastre, Moscova, salută vitezele trupe ale Frontului

2 ucrainean, precum și trupele armatei române de sub comanda generalului de corp de armată Dăscălescu Nicolae care au cucerit orașul Banská Bystrica prin 12 salve de artilerie trase din 124 tunuri... Comandantul suprem, mareșal al Uniunii Sovietice, I. Stalin...".

27 martie. Armata 4 poartă lupte înverșunate în Munții Fatra Mare. Armata 1 trece cu Divizia 9 cavalerie la Vest de Hron. Regimentul 2 care de luptă sprijină ofensiva desfășurată de două divizii sovietice de infanterie la Vest de Hron.

28-29 martie. În Munții Fatra Mare acțiunile ostășilor români sînt îngreunate de zăpada înaltă, viscozul și gerul foarte aspre. În zorii zilei de 28 martie, Armata 1 reia acțiunile de forțare a Hronului, lărgind breșele produse în apărarea inamicului. La ora 11 primește ordin să înceteze forțarea rîului și să-și regroupeze forțele în vederea ocupării Munților Nitra.

30 martie. Rezistențele deosebit de puternice ale inamicului din Munții Fatra Mare îl determină pe comandantul Armatei 4 să ordone încetarea ofensivelor în această zonă, pînă în ziua de 2 aprilie. După lupte grele, trupele din centrul dispozitivului Armatei 1 reușesc să pătrundă adînc în zona centrală a Munților Nitra. La flancul stîng, trupele române trec rîul Žitava și înaintează în partea de Sud-Vest a masivului muntos, creîndu-și condiții favorabile de înaintare spre rîul Nitra. În cursul acestor operațiuni se distinge Divizia 10 infanterie. În seara zilei, Armata 1 primește ordin să-și dezvoltă ofensiva pentru a leși pe rîul Nitra, între localitățile Bystrica și Boňany și să cucerească capete de pod la Vest de acest riu.

Prin Ordinul nr. 318 Comandamentul suprem sovietic citează Regimentul 2 care de luptă român pentru acțiunile eroice desfășurate la Vest de Hron.

Din Jurnalul de operații al Regimentului 2 care de luptă: „La ora 9 se primește ordin ca regimentul să treacă Nitra și să se grupeze către ora 15 în localitatea Ivanca... În timp ce regimentul se afla în deplasare la Dol. Seles spre Ivanca, compania de clarare [a regimentului], pusă la dispoziția Regimentului 706 [din Divizia 141 sovietică]... a atacat rezistențele inamice de la Sud cota 195 și rezistențele imediat Sud Cabaj [apoi. Atacul dat de compania de clarare a fost un atac similar cu atacul dat de care de luptă. Rezistențele inamice au fost respinse și încercute în pădurea Nord-Vest Soseaua Cabaj-Căpor-Nitra... Pentru modul cum a operat compania de clarare și pentru foloasele aduse diviziei, comandantul companiei, sublocotenentul Enceanu a fost felicitat de comandantul Diviziei 141...".

Trope din Frontul 3 ucrainean pătrund în Austria.

31 martie. Ziarul Grainou publică articolul Un înalt titlu de onoare: „....Prin înalta prețuire de care s-au făcut demne, trupele române de sub comanda generalului de corp de armată Nicolae Dăscălescu se găsesc alături de cele mai glorioase mari unități sovietice. Citarea lor [pentru contribuția adusă la eliberarea orașului Banská Bystrica] se răsfîrte asupra întregii armate române, asupra întregului popor român. Ea este recunoașterea contribuției aduse prin singe și luptă grea de armata română la nimicirea dusmanului comun, hitlerismul, condiție neapărată pentru a deschide lumii posibilitățile așezării ei definitive pe temelile păcii, democrației și libertății [sublinierea n.s.]”.

Din Ordinul nr. 323 al comandantului suprem al armatei sovietice, mareșalul I.V. Stalin: „Tropele Frontului 2 ucrainean, continuînd ofensiva, au cucerit orașul Nitra și forind rîul Váh, prin lupte, au cucerit orașul Galanta, important nod de comunicație pe drumurile spre Bratislava. În luptele pentru cucerirea orașelor Nitra și Galanta s-au distins trupele generalului locotenent Managarov..., tanchiștii colonelului Suplan, colonelului Zătărăanu [comandantul Regimentului 2 care de luptă român]... Pentru pomenirea victoriei repurtate, marile unități și unitățile ce s-au distins cel mai mult în luptele pentru cucerirea orașelor Nitra și Galanta vor fi propuse pentru decorare cu ordine...”.

Notă: Pentru realizarea acestei cronologii s-au utilizat următoarele surse: *Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist*, 1971; *În numele libertății și prieteniei* (vol. I și II), 1970; *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, 1969; documente aflate în fondurile Arhivei Ministerului Apărării Naționale, și presa timpului.

Introducere și cronologie:
capitan Alexandru D. DUȚU

MĂREAȚA VICTORIE A POPOARELOR ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

A II-a serie de întrebări

1. La 21 septembrie 1944, primul număr legal al *Scintilei* publica articolul *Tineretul, viitorul poporului*, care exprima, cu înaltă clarviziune revoluționară, sarcinile care stăteau în fața tinerei generații în noua etapă istorică, deschisă în viața țării la 23 August 1944.

Cine a fost autorul articolului? (1972)

2. Apreciînd contribuția României la victoria asupra fascismului, cunoscutul istoric francez Maurice Baumont constata că „între august 1944 și mai 1945, România a înregistrat pierderi umane în luptele contra Germaniei naziste comparabile cu cele ale...”.

Ale cui? (1975)

3. La începutul iernii 1944, din București, Craiova, Turnu Severin, Galați, Brașov, Medias, Turda, din alte localități românești, numeroși tineri, răspunzînd chemării partidului, s-au înrolat în rîndurile combatanților, din dorința fierbinte de a contribui și ei, cu arma în mînă, la zdrobirea fascismului.

În ce lună au pornit spre front primele detașamente de voluntari români? (1972)

4. Cîte divizii și cîte avioane a însumat Forța expediționară aliată în ziua debarcării în Normandia? (1974)

5. Dar efectivele umane și mijloacele de luptă (tunuri, tancuri, avioane) angajate de U.R.S.S. în bătălia pentru cucerirea Berlinului? (1975)

6. Vorbînd despre doborîrea nazismului în mai 1945, un mare scriitor german spunea că acesta era ceasul cînd „monstrul odios și bolnav numit național-socialism și-a dat sufletul”.

Numele scriitorului. (1972)

7. „Eliminarea mașinii de război germane, japoneze și italiene înseamnă capitularea necondiționată a Germaniei, Italiei și Japoniei” a declarat președintele Roosevelt.

În cadrul cărei conferințe? (1974)

8. Puteți indica efectivul Armatei de eliberare națională din Iugoslavia, la 1 martie 1945? (1974)

9. Care a fost bilanțul pierderilor (morți, răniți și capturați) provocate naziștilor în luptele insurecționale, desfășurate de unitățile române și de muncitorii înarmați în perioada 23-31 august 1944? (1979)

10. Un membru al mișcării de rezistență norvegienne a semnalat Londrei prezența unei nave germane în apropierea coastelor Norvegiei.

Indicați tipul și numele navei, scufundate apoi de forțele aéro-navale britanice. (1970)

„Prin victoria insurecției naționale, România a adus o însemnată contribuție la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani, la dezvoltarea ofensivei armatelor eliberatoare spre Europa centrală, la grăbirea înfringerii depline a Germaniei hitleriste. România a intrat în războiul antihitlerist cu întregul său potențial uman, militar și economic, cu toate forțele, alături de Uniunea Sovietică, de întreaga coaliție antifascistă”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Partidul Comunist Român — promotorul luptei pentru alăturarea României coaliției antihitleriste

IDEALURILE POLITICE SE ÎNFĂPTUIESC DE OAMENI PENTRU OAMENI

EUGEN PREDA,
doctor în istorie

Lupta împotriva agresiunii hitleriste a însemnat o înclăștare supremă pentru supraviețuirea umanității și a tot ceea ce a creat ea mai valoros de-a lungul mileniilor, a fost lupta ca generațiile viitoare să fie ferite de flagelul războiului. La scară internațională și pe plan național, în țările cوتروپite, înfeudate sau dominate politic și militar de Reichul nazist, războiul a dus la o nouă delimitare a forțelor sociale, la stabilirea, în cursul unui proces com-

plex, a unor coaliții sub ale căror flamuri și-au strâns rindurile oameni de convingeri filozofice, morale, religioase diferite, deosebiți ca apartenențe politice și poziții de clasă, dar hotărâți să înfrunte și să înfrângă cel mai mare pericol pe care l-a cunoscut omenirea: fascismul. În vîltoarea evenimentelor, gravate pentru totdeauna în amintirea generațiilor, s-a afirmat acel sublim sentiment al solidarității, care va rămîne una din marile pilde ale istoriei.

Un eveniment crucial

Odată cu instaurarea dictaturii militaro-fasciste, în septembrie 1940, și sosirea, o lună mai târziu, a primelor unități germane comandate de generali Erik Hansen și Wilhelm Speidel¹, pentru poporul român a început cea mai întunecată perioadă din istoria sa milenară. Singura forță politică din România care s-a ridicat, de la început, împotri-

va dictaturii militaro-fasciste și participării la războiul de agresiune antisovietic a fost Partidul Comunist Român². Chiar din primul moment al tiririi României în războiul antisovietic, C.C. al P.C.R. a formulat, într-un manifest și apoi în Circulara din 8 iulie 1941, chemarea de a se făuri un front unic de luptă al poporului român împotriva fascismului și pentru libertatea și independența națională.

Apărind onoarea și interesele supreme ale țării, P.C.R. a înțeles că există o legătură indisolubilă între unirea tuturor forțelor naționale împotriva participării României la războiul hitlerist de agresiune, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, alăturarea la lupta coaliției antihitleriste a celorlalte popoare cوتروپite.

Puternica stare de spirit potrivnică Reichului nazist

^{1,2} Magazin istoric, nr. 1/1974; 5/1974, 7,8/1976, 8,12/1979.

România Liberă!

JOȘ MOBILIZARE TOTALĂ!

CE VREA UNIUNEA PATRIOTICĂ

În fața primejiei de moarte, ce amenință existența poporului nostru, în marea de Luce și în lupta împotriva războiului mondial, noi, românii, suntem obligați să ne unim întru o singură luptă pentru libertate și pace. În fața primejiei de moarte, ce amenință existența poporului nostru, în marea de Luce și în lupta împotriva războiului mondial, noi, românii, suntem obligați să ne unim întru o singură luptă pentru libertate și pace.

CĂTRE POPORUL ROMÂN!

ROMÂNII ȘI ROMÂNCE.

Censul al 12-lea n sună!

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

prin redobândirea armatei române de pe frontul sovietic, prin înfrângerea războiului mondial și înfrângerea Hitlerului.

Antonescu și colaboratorii săi sunt în fața noastră.

Poporul nostru are de ales.

A PIERI

SAU A SE SALVA

În fața primejiei de moarte, ce amenință existența poporului nostru, în marea de Luce și în lupta împotriva războiului mondial, noi, românii, suntem obligați să ne unim întru o singură luptă pentru libertate și pace. În fața primejiei de moarte, ce amenință existența poporului nostru, în marea de Luce și în lupta împotriva războiului mondial, noi, românii, suntem obligați să ne unim întru o singură luptă pentru libertate și pace.

La începutul lunii august 1941, C.C. al P.C.R. declara: „În urma acordului dintre Uniunea Sovietică și Anglia și în urma acordului dintre Uniunea Sovietică și Cehoslovacia și Polonia¹, țări aliate României și trădăre de slugile lui Hitler, s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur Front unic de luptă al poporului întreg împotriva ocupanților fasciști. Toți prietenii Angliei (conducătorii național-țărăniști², liberali, social-democrați) se pot uni, și trebuie să se unească, cu toți aceia care au luptat pînă la atacul banditesc antisovietic al lui Hitler, pentru apărarea păcii și independența țării... Astăzi ei trebuie să lupte umăr la umăr cu comuniștii pentru unirea și ridicarea întregului popor român, în lupta pentru dezrobirea națională și patriotică, împotriva Germaniei hitleriste și a bandei trădătorilor de țară în frunte cu generalul Antonescu.”

Dealtfel, în tot cursul războiului, P.C.R. prin cele peste 30 organe de presă, în cea mai grea perioadă de ilegalitate, prin numeroase manifeste și alte forme ale propagandei antifasciste, a făcut larg cunoscut procesul formării și

¹ După acordul sovieto-englez Cu privire la acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei (12 iulie 1941), U.R.S.S. a încheiat acorduri similare cu guvernele în emigrare la Londra ale Cehoslovaciei (18 iulie) și Poloniei (30 iulie).

² După întreruperea relațiilor diplomatice anglo-române, în februarie 1941, conducerea P.N.T. a continuat să aibă legături cu Marea Britanie pe diferite căi, inclusiv prin intermediul unui post de radio-emisie clandestin. Pe această cale, la aprilie 1941, a fost transmis un mesaj privind intenția Germaniei de a ataca U.R.S.S. la mijlocul lunii iunie.

nici faptul că membrii Partidului Comunist Român surprinși de desfășurarea războiului în afara granițelor țării, în teritorii ocupate sau ale unor state care duceau războiul împotriva Axei, s-au încadrat cu toată hotărîrea și dăruirea în lupta împotriva fascismului.

În desfășurarea celui de-al doilea război mondial, făurirea coaliției antihitleriste a reprezentat un eveniment crucial.

Idealuri comune

La începutul lunii august 1941, C.C. al P.C.R. declara: „În urma acordului dintre Uniunea Sovietică și Anglia și în urma acordului dintre Uniunea Sovietică și Cehoslovacia și Polonia¹, țări aliate României și trădăre de slugile lui Hitler, s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur Front unic de luptă al poporului întreg împotriva ocupanților fasciști. Toți prietenii Angliei (conducătorii național-țărăniști², liberali, social-democrați) se pot uni, și trebuie să se unească, cu toți aceia care au luptat pînă la atacul banditesc antisovietic al lui Hitler, pentru apărarea păcii și independența țării... Astăzi ei trebuie să lupte umăr la umăr cu comuniștii pentru unirea și ridicarea întregului popor român, în lupta pentru dezrobirea națională și patriotică, împotriva Germaniei hitleriste și a bandei trădătorilor de țară în frunte cu generalul Antonescu.”

Dealtfel, în tot cursul războiului, P.C.R. prin cele peste 30 organe de presă, în cea mai grea perioadă de ilegalitate, prin numeroase manifeste și alte forme ale propagandei antifasciste, a făcut larg cunoscut procesul formării și

¹ După acordul sovieto-englez Cu privire la acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei (12 iulie 1941), U.R.S.S. a încheiat acorduri similare cu guvernele în emigrare la Londra ale Cehoslovaciei (18 iulie) și Poloniei (30 iulie).

² După întreruperea relațiilor diplomatice anglo-române, în februarie 1941, conducerea P.N.T. a continuat să aibă legături cu Marea Britanie pe diferite căi, inclusiv prin intermediul unui post de radio-emisie clandestin. Pe această cale, la aprilie 1941, a fost transmis un mesaj privind intenția Germaniei de a ataca U.R.S.S. la mijlocul lunii iunie.

consolidării coaliției antihitleriste, contribuția hotărâtoare a U.R.S.S. la înfrângerea fascismului, lupta desfășurată de Alianți, marea epopee a popoarelor subjugate, care s-au ridicat cu arma în mână împotriva ocupanților nazisti.

În *Platforma-Program* din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, P.C.R. propunea, în interesul creării Frontului Unic Național, o platformă în care situa pe primul loc încetarea războiului cu Uniunea Sovietică, „Pace și luptă comună cu Uniunea Sovietică, Anglia, Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia, cu țările democratice și cu toate popoarele iubitoare de libertate, împotriva hitlerismului cotorpitor”. Odată cu elaborarea *Platformei-Program* din 6 septembrie, s-a stabilit ferm orientarea P.C.R. în direcția realizării Frontului Unic Național, cheie de boltă a salvării României din catastrofa în care fusese împinsă în pofida voinței poporului român. Fără a renunța la programul lor revoluționar, comuniștii, în interesul realizării Frontului Unic Național pentru zdrobirea fascismului cotorpitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, declarau că „renunță la orice lozincă sau acțiune care ar putea să-i despartă de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român”.

Uterior platformei, dar în spiritul ei, P.C.R. solidarizându-se cu principiile Cartei Atlantice, a considerat că acestea pot constitui baza comună de colaborare pentru toate forțele patriotice românești.

Încă din acea perioadă, una dintre problemele care îi preocupau pe comuniștii români era cum va fi „refăcută lumea devastată și incendiată de Hitler, după doborîrea fascismului”. Publicația ilegală a P.C.R. din Banat, *România liberă*, din 14 ianuarie 1942, exprima convingerea că „reclădirea lumii se va face numai

pe baza libertății și egalității”. Anterior, la 1 ianuarie 1942, prin același ziar, partidul comunist chema la „încăunarea unui guvern național, care să ducă o politică de pace și prietenie cu țările care luptă pentru nimicirea asuprașirii germane: U.R.S.S., Marea Britanie și U.S.A.”.

Ideaurile comune tuturor celor care luptau împotriva fascismului și-au găsit reflecția în *Declarația Națiunilor Unite*, semnată la Washington în ianuarie 1942, de 26 state, document care a dat o primă bază largă de drept coaliției antihitleriste. Într-un editorial, apărut în ziarul menționat mai sus la 16 februarie 1942, P.C.R. considerind „alungarea din țară a ocupanților hitleriști, recucerirea libertății și independenței naționale a României”, drept principalul obiectiv strategic făcea apela la „încadrarea poporului român în frontul unic mondial antihitlerist”. „Oricine luptă împotriva lui Hitler și războiului său criminal — se sublinia în editorial — este prietenul nostru”. Această poziție era în strînsă concordanță cu *Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942*, intitulată *Pievrea sau salvarea poporului român*, care reafirma ca sarcină principală „lupta națională a poporului român pentru eliberarea de sub jugul fascismului... pentru pace și luptă comună cu Uniunea Sovietică, cu țările democratice și cu toate popoarele iubitoare de libertate”.

Împreună cu toți patrioții pentru salvarea țării

P.C.R. a avertizat, în repetate rînduri, pe liderii opoziției burgheze că sînt dăunătoare unirii tuturor forțelor de luptă ale poporului român calculele lor nerealistice întemeiate pe disocierea poziției față de anglo-americani și sovietici. Astfel, în scrisoarea din 20 decembrie 1942, adresată de C.C. al P.C.R. liderului Partidului Național-Tărănesc, I. Măniuș, se preciza: „Nu sînt per-

mise oamenilor politici de răspundere speculațiunii asupra netrăiniei alianței de luptă anglo-sovieto-americane. Tratatul de alianță anglo-sovietică¹, vizita lui Churchill și Harriman la Moscova², raportul tovarășului Stalin din 6 XI 1942, dovedesc relațiunile tot mai strînse între cele trei mari puteri mondiale. Ofensiva britanică în Egipt și debarcarea anglo-americanilor din Nordul Africii, coordonate cu trecerea armatei roșii la ofensivă, confirmă prin fapt că alianța de luptă anglo-sovieto-americană este o realitate vie”.

Imediat după Conferința de la Casablanca (14-24 ianuarie 1943) dintre Roosevelt și Churchill, la sfîrșitul căreia președintele S.U.A. a formulat conceptul „capitulării necondiționate”, primul număr al *României libere* (28 ianuarie), comentînd înlînirea, sublinia: „Trebuie imediat trecut la acțiune pentru încheierea păcii separate cu coaliția anglo-sovieto-americană”. Partidul Comunist Român, promotor consecvent al unirii tuturor forțelor naționale antihitleriste, avertiza, de asemenea, asupra implicațiilor pentru restabilirea independenței și suveranității României, care decurgeau din continuarea războiului alături de Germania. Poziția P.C.R. a fost exprimată clar în editorialul *Buletinului* (1 iunie 1943) intitulat *Pace separată, nu capitulare fără condiții*: „Capitularea fără condiții înseamnă a avea soarta Germaniei hitleriste. Pacea separată încheiată la timp ne poate aduce Ardealul de Nord eliberat de sub jugul agentului hitlerist Horthy. Pacea separată imediată ne duce spre o Românie liberă și independentă”. Așadar, subliniind consecvent împotrivirea sa față de situația care ar fi dus la o „capitulare necondiționată”, P.C.R. considera necesar încă în perioada respectivă să evidențieze trădarea coaliției antihitleriste, ea constituind exemplul pe care trebuiau să-l urmeze, fără deosebire de ideologii și scopuri

¹ La 14 august 1941, a fost dată publicității, în urma înlînirii Roosevelt-Churchill, Carta Atlantice, la care U.R.S.S. a aderat la 24 septembrie același an.

² Tratat pe 20 ani de alianță în război împotriva Germaniei și de asistență mutuală și colaborare post-belică.

³ August 1942. A. Harriman a participat ca reprezentant al președintelui F.D. Roosevelt.

programatice, forțele interne democratice și antifasciste, care să ia soarta României în propriile mâini și să o salveze de la catastrofă. În *Hotărârea C.C. al P.C.R.* din iunie 1943, referitoare la „Dizolvarea Internaționaliei comu-

hitleriste, ziarul *România liberă*, accentuând imperativul unirii tuturor forțelor naționale, scria: „Odată Frontul Național constituit, armata țării va refuza ascultarea trădătorilor, va lupta alături de toți patrioții pentru salvarea

mari unități, către generali, ofițeri și soldații armatei noastre, se spunea: „Interesul suprem național cere ca România, fără nici o întârziere, să rupă alianța cu Hitler și să întoarcă armele împotriva nemților, dușmanii comuni ai Na-

Roosevelt, Stalin, Churchill, șefii guvernelor celor trei țări inițitoare ale coaliției antihitleriste

niste și sarcinile P.C.R.”, arătându-se că această măsură a survenit „în momentul decisiv...”, când ridicarea la luptă a poporului pentru salvarea sa nu mai poate întârzia”, erau indicate drept cerințe imperative: „Ruperea alianței cu blocul fascist și încheierea păcii, cu Uniunea Sovietică, Anglia, America și cu toate țările democratice... Aderarea României libere și independente la blocul antifascist al Națiunilor Unite”. Aceste puncte au fost menținute în toate convorbirile pe care reprezentanții P.C.R. le-au avut din toamna anului 1943 cu liderii altor partide, cât și cu reprezentanți ai Palatului. Evaluând declarațiile conferințelor ministrilor de Externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova (19 octombrie-1 noiembrie) și șefilor guvernelor aceluiași țări de la Teheran (28 noiembrie-1 decembrie 1943) — primele de acest fel ale celor mai mari puteri ale coaliției anti-

țării, salvarea poporului”. Același ziar, comentând știrile transmise de Radio Londra în legătură cu călătoria la Cairo a lui B. Știrbey, „pentru a afla condițiile de pace cu România”, scria în martie 1944: „Această veste a trezit nădejdi nejustificate în masele largi ale poporului, iluzia că în sfârșit s-a făcut un pas hotărâtor pentru încheierea războiului... Ieșirea din război se poate face numai împotriva lui Antonescu, prin răsturnarea lui cu forța. Acesta este pasul decisiv, premisa pentru ruperea cîrdașiei cu naziștii și pentru salvarea țării. Aceasta nu se poate face prin încercări de pertractare la Cairo, ci prin acțiune grabnică în țară”.

Cursul sinuos al convorbirilor de la Cairo cu reprezentanții celor trei puteri ale coaliției antihitleriste a dovedit, dealtfel, că și această poziție a P.C.R., avea să fie validată de evoluția evenimentelor. Dealtfel, în chemarea P.C.R., din martie 1944 intitulată *Către comandanții de*

ționilor Unite și ai României. Numai astfel salvăm viitorul țării, al poporului, al armatei”.

După cum se știe, de maximă importanță în coalizarea tuturor forțelor antifasciste ale țării, a fost constituirea nucleului însuși al acestei coaliții, prin realizarea, în primăvara anului 1944 de către P.C.R. și P.S.D., a Frontului Unic Muncitoresc², în al cărui manifest programatic de 1 Mai era formulată chemarea la luptă hotărâtă pentru pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, izgonirea armatei hitleriste, pentru o Românie liberă, democratică și independentă. Manifestul chema la alianță cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite.

„Încheierea unei alianțe cu aceste puteri pentru participarea activă la zdrobirea ar-

(Continuare în p. 25)

¹ Magazin istoric, nr. 6-11/1968.

² Magazin istoric, nr. 4/1974, 4/1979.

Martie 1945 OFENSIVA ÎN SILEZIA SUPERIOARĂ

D. D. LELIUȘENKO,
general de armată

Participant la operații militare de mari proporții, bătălia Moscovei în 1941-1942, contraofensiva de la Stalingrad, eliberarea Donbassului, Ucrainei Apusene, forțarea Niprului, Vistulei, Oderului, bătălia pentru Berlin și eliberarea Pragăi, generalul sovietic D.D. Leliușenko descrie aceste impresionante bătălii în volumul de amintiri Moscova — Stalingrad — Berlin — Praga. Însemnările unui comandant de armată, apărut la Moscova, în Editura Nauka.

Din acest volum am prezentat cititorilor noștri — în ultimele două numere ale revis-

tei — fragmente despre două operații ale trupelor sovietice din cadrul fronturilor Ucrainei: desăvârșirea eliberării Donbassului, în noiembrie 1943, și cucerirea Nikopolului, în februarie 1944. Iată, în numărul de față, alte pagini despre operația militară desfășurată de forțele sovietice cu numai două luni înainte de victoria finală asupra fascismului, departe de țara lor, în Silezia Superioară, pe cînd D.D. Leliușenko se afla la comanda Armatei 4 de tancuri.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

Al doilea Ruhr

Spre 20 februarie 1945, trupele Frontului 1 ucrainean ocupă Silezia Inferioară. Aripa lui dreaptă distruge forțele principale ale Grupului de armate inamic „Centru”. Ținînd seama de situația creată, Marele Cartier General propune comandamentului Fronturilor 1 bielorus și 1 ucrainean să facă o pauză operativă, în cursul căreia trupele Frontului 1 bielorus să execute o operație independentă, în Pomerania, pentru a asigura flancul său drept, iar cele ale Frontului 1 ucrainean să curețe complet de inamic Silezia Superioară. La întocmirea planului acestei ultime operații iau parte și eu. Comandamentul sovietic este îngrijorat de faptul că hitleristii mențin în fața aripii de Sud a Frontului 1 ucrainean o grupare deosebit de puternică, pe care continuă să o întărească din punct de vedere numeric. Probabil că ei speră încă să păstreze partea vestică a zonei industriale a Sileziei Superioare sau

chiar să recucerească în întregime Silezia Superioară, care avea un rol deosebit de important în economia Germaniei, un rol hotărîtor chiar (al doilea Ruhr).

Despre acest lucru vorbește și comandantul frontului, I. S. Konev, în memoriile sale. El scrie că și lui I.V. Stalin îi era teamă de o puternică rezistență inamică în zona Sileziei, mai ales după informațiile primite — probabil de la Comandamentul Aliatilor — în timpul Conferinței de la Ialta. Comandantul suprem ordonă comandamentului Frontului 1 ucrainean să-i prezinte un plan de acțiune, prin care să stirpească din fașă — cum se spune — intențiile inamicului. La 21 februarie, comandantul Frontului 1 ucrainean dă ordin Armatei 4 de tancuri să predea Armatei 3 de gardă și Armatei 13 sectorul său de pe râul Neisse și, în dimineața zilei de 24 februarie, să se concentreze la 8-10 km Nord de Lüben, mai aproape de aripa stîngă a frontului.

Executînd ordinul Marelui Cartier General, comandamen-

tul frontului ia hotărîrea să respingă inamicul spre Munți Sudeți. Conform planului, se prevede încercuirea și nimicirea grupării de la Oppeln și ocuparea aliniamntului Strelna-Münsterberg-Troppau. Acțiunile urmează să înceapă la 15 martie.

La 8 martie 1945, Consiliul militar al Armatei 4 de tancuri primește directiva comandantului Frontului 1 ucrainean, în care se stabilește: „Comandantul Armatei 4 de tancuri... să cucerească în ziua întîi a operației raionul Neisse, în ziua a doua Neustadt și Sülz și să realizeze joncțiunea cu unitățile Corpului 7 mecanizat de gardă, al generalului-maior I.P. Korceaghin”. În fața Armatei 4 de tancuri se apără unitățile a trei divizii de infanterie S.S. și ale Diviziei 168 infanterie. În adîncime se află o divizie motorizată și una de infanterie ușoară. Rezervele operative, formate din două divizii de tancuri și din Divizia de tancuri S.S. „Hermann Göring”, sînt dispuse la Sud de orașul Neisse.

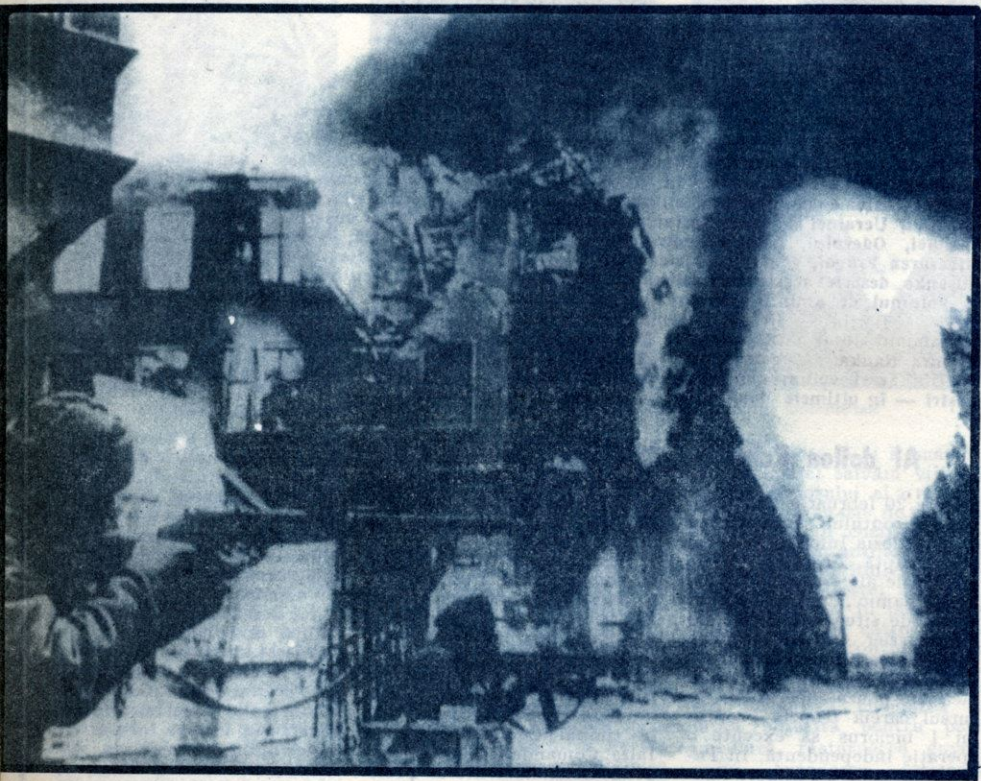
Între 10 și 12 martie, în două etape de noapte, regrupează Armata 4 de tancuri din pădurile de la Nord de Lüben în zona Olau (la 40 km Sud-Est de Breslau), adică în sectorul de pornire la ofensivă. Pentru planificarea operației, avem șapte zile. Statul major al armatei, condus de generalul-maior K.I. Upman, lucrează ca un mecanism de ceasornic. În operația din Silezia Supe-

ralului I.T. Korovnikov, să desăvârșească încercuirea grupării inamicului. Probabil comandantul frontului aplică această metodă de cooperare pentru a rupe în cel mai scurt timp posibil apărarea inamicului pe întreaga adâncime, care nu era prea mare.

Luptele încep la 15 martie 1945. Armata 21 și Armata 4 de tancuri trec la ofensivă și

întărite ale inamicului, pe un front de 8 km, și înaintează pe o adâncime de 9 km.

În zilele a doua și a treia, ofensiva trupelor noastre se desfășoară cu succes. Vremea, care în ultimele zile a fost foarte proastă, se ameliorează. De aceea, aviația Frontului 1 ucrainean începe să acorde sprijin activ trupelor terestre, bombardând puncte de sprijin,

Cîteva zile înainte de victoria finală asupra hitlerismului. Trupele sovietice își continuă ofensiva

rioară, misiunile trupelor se deosebesc de cele anterioare. Armata noastră de tancuri urmează ca, împreună cu infanteria, să rupă apărarea inamicului, chiar de la început. Numai după ruperea apărării pe toată adâncimea tactică a acesteia, să se desprindă de unitățile de infanterie; apoi, în ritm rapid, să ajungă în raionul Neustadt, Sülz și, împreună cu Armata 59 a gene-

multan, după o pregătire de artilerie de 40 minute. De la punctul nostru de observare, vedem cum trupele, înfrîngînd rezistența îndrăjită a inamicului și respingînd numeroase contraatacuri, rup limita dinaintea a apărării și încep înaintarea. Către sfîrșitul primei zile, Armata 4 de tancuri, în cooperare cu infanteria Armatei 21, nimicesc două poziții

state majore și noduri de transmisiuni ale hitleriștilor.

La 17 martie, Corpul 6 mecanizat de gardă, pătrunzînd în adâncimea operativă a trupelor inamicului, cucerește localitatea Stefansdorf. Corpul 10 tancuri de gardă forțează râul Neisse în raionul Rothaus și dezvoltă succesul spre Neustadt. Aici, la 1 km Nord de Rothaus, cade în luptă comandantul Corpului 10 tancuri de

gardă, colonelul Nil Danilovici Ciuprov, care a parcurs cu ostașii săi din Ural gloriosul drum de lupte de la Vistula pînă la Neisse. Este o grea pierdere pentru noi. La comanda Corpului, trece generalul-maior de tancuri E.E. Belov, locțiitor al comandantului Armatei 4 de tancuri.

18 martie, ora 3.10

La 17 martie, ne aflăm cu grupa operativă în dispozitivul Corpului 10 tancuri de gardă, la punctul de trecere peste riul Neisse (de Sud), la Rothaus. În acest moment, inamicul aduce tancuri și deschide foc ocherit cu proiectile de ruptură asupra tancurilor noastre, care se îndreaptă spre podul de pontoane pe care l-am montat peste riul Neisse. Imediat dau dispoziție lui Belov să acopere flancul și să mărească ritmul de deplasare. Peste trei ore, două brigăzi reușesc să treacă pe malul de Est al riului. Focul inamicului asupra podului slăbește. Probabil că hitleriștii încep să se retragă. Trec la forțarea riului celelalte două brigăzi din Corpul 10.

În aceste clipe de înclăstare sosește comandantul Frontului 1 ucrainean, mareșalul Uniunii Sovietice I.S. Konev. Îi raportăm situația. Ivan Stepanovici începe să urmărească trecerea trupelor. Deodată, pe malul opus, un proiectil zboară șuierînd și cade sub automobilul Willys în care se afla paza comandantului frontului. Mașina zvîcnește în sus, dar totul se termină cu bine. Proiectilul nu explodează. Este un proiectil de ruptură. După ce termină de privit trecerea trupelor, Ivan Stepanovici ne urează succes și pleacă la Armata 21.

După o oră și jumătate, Corpul 10 tancuri de gardă trece peste riul și se deplasează spre Neustadt, iar cu o parte din forțe spre Sülz, în întîmpinarea Corpului 7 mecanizat de gardă al lui Korceaghin. Împreună cu Belov ne deplasăm în dispozitivul de luptă al forțelor sale principale, conducînd trupele, astfel ca, în cel

mai scurt timp posibil, să desăvîrșim încercuirea grupării inamicului de la Oppeln.

Brigada 93 de tancuri independentă a lui A.A. Dementiev, care înaintează în lungul malului estic al riului Neisse, în timpînă o rezistență dinfră din partea Diviziei 20 infanterie S.S. Totuși, la 18 martie, brigada reușește să înfrîngă rezistența hitleriștilor și să ajungă în raionul Rothaus. În aceeași zi, către seară, Brigada 61 tancuri de gardă a lui V.I. Zaitsev ocupă din mișcare orașul Neustadt, unde erau foarte mulți fasciști înarmați cu Faust Patronen¹. Trebuie luate în continuare măsuri corespunzătoare. Forțele principale ale Corpului 10 tancuri de gardă, în frunte cu E.E. Belov, ajung în zona Sülz, unde fac joncțiunea cu unitățile Corpului 7 mecanizat de gardă al generalului I.P. Korceaghin, care înaintează dinspre Est. Desăvîrșim astfel încercuirea grupării inamicului de la Oppeln. Încercuim și nimicim patru divizii germano-fasciste, cîteva regimente independente și batalioane independente, un regiment de artilerie, nouă divizioane de artilerie, precum și alte unități. Ne este foarte clar că inamicul va încerca să deblocheze gruparea încercuită, așa că luăm măsuri de întărire a frontului exterior al încercuirii. Această misiune revine Corpului 6 mecanizat de gardă. Presunerile noastre se adevăresc: în noaptea de 17 spre 18 martie, inamicul își introduce în luptă rezervele pe direcția orașelor Neisse și Rothaus: Diviziile 16, 17 și 20 tancuri, Divizia 45 infanterie, Divizia S.S. „Hermann Göring”, Brigada 184 tunuri de asalt. În dimineața zilei de 18 martie, Corpul 6 mecanizat de gardă al lui V.F. Orlov angajează cu aceste mari unități o bătălie înverșunată. Pentru sprijin, Orlov primește brigada de artilerie a armatei. Înclăstarea durează două zile. Inamicul execută neîntreput atacuri dirze. Unele localități și alinamente trec deseori din mînă în mînă. În pofida tuturor strădaniilor lor, fasciștii nu reușesc să deblocheze gruparea încercuită. Uni-

tățile lor sînt aruncate înapoi cu pierderi mari.

În aceste lupte singeroase, comandantul Corpului 6 mecanizat de gardă, colonelul Vasili Feodorovici Orlov, și comandantul Brigăzii 17 mecanizate de gardă, colonelul Leonid Dmitrievici Ciurilov, sînt grav răniți, dar nu părăsesc cîmpul de luptă. Ei continuă să rămînă la conducerea trupelor. La cîteva ore după ce a fost rănit, comunistul Vasili Feodorovici Orlov, în vîrstă de 28 ani, încetează din viață. Ostașii lui jură să-l răzbune. La comanda Corpului 6 mecanizat de gardă, trece șeful de Stat major, colonelul Vasili Ignatievici Korețki.

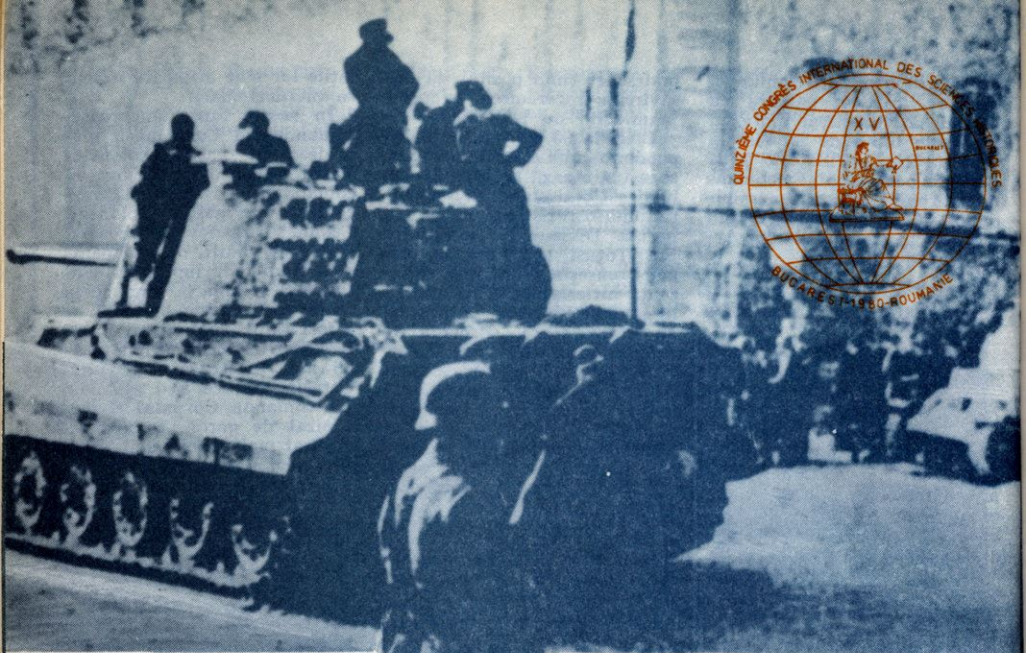
Luptele îndrîjite continuă. În toiul operației din Silezia Superioară, primim o veste care ne emoționează pe toți, de la soldat la comandant. În ziua de 18 martie, la ora 3 și 10 minute, pe adresa comandantului Frontului 1 ucrainean și a comandantului Armatei 4 tancuri sosește o telegramă semnată de comisarul poporului pentru Apărare I.V. Stalin: „În luptele pentru patria noastră sovietică, împotriva cîmpitorilor germani, Armata 4 de tancuri a dat dovadă de bărbăție și dirzenie, îndrăzneală și curaj, disciplină și spirit de organizare. Pe timpul luptelor pe fronturile războiului pentru apărarea patriei împotriva cîmpitorilor germani, Armata 4 de tancuri, prin loviturile sale zdrobitoare, nimicind forța vie și tehnica inamicului, a provocat mari pierderi trupelor fasciste. Pentru cîteva țări arătate în lupta pentru patrie, dirzenia, bărbăția, disciplina, spiritul de organizare și priceperea în îndeplinirea misiunilor de luptă, Armata 4 de tancuri este transformată în Armata 4 de tancuri de gardă și... i se va înmîna drapelul de gardă”.

Vestea îmbucurătoare dă un nou imbold întregii armate. În toate unitățile au loc scurte mitinguri.

Pe front, evenimentele se desfășoară cu succes.

**În românește de colonel (r)
Victor BOLDESCU**

¹ Arme antitanc — n. t.

19 martie 1944

O ZI NEFASTĂ ÎN

Momentele de cumpănă din istoria unui popor sînt fapte de meditație pentru urmași. O astfel de temă majoră, care-l-a preocupat și îl preocupă încă pe istoricii unguri, este modul cum a fost posibil ca, în condițiile regimului contrarevoluționar de tip fascist existent în țară, Ungaria să fie ocupată tocmai de Germania hitleristă.

De-a lungul anilor, cercetătorii din țara vecină și prietenă au încercat să stabilească ce forțe externe și interne au conlucrat ca, la 19 martie 1944, țara lor să ajungă, fără rezistență, în mâinile lui Hitler. Ocupînd Ungaria, Germania hitleristă a urmărit să împiedice ieșirea ei din războiul antisovietic, să asigure o mai masivă participare militară a ei pe cîmpul de luptă, să sporească exploatarea economică ungare și să rezolve „problema evreiască” în țara amiralului Horthy.

Volumele de documente, studiile, monografiile și scrierile memorialistice abordează aspectele problemei în discuție, parțial sau global, dar primul care — folosind rezultatele de pînă acum și bazîndu-se pe ample cercetări proprii — a izbutit să facă o analiză complexă a evenimentului din 19 martie 1944 este reputatul om de știință, academicianul György Ránki, în cartea sa 1944 Március

19. Magyarország német megszállása (19 martie 1944. Ocuparea Ungariei de către germani), aflată deja la a doua ediție (1978).

Istoricul ungar este binecunoscut atît în țara sa, cît și peste hotare, ca un remarcabil cercetător al perioadei celui de-al doilea război mondial (este și președintele Comisiei ungare de istorie a celui de-al doilea război mondial), rezultatele sale fiind concretizate în mai multe lucrări.

În prima parte a cărții, Ránki prezintă împrejurările și cauzele care au dus la ocupația germană, în timp ce în partea a doua analizează consecințele acesteia. Ca și alți specialiști ai perioadei, autorul ajunge la concluzia că 19 martie 1944 a fost o continuare și un rezultat al politicii revizioniste, antipopulare, anticomuniste, duse de regimul horthyist. Istoricul privește politica guvernului condus de Miklós Kállay în contextul politicii internaționale, evidențiind lipsa de realism a cabinetului ungar. Din lucrare, se degajă ideea că politica Budapestei nu a ținut seama de evoluția internațională a evenimentelor, deși guvernul a primit numeroase sugestii: de la diplomații unguri aflați în Apus, de la opoziție, îndeosebi din partea lui Endre Bajcsy-Zsilinszky, publicist și om politic, martir al Rezistenței ungare, de la comunisti, care au fost cei mai consecvenți antifasciști și au tras

semnale de alarmă încă de la intrarea în război. Kállay vedea soluția într-o retragere în neutralitate. Astfel el încerca să rupă cu germanii, fără a încheia, în nici un caz, o înțelegere cu Uniunea Sovietică. Ungaria trebuia să câștige timp, să aștepte vremuri mai bune, era de părere conducătorul guvernului ungar. Argumentele lucrării ne conving că Miklós Kállay nu a vrut să asigure condițiile interne pentru ieșirea din războiul dus alături de Germania nazistă, nu a avut curajul să se bazeze pe forțele democratice ungare interne și, ca atare, a contribuit la dezastrul din martie 1944.

La curent cu ezităările Ungariei, Führerul a dispus pregătirea planului de invazie, numit „Margarethe I”. Lucrarea lui Ránki prezintă pe larg pregătirea variantelor militare ale acestuia, concepția politică ce a stat la baza sa.

După capitulul despre ocupația propriu-zisă, academicianul Ránki explică detaliat ce a însemnat ea din punct de vedere economic, militar și statal. Pentru cititor devine limpede că la conducerea Ungariei se aflau, de fapt, trei naștiți: 1) Veessenmayer care, după ocupație, devenit ambasador al celui de-al treilea Reich, asigura — cu concursul partidelor și grupărilor de extremă dreaptă —

punerea tuturor bogățiilor țării în slujba Germaniei; 2) generalul Greiffenberg, atașat militar care, alături de ambasador, trimitea pe Frontul de Est numeroase trupe (în iunie 1944, ele au ajuns la peste 300 000 oameni); 3) generalul Otto von Winkelmann, comandant S.S., ajutat de László Endre și László Baký, secretari de Stat la Ministerul de Interne ungar, care se ocupa de campaniile împotriva organizațiilor cu orientare democratică, antinazistă și de cele întreprinse contra evreilor. Conform unui raport al lui Veessenmayer, până la 9 iulie 1944, au fost deportați din Ungaria 437 402 cetățeni (inclusiv din teritoriile atribuite prin Diktatul de la Viena, din 30 august 1940), din care peste 300 000 (peste 100 000 proveniți din Nordul Transilvaniei¹) și-au găsit moartea în camerele de gaze de la Auschwitz sau din alte lagăre de exterminare.

Să urmărim filmul ocupării Ungariei horthyste de către Germania nazistă și o succintă prezentare a înrobirii economice a acestei țări — ambele reproduse, într-o formă prescurtată, din cartea academicianului ungar — nu înainte de a remarca maniera originală în care György Ránki abordează această problemă.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

ISTORIA POPORULUI UNGAR

Acad. GYÖRGY RÁNKI

În primele ore ale dimineții de 19 martie, ministrul de Interne Keresztes-Fischer îl informează alarmat la telefon pe premierul Kállay despre știrile sosite cu privire la invazia germană. În seara precedentă, a primit rapoarte că, în apropierea Budapestei, persoane neidentificate au demontat calea ferată în mai multe locuri. Tocmai se gîndea dacă n-ar fi mai bine să trimită un automobil după Horthy, care se întorcea la Pesta [de la o întrevedere cu Hitler în castelul de la Klessheim, lângă Salzburg] cînd a sosit un nou raport: un tren militar german de tranziție a fost descărcat în Gara Bicske.

Keresztes-Fischer dă imediat instrucțiuni de control al traficului trenurilor militare germane. Peste o oră, se conturează un tablou înspăimîntător.

La Gara Ceglédbercel s-au descărcat blindate germane, care s-au îndreptat imediat spre Pesta. Între Hegyeshalom și Bicske sînt în mișcare 10-12 garnituri germane, cam tot atîtea între Szenc și Budapesta, 8-10 între Lőkháza și Ceglédbercel, 4-6 pe linia Szabadka-Budapesta.

Toate acestea l-au determinat pe ministrul de Interne să ia din nou, urgent, legătura cu Kállay. Cei doi nu mai au nici o îndoială cu privire la caracterul evenimentelor. Kállay îi convoacă urgent pe șefii statului major: general-colonelul Bajnóczy și adjunctul său, Szombathelyi, care este găsit abia peste cîteva ore. De remarcat că într-o situație atît de tulbură aceștia n-au păstrat nici măcar legătura. În acest timp, sosesc și comandanții corpurilor de armată din Vestul Ungariei, István Náday, János Vörös și Károly Beregfy, apoi Szilárd Barkay, comandantul garnizoanei din Budapesta, și Béla

Miklós, conducătorul Biroului militar al lui Horthy.

Haosul este total. Kállay îl cheamă și pe atașatul militar german, Greiffenberg, care afirmă că nu știe nimic (în realitate, cu două zile în urmă, fusese inițiat în planul ocupației), dar promite că se va interesa la Statul major german prin telefonul său particular. Nu după mult timp, el se întoarce și anunță dispozițiile lui Keitel, șeful Statului major general al armatei hitleriste: trupele germane vor ocupa țara. Pe la orele 5, vor ajunge la Budapesta. Greiffenberg aduce în discuție înțelegerea intervenită între timp între Horthy și Hitler și precizează că trupele germane vor considera cea mai mică opoziție drept un act neprietenesc și o vor lichida fără cruțare.

Astfel se prezintă situația cînd Kállay întreabă pe comandanții militari dacă sînt dispuși să opună rezistență. Dintre cei trei comandanți ai corpurilor de armată din Ves-

¹ Rezistența antifascistă în partea de Nord a Transilvaniei (lucrare colectivă), Cluj-Napoca, 1974, p. 81.

tul Ungariei, Náday singur răspunde pozitiv, deși adaugă că ar fi mai bine să-l aștepte pe Horthy. Ceilalți doi resping hotărât ideea rezistenței. Mai mult, referindu-se la lipsa lui Horthy — din punct de vedere constituțional, spun ei, Horthy, și nu primul ministru este comandant suprem — ei declară că nu s-ar angaja nici măcar să transmită nici departe un asemenea ordin.

Kállay nu forțează lucrurile. Se înțelege cu generalii ca trupele ungare să se retragă în garnizoanele lor. Dacă germanii nu-i atacă, nici ei nu trebuie să se amestece în evoluția evenimentelor.

Bineînțeles că, în aceste clipe decisive, premierul alege între mai multe soluții care îi trec prin minte. Una este să zboare la Debrețin, de unde ar putea conduce rezistența mai în siguranță. Dar generalul Hellebronth, de orientare nyilasistă [fascistă], aflat la fața locului, îi raportează că aeroporturile Budapestei nu sînt prielnice decolărilor de noapte, iar pînă în zori — adaugă el — acestea vor fi ocupate. Planul cade deci ca și o altă variantă — plecarea în străinătate. Lui Kállay îi vine și ideea să arunce în luptă poliția, aflată sub comanda lui Keresztes-Fischer. „Ce-ar fi gîndit însă germanii și alte țări — scrie el în amintiri — aflînd că armata nu mișcă un deget în apărarea țării, în timp ce poliția, singură, opune rezistență?” Pentru o clipă, se gîndește și la rezistența populară, fie și numai pentru a arăta lumii că Ungaria nu s-a supus ime-

diat. Iși dă seama însă că în miezul nopții oricum nu se poate stabili legătura cu populația civilă și, apoi, rezistența populară fără armată „n-ar face altceva decît să opună poporul conducătorilor săi”.

Cîntărind bine toate aceste variante posibile, Kállay și Keresztes-Fischer ajung la concluzia că rezistența este inutilă. Cel mult ar oferi germanilor motive pentru atrocități. Ca atare, hotărăsc să nu întreprindă nimic și să aștepte evoluția evenimentelor. Primul ministru dă indicații ca Ministerul de Externe să informeze ambasadele despre evenimente, iar ministerele să ardă documentele compromițătoare.

Pină se trezesc locuitorii

Trupele germane invadatoare nu întîmpină nici urmă de rezistență. Lajos Dálnoki Veress, comandantul Corpului 9 armată, staționată în Transilvania, scrie că i-a venit ideea ca, fiind cel mai vechi în grad dintre generali, să preia comanda trupelor de peste Tisa și să împiedice trecerea forțelor germane. În lipsa oricărui ordin, a renunțat însă la planul său. De fapt, dacă ar fi fost organizate din timp, crede el, cele 14 divizii ungare s-ar fi putut opune forțelor germane, alcătuite, în bună parte, din trupe de școală, din unități de completare sau aflate în curs de instruire.

Lipsa rezistenței nu-i surprinde defel pe germani. După tratativele purtate cu Horthy, Keitel a trimis dispoziții trupelor de ocupație, în care semnală și faptul că se presupune că nu vor avea de întîmpinat nici un fel de rezistență. „Regentul Horthy — a spus Keitel — s-a arătat dispus să satisfacă cererile germane. Armata ungară n-a primit nici un ordin de acțiune și, se pare, că nici pînă la amiaza zilei de 19 martie nu va fi emis un asemenea ordin. Ocupația militară a Ungariei trebuie executată. Deocamdată armata ungară va fi ținută în cazărmi, fără

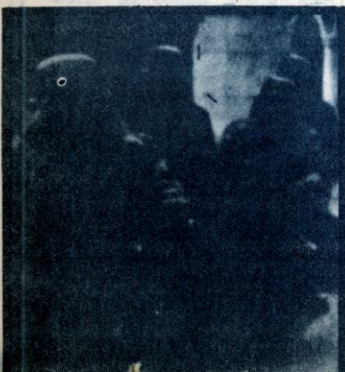
să fie dezarmată. Evitați orice incident”.

În zorii zilei de 19 martie, avioane germane, zburînd la mică înălțime, lansează unități de parașutiști care, în cîteva minute, ocupă aeroportul budapestan și alte obiective de importanță strategică. Sînt ocupate, de asemenea, principalele puncte de pe Tisa, izolîndu-se astfel teritoriile de peste fluviu de restul țării. În același timp, unitățile coborîte din trenuri formează în jurul Capitalei un cerc strîns. Dimineaa ele pătrund în cartierele mărginașe și, pînă ce se trezesc locuitorii, podurile și posturile de poliție sînt în mîinile naziștilor. După-masă, tirziu, în clădirea Radioului sosesc primele unități. Baronul Niebelschütz, atașatul de presă de la Ambasada germană, îl prezintă conducerii Radioului pe Franz Schaub, care, pe viitor, va da sfaturi la întocmirea programelor de radio, apoi îl avertizează pe director că este răspunzător pentru fiecare cuvînt rostit.

În restul țării, în afară de rezistența anemică a garnizoanei din Újvidék și de cîteva împuscături răzlețe, totul decurge fără dificultate. În cîteva ore, o țară cu 14 milioane locuitori, cu o armată de aproape o jumătate de milion se autoșterge din rîndul țărilor de sine stătătoare. Majoritatea a ofițerilor, în frunte cu adjunctul șefului de stat major, se pune la dispoziția germanilor. Mai mulți generali și ofițeri din conducere primesc chiar cu bucurie ocupația germană.

Aspectul exterior al Capitalei nu se schimbă. Circulă tramvaiele și autobuzele, se deschid cafeele, cinematografele, teatrele se pregătesc de spectacole. Elementele de stînga, care în zori sau în primele ore ale dimineții sînt informate de ocupația germană, caută urgent adăpost. Nu-și pun problema rezistenței populare, deoarece nu s-a făcut din timp nici o pregătire. De fapt, ca urmare a propagandei fasciste, făcute de mai mulți ani, opinia țării este împărțită. Unii privesc ocupația ca pînă la capăt activității subversive a evreilor

În pp. 20, 22, 23, 24: 19 martie 1944.
Trupele naziste înundă străzile Budapestei

și iritărilor repetate la care a fost supus un aliat cinstit.

În primele ore ale dimineții, numai într-o singură casă a Budapestei, pe Bulevardul Attila, se aud citeva focuri de armă. Revoluționarul Endre Bajcsy-Zsilinszky primește oamenii Gestapoului cu gloanțe de revolver. În sfârșit, este rănit și arestat [iar în decembrie executat]. Înainte de a fi aruncat în dubă, Zsilinszky strigă către mulțimea care privește amușită: „Trăiască Ungaria independentă!”. Cuvintele lui n-au însă ecou.

Lista neagră = cartea de telefon

În acest timp, trenul lui Horthy înaintează încet spre Budapesta, oprindu-se de mai multe ori. La Bicske, regentul are o întrevvedere cu ambasadorul german Jagow, care îl informează că guvernul său l-a rechemat și îi cere permișiunea să-l prezinte pe succesorul său, Edmund Veessenmayer, care îndeplinește în același timp și funcția de reprezentant al celui de-al treilea Reich. În primul său raport trimis din Budapesta — în care anunță că „am preluat treburile” — Veessenmayer notează că a petrecut trei sferturi de oră împreună cu regentul. Tema discuției lor a fost formarea noului guvern.

În tren, Horthy mai are un vizitator, pe comandantul detectivilor, Péter Hain, care îl însoțește pe Kaltenbrunner, unul dintre adjuncții lui Himmler. În legătură cu scopul vizitei înaltului demnitar german, nu încape nici o îndoială. Kaltenbrunner conduce unitățile Gestapoului din Ungaria. Încă din primele ore ale dimineții, ele lucrează cu febrilitate. Alături de Bajcsy-Zsilinszky, care li s-a opus și a fost arestat, se trezesc în scurt timp în închisorile Gestapoului politicieni aristocrați și burghezi antigermani, conducători ai Partidului Micilor Agrarieni și ai Partidului Social Democrat, mai mulți ziaristi. Ajung aici și cîteva mari fabricanți de origine evreiască, conducătorii refugiaților polonezi, misiunea din Budapesta a guvernului ita-

lian Badoglio¹, cîteva comandanți care au legături cu puterile occidentale și mulți alții. Germanii încearcă să-l aresteze și pe [fostul prim-ministru István] Bethlen [filoenglez], refugiat în biroul premierului. Soldați germani se năpustesc în biroul lui Kállay și îi cer lui Bethlen să-i însoțească la ambasadorul german, Bethlen refuză. Soldații n-au însă ordin să folosească forța. Bethlen câștigă timp și reușește să scape prin subsolul clădirii.

Deși închisorile gem de deținuți totuși la prinz, cînd se interesează telefonic de desfășurarea operației, Himmler este de părere că au fost arestați cam puțini. Căpetenia S.S., generalul Otto von Winkelman, sosit în Ungaria cu trenul lui Horthy, găsește un mod original de a spori numărul arestaților. Alegă la întimplare din cartea de telefon a Budapestei 200 avocați și medici, care i se par, după nume, a fi evrei și dă ordin să fie arestați.

Elementele de extremă dreaptă așteaptă de mult această zi. Unii chiar știu de ea, deoarece Kornhuber, unul dintre ziaristii germani care se află la Budapesta, l-a informat încă de pe 18 martie pe Ferenc Rajniss, redactorul de la *Magyar Fulár*, despre evenimentele de-a doua zi, spunându-i că se așteaptă ca Horthy să-l demită pe Kállay. Dacă nu se va conforma, va fi demis și el. Ministerul de Interne a interceptat această convorbire, dar a luat o singură contramăsură: l-a expulzat din țară pe Kornhuber. Imrédy [fost prim-ministru în perioada mai 1938-februarie 1939] se întîlnește cu [Jaross [politician de extremă dreaptă] pe la ora 9 dimineata. Cînd primește înștiințarea telefonică despre eveniment, se duce imediat la Ambasada germană, unde se aflau deja mai mulți politicieni.

Cîrînd, se prezintă și Edmund Veessenmayer. Cei mai mulți îl cunosc din 1943, cînd a fost într-o misiune secretă la Pesta și s-a întîlnit cu aproape toți. Veessenmayer le explică că trebuie să ajute la

¹ În acel moment, guvernul de la Budapesta avea relații diplomatice atît cu guvernul Badoglio, cît și cu guvernul Mussolini.

formarea unui guvern favorabil germanilor, fiindcă numai astfel Ungaria își poate asigura un regim de ocupație mai ușoară și poate menține alianța. Din nou, Veessenmayer îl propune premier pe Imrédy. Politicienii de față sînt de acord să participe la acest guvern. Încep febrile discuții cu privire la lista noului cabinet. Baky, secretar de Stat la Ministerul de Interne, vrea ca Partidul Național-Socialist să aibă rolul conducător, pentru că în spatele lui stau Himmler și Gestapoul. Încă din tren, Kaltenbrunner a propus un guvern național-socialist, dar Veessenmayer nu a acceptat această soluție. El vrea să colaboreze cu Horthy și cu vechiul aparat de stat. Baky rămîne în minoritate.

Spre a intra în grațiile ambasadorului nazist

Nu departe de Ambasada germană, în palatul din Cetate, un alt grup dezbate aceleași probleme. Este Consiliul de Coroană prezidat de Horthy, abia întors în țară. La începutul ședinței, regentul descrie miniștrilor săi cum a decurs vizita sa la Klessheim. Prezentarea nu dă deloc o imagine exactă despre cele petrecute acolo. Ceilalți politicieni care l-au însoțit îl completează. Horthy își încheie astfel informarea: „Domnul prim-ministru, căruia îi port o vie considerație și care s-a bucurat întotdeauna de încrederea mea, îmi prezintă acum demisia guvernului... Sînt nevoit să o primesc...”. Ia apoi cuvîntul Kállay și „în numele guvernului și al întregii națiuni își

exprimă în fața excelenței sale, domnul regent, mulțumirile pentru că în aceste momente grele ale națiunii — avînd în vedere și gravele consecințe — adoptă soluția cea mai bună...”.

După părerea sa, acum nu guvernul, ci armata se află în prim plan. Sarcina este deci de a salva armata și, de aceea, cere ca Horthy să rămînă pe loc, să nu se retragă. „În această funcție, demnitatea de regent, să nu o părăsească, nici din proprie voință, nici ca urmare a presiunilor exercitate”. Kállay refuză însă cererea lui Horthy ca, potrivit uzanțelor, guvernul demisionar să rămînă la conducerea treburilor statului pînă la numirea noului cabinet.

Pe aceeași linie se află și Keresztes-Fischer: „...Din partea lui nici un minut n-ar mai putea rămîne la post”. Face apoi o scurtă informare despre activitatea Gestapoului, care a arestat nenumărate persoane, „a încercuit întreg teritoriul Budapestei și n-a lăsat să plece din oraș nici un evreu... Nesocotind suveranitatea țării, Gestapoul lucrează de capul lui”.

Horthy îi răspunde că activitatea Gestapoului contravine înțelegerilor avute cu Führerul și că îl va chema pe atașatul militar german pentru a-i cere sprijinul.

Bineînțeles, nu se ia nici o hotărîre concretă. Horthy își ia rămas bun, Bárczy, secretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri, dictează textul demisei guvernului, pe care îl semnează Kállay și membrii cabinetului, după care părăsesc cu toții clădirea.

În acest timp, în oraș, în pofida aparenței unei zile normale, tensiunea crește. Încă din primele ore ale dimineții, cei

mai buni ziariști se postează la Secția de presă de la Consiliul de Miniștri și așteaptă vești. Pe la ora 11, István Haeffler, șeful Secției de presă politică a acestei instituții, îi informează despre ocupația germană și îi anunță că în curînd s-ar putea să apară un comunicat oficial. Acest comunicat se lasă însă așteptat trei zile. Trei zile în care se caută succesor lui Kállay și un nou guvern colaboraționist, care să asigure realizarea unei variante mai blinde de ocupație, așa cum propusese Veessenmayer.

[În sfîrșit, la 22 martie, este format un guvern prezidat de Döme Sztójai].

Radioul transmite sirguincios, zi de zi, cîntece ostășești germane și ungare, magazinele sînt deschise, în fabrici se lucrează. Este adevărat că sînt interzise adunările, iar locurile de distracție sînt închise pe timp nelimitat. Astfel, nu se mai ține nici marea manifestare dedicată aniversării a 50 ani de la moartea lui Kosuth, la care, înainte de ocupația germană, mulți așteptau ca primul ministru să anunțe ieșirea din război.

Parlamentul — a cărui sesiune era fixată pentru 22 martie — se întrunește, dar imediat după ce președintele András Tasnádi Nagy deschide lucrările, anunță amînarea sesiunii *sine die*. Deputații aprobă cu o singură împotrivire: deputatul creștin-socialist József Kőzi-Horváth, care încearcă să ceară cuvîntul pentru a protesta împotriva stîrbirii de către o putere străină a Constituției. Președintele și ceilalți deputați îl aduc la tăcere. Pe ei nu-i îngrijorează soarta deputaților arestați. Se străduie doar să cîștige bunăvoința lui Veessenmayer.

Totală înrobire economică

Incontestabil că promptitudinea cu care guvernul ungar a fost dispus să satisfacă cererile economice germane, fapt binecunoscut, a avut la bază și concepția politică conform căreia trebuia cedat mai repede în domeniul economic decît în cel politic.

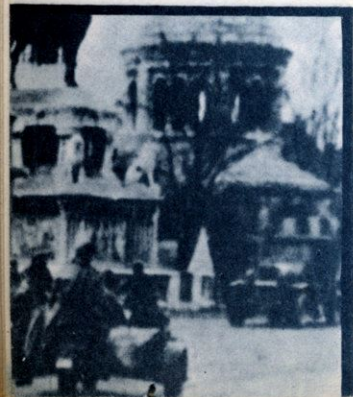
Curînd după ocupație, Ministerul de Externe german a

început să se ocupe de politica economică a Ungariei. Conform liniei preconizate de naști, cheltuielile de ocupație erau suportate de guvernul ungar: Veessenmayer, care calculase în bani valoarea ocupației, a stabilit că pentru trupele germane, ele se ridicau lunar la 200 milioane pengő [monedă ungară în perioada 1927-1946. 1 kg aur = 3 800 pengő]. Din aceștia, 90 milioane reveneau Wehrmachtului, 50 milioane S.S.-ului și 60 milioane Luftwaffe. Totodată, ungurii erau obligați să asigure financiar și transportul bunurilor lor economice în Germania. După părerea lui Veessenmayer, această operație necesita lunar 80 milioane pengő. La cifrele de mai sus, s-ar mai fi adăugat încă 160 milioane, sumă destinată mutării unor obiective industriale, cerute de germani, și intensificării procesului de exploatare a materiilor prime. Veessenmayer era perfect conștient că această împovărare dezechilibra situația financiară a Ungariei, fapt care avea să ducă curînd la inflație, cu atît mai mult cu cît, în trei săptămîni de ocupație, valoarea bancnotelor aflate în circulație crescuse cu 700 milioane pengő.

Primul ministru, Döme Sztójai și ministrul de Finanțe, Reményi-Schneller, fiind informați de Veessenmayer despre pretențiile financiare germane, au încercat inițial să reducă aceste sume, dar, pînă la urmă, au fost de acord cu plata lunară a 200 milioane pengő.

Pretențiile exagerate emise de diferite organe și ministere germane, adăugate la exploatarea economică tot mai nemiloasă, au început să îngreuneze organizarea sistematică a jafului. De aceea, erau necesare de urgență directive unitare, centralizate. În acest scop, pe data de 15 aprilie 1944, Hitler a convocat o consfățuire, la care i-a invitat pe miniștrii Speer, Funk, Racke, Ribbentrop și pe Veessenmayer.

Pe baza hotărîrilor de principiu luate aici, la 19 aprilie 1944, a avut loc o altă consfățuire, la Ministerul de Externe [german] cu tema politicii economice germane în Ungaria. S-a hotărît ca „în principiu,

toate înțelegerile germano-ungare să rămână valabile, fără să se aplice însă în totalitate". De asemenea, în conformitate cu ordinul Führerului, să se folosească la maximum toate posibilitățile economice ale țării... Nu se admitea în nici un caz nesatisfacerea pretențiilor germane, sub pretextul unor greutăți financiare.

În ceea ce privește agricultura, era urma să se adapteze în întregime cererilor aprovizionării germane. „Trebuie stors din ea tot ce este posibil”. Se înțelege că era datorate să satisfacă și necesitățile forțelor armate germane staționate în Ungaria.

Exploatarea materiilor prime — în care centrul de greutate cădea pe bauxită, țitei, mangan și antimoniu — creștea la maximum. Industria se orienta spre completarea producției industriale germane de război. Reprezentantul Reichului în Ungaria era investit cu puteri depline. Trebuia eliberată tot mai multă forță de muncă germană, trimițând la muncă, în Germania, în primul rând evrei. În sfârșit, comerțul exterior ungar era permis numai în măsura în care nu venea în contradicție cu interesele germane.

Formal, în programul economic al ocupației nu era specificat faptul că organele germane urmau să ocupe întreprinderile ungare, dar, în vara anului 1944, S.S.-ul, condus de Himmler, a acaparat cel mai mare concern al Ungariei (Weiss Manfred) sub forma unei convenții de închiriere.

La sfârșitul anului 1943, valoarea datoriilor germane către Ungaria atinsese 1035 milioane mărci, contribuind din plin la declanșarea inflației după ocupație. Până în octombrie 1944, pentru întreținerea trupelor de ocupație și pentru lucrările executate din ordine germane, ungurii au plătit aproape 1,2 miliarde pengő. La acestea se mai adăuga valoarea neplătită a mărfurilor exportate [în Germania]. În toamna anului 1944, datoriile germane se ridicau la 2,5 miliarde mărci.

Introducere, selecție, traducere și explicații din parantezele drepte

Ladislau GERGELY

IDEALURILE POLITICE SE ÎNFĂPTUIESC DE OAMENI PENTRU OAMENI

(Urmare din p. 16)

matei hitleriste" era preconizată și într-un articol apărut în *România liberă* din 26 mai 1944, dată la care se ajunsese la formarea unei „coalitii național-democratice” alcătuită din Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz, gruparea liberală a lui Gh. Tătărescu și Partidul Național-Democrat¹.

Imediat după debarcarea în Normandia, începută la 6 iunie 1944, P.C.R. lansează un nou apel: „Crearea frontului al doilea și apropiata mare ofensivă comună a Aliatilor împotriva fiarei hitleriste, trebuie să ne găsească de partea marilor puteri democratice aliante, Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite... Prietenie și luptă alături de Aliați, pentru zdrobirea hitleristilor și complicitilor lor”. După două săptămâni, când printr-o declarație Blocul Național-Democratic (B.N.D.) își anunța constituirea, printre țelurile care „obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întârziere a acțiunii”, se menționa: „Eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale”.

Chiar din primele ore ale declanșării insurecției naționale armate antifasciste, obiectivele pentru care militase consecvent P.C.R. au fost însușite de noul guvern. Proclamația șefului statului din seara de 23 august anunțând doborârea dictaturii militar-fasciste prevedea încetarea operațiilor împotriva Națiunilor Unite și, „alături de armatele aliante și cu ajutorul lor mobilizând toate forțele națiunii, vom trece hota-

¹ Printre scopurile acestui Coaliții Național-Democratice se indica: „Restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea, în același timp, pentru epoca de după pace a unor alianțe cu Republicile Sovietice Socialiste, organizându-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile”.

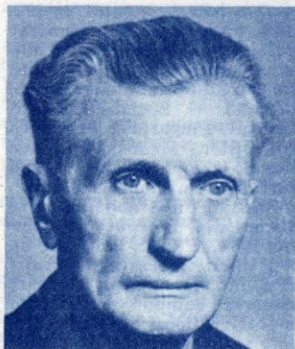
rele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină². În declarația guvernului român, din aceeași seară, se spunea: „România consideră de azi înainte Națiunile Unite ca națiuni prietene”. În declarația C.C. al P.C.R., odată cu chemarea adresată tuturor cetățenilor de a porni „la luptă fără crutare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”, erau salutate „armatele aliante, ca armate prietene”. De asemenea, în *Apelul C.C. al P.C.R.*, publicat la 26 august 1944, se spunea: „Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de Nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și [pe] agenții lor care se găsesc încă în țară”.

Susținută de eforturile întregului popor mobilizat de chemarea P.C.R.: *Totul pentru front, totul pentru victorie*, de întregul potențial de care dispunea țara, armata română, cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași s-a acope rit de glorie în cele aproape nouă luni ale participării la lupta coaliției antihitleriste, până la cucerirea victoriei totale.

Astfel s-a înlăptuit acel „program de viață”, cum definea în ajunul istoricelor evenimente din august 1944 Partidul Comunist Român, marele comandament al situației în care se afla atunci țara. Vasta viziune istorică a Partidului Comunist Român, angajamentul său profund patriotic, încrederea sa nelimitată în capacitățile maselor populare erau evidențiate în același document: „Pentru ca să existe o Românie socialistă, trebuie să existe poporul român. Idealurile politice se înlăptuiesc de oameni pentru oameni”.

² Aceste prevederi s-au aflat în fruntea directivei operative emise, imediat, la 23 August 1944, de noul șef al Marelui Stat Major.

Convorbire cu istoricul polonez MIECZYSLAW JAWOROWSKI

O ISTORIE A POPORULUI ROMÂN SCRISĂ DE UN POLONEZ PENTRU POLONEZI

De curând, în Polonia a apărut o nouă lucrare consacrată istoriei poporului român: *Historia narodu rumuńskiego (Istoria poporului român)*. În mai puțin de un deceniu, este a doua lucrare de acest fel care a văzut lumina tiparului (în 1970, un alt istoric polonez, Juliusz Demel, a pus la dispoziția cititorilor din țara sa o *Istorie a României*¹).

Recenta apariție s-a datorat cunoscutului istoric și om de cultură Mieczysław Jaworowski. Prin conținutul ei, lucrarea reprezintă o contribuție remarcabilă la difuzarea adevărului despre români și trecutul lor.

După ce prezintă spațiul geografic în care s-a desfășurat istoria geto-dacilor și subliniază înaltul nivel de civilizație al strămoșilor noștri — creatori ai puternicului stat centralizat și independent condus de Burebista — M. Jaworowski arată că înfringerea dacilor de către romani n-a însemnat sfârșitul existenței acestui popor, ci doar începutul unei alte etape în istoria lui, cea care va da la lumină „o nouă comunitate etnică și de limbă — poporul român și limba română”.

Autorul s-a oprit cu atenție asupra formațiunilor politice românești din sec. XI-XIII, accentuând caracterul unitar al procesului de organizare politico-statală în toate teritoriile locuite de români. Un loc bine meritat și-au găsit în lucrare evocările consacrate domniilor unor mari voievozi

itoare care în următorii 300 ani au militat pentru unirea întregului popor în granițele istorice ale Daciei străbune”.

Sînt evocate apoi principalele momente ale luptei românilor pentru cucerirea independenței, relevîndu-se figurile de talie europeană ale lui Dimitrie Cantemir și Horea. Autorul n-a scăpat din vedere nici influențele unor evenimente externe asupra istoriei românilor. Ca urmare a războaielor țaristo-otomane din a doua jumătate a sec. XVIII și de la începutul sec. XIX, a expediției lui Napoleon în Rusia — apreciază autorul — situația Principalilor române s-a agravat, acestea suferind uneori grele pierderi teritoriale.

Relevînd importanța revoluțiilor din 1821 și 1848, a unirii Moldovei și Țării Românești, în 1859, M. Jaworowski afirmă că toate aceste evenimente au pregătit „epoca unor mari și profunde reforme, care aveau drept scop lichidarea inapologiei multiseculare și ridicarea țării”.

După ce prezintă marile jefte aduse de români în 1877-1878 pentru cucerirea independenței de stat absolute, istoricul polonez relevă modul democratic în care s-a încheiat procesul de făurire a statului național unitar român. Actul de la 1 decembrie 1918, apreciază el, „a creat poporului român posibilități noi, mai largi de dezvoltare și progres social”.

„O etapă nouă, superioară în istoria țării”, în lupta poporului român pentru dreptate

români: Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare. Despre ultimul, M. Jaworowski scrie: „Ștefan cel Mare a fost, într-adevăr, un conducător genial, înzestrat cu toate calitățile spirituale și afective necesare pentru a cîrmui un stat în momente istorice grele”. Cîț privește dominația lui: Mihai Viteazul, istoricul polonez arată că aceasta „reprezintă o epocă în istoria poporului român. În acest timp se realizează concomitent două năzuințe ale acestui popor: obținerea independenței și unirea tuturor meleagurilor românești”. Fapta marelui voievod a devenit „un simbol și un testament pentru generațiile vi-

¹ Magazin Istoric, nr. 7/1974.

socială și libertate națională a fost marcată prin înființarea Partidului Comunist Român. Lupta antifascistă, insurecția din august 1944, contribuția României la înfrângerea Germaniei hitleriste, înfăptuirea marilor transformări revoluționare din țara noastră sînt prezentate în paginile cărții, cu sublinierea importanței deosebite pe care au avut-o Congreșele IX, X, și XI ale P.C.R. pentru dezvoltarea impetuoasă și multilaterală a țării noastre.

Cu prilejul apariției lucrării istoricului polonez, am avut o scurtă convorbire.

— Așadar, ce v-a determinat să scrieți această carte?

— Istoria relațiilor româno-polone are o cronică bogată. Și în trecut, dar mai ales în ultimele decenii s-au făcut pași importanți, atât în România, cît și în Polonia, în cercetarea și cunoașterea acestor relații. La noi, lucrările despre trecutul poporului român se bucură de o receptare deosebită; lucru firesc, dacă ne gîndim la caldă ospitalitate pe care, în anii grei ai războiului, mulți polonezi au găsit-o pe pămîntul românesc. Acești oameni sînt nu numai prieteni ai României, ci și propagatori ai celor mai frumoase sentimente de stimă, prețuire și recunoștință față de poporul român și istoria lui. Acestor vechi prieteni ai românilor li s-au adăugat cei care, în număr mare atît ca turiști, cît și cu treburi de serviciu, au vizitat, în ultimii ani, țara dv., cunoscînd marile ei frumuseți. Realizările impunătoare ale epocii socialiste.

— Cartea dv. a venit, deci, în întîmpinarea acestor preocupări crescînde...

— Fără îndoială. Prin *Historia narodu rumuńskiego*, pe care am publicat-o în 1979, am dorit să contribuim la cunoașterea cît mai amplă și mai corectă a istoriei poporului român. E adevărat că în 1970 a apărut excelenta lucrare a profesorului Juliusz Demel,

dar o singură carte, chiar și cea mai bună, nu poate satisface toate cerințele (dovadă este însuși faptul că amintita lucrare s-a epuizat de mult).

Am conceput o sinteză a istoriei poporului român din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre, cu dorința de a trasa principalele linii directoare ale acestei istorii. Mărturisesc, totodată, că în elaborarea ei am fost călăuzit și de dorința de-a putea marca astfel două mari și glorioase aniversări ale poporului român: centenarul dobîndirii independenței de stat și împlinirea a 60 ani de la desăvîrșirea statului unitar-național.

— Care sînt coordonatele majore ale lucrării, ce ați dorit să reliefați cu precădere în acest compendiu de istorie românească?

— Firește, am insistat în mod special asupra problemelor și aspectelor fundamentale, sau care mi s-au părut mie fundamentale, și asupra cărora au domnit în trecut (pe alocuri mai persistă încă și azi) unele opinii confuze ori o înțelegere deformată. Am insistat asupra faptului că *poporul român este băstinaș, autohton pe tot teritoriul actual al Republicii Socialiste România*. Pentru oricare om de știință onest, acest fapt este evident. Dată fiind importanța fundamentală a acestei probleme, am căutat să o tratez cît mai cuprinzător, tocmai pentru a înlesni înțelegerea ei și pentru a o fixa definitiv în conștiința cititorului polonez.

Am căutat, de asemenea, să evidențiez fenomenul, de-a dreptul uimitor, legat de supraviețuirea poporului român

— mă refer, bineînțeles, la supraviețuirea națională, culturală și politică și nu la cea biologică — în perioade năpraznice legate de năvălirile succesive ale popoarelor migratoare pe teritoriul fostei Dacii, și nu numai din acea epocă, fenomen pe care istoricul francez Ferdinand Lot l-a numit „o enigmă și un miracol”.

În același context, am ținut să subliniez rolul remarcabil pe care Țările Române l-au avut în stăvilierea expansiunii otomane, în apărarea Europei în fața puternice presiuni exercitate de Imperiul otoman, evidențiind fapte și momente puțin sau deloc cunoscute de mulțimea cititorilor polonezi. M-am străduit să ilustrez caracterul dramatic al acestei înclăstări inegale, reliefind mecanismele care, de multe ori, au dus la antagonisme între eroica rezistență a voievozilor români față de expansiunea otomană și rațiunile regatului polonez, care vedea, la un moment dat, în alianța cu Poarta o manevră menită să contracareze tendințele expansioniste ale altor mari puteri.

M-am oprit cu atenție asupra luptei românilor din Transilvania pentru eliberarea lor socială și politică în vederea realizării năzuinței lor de unitate națională. Am scos în lumină contribuția majoră a românilor transilvăneni la viața neamului întreg, în special la trezirea și formarea conștiinței naționale în sec. XVIII-XIX.

Am reușit, sper, să subliniez un alt factor important și pe care, personal, îl consider ca fiind cel de-al doilea miracol al istoriei românești: este vorba despre faptul că, în decembrie 1918, poporul român a reușit să înfăptuiască, în condiții deosebit de potrivnice, marelui său ideal de veacuri și pentru care a luptat cu îndrăzneală: statul național unitar.

În partea finală a lucrării am relevat contribuția României la războiul antihitlerist, drumul și transformările fundamentale petrecute în viața poporului român, începînd din august 1944 și pînă în anul 1977.

Nicolae MAREȘ

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1968, 7, 10/1974, 12/1979.

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

Sărbătorirea împlinirii a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent va fi un nou prilej de subliniere, în lumina materialismului dialectic și istoric, a rolului determinant al maselor în făurirea istoriei și civilizației materiale și spirituale a popoarelor, în transformarea revoluționară a societății omenești. Va fi pusă în lumină influența tot mai puternică pe care o exercită masele largi populare asupra evoluției lumii contemporane, rolul lor hotărîtor în lupta împotriva vechii politici imperialiste de dominație, inechitate, forță și dictat, pentru instaurarea în viața internațională a unei politici noi, de egalitate, colaborare și pace.

Pornind de la învățămintele pe care le oferă atât istoria poporului nostru, cât și întreaga istorie universală, va fi relevat rolul de însemnătate istorică al formării națiunii și a statului național pentru progresul general al societății. Se va arăta că națiunea, statul național vor continua să joace, o lungă perioadă de timp, un rol de mare importanță în societate, în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, că întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate legică, obiectivă, un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului.

Academiile de științe vor organiza sesiuni, simpozioane, dezbateri științifice pe probleme fundamentale ale istoriei patriei; vor fi elaborate Tratatul de istorie a României și alte lucrări științifice care, în lumina orientărilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la valorificarea trecutului istoric, vor pune în evidență coordonatele fundamentale ale istoriei patriei, continuitatea poporului român pe teritoriul unde s-a plămădit, factorii care au accelerat evoluția societății românești, ca și cei care au constituit o piedică în calea progresului.

Vor fi înfățișate succesele de însemnătate istorică obținute în opera de edificare socialistă a țării, munca plină de abnegație pe care întregul nostru popor o desfășoară sub conducerea partidului, a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru înflorirea continuă a patriei, pentru afirmarea ei tot mai puternică în viața economică și politică a lumii.

Vor fi continuate cercetările arheologice și etnografice în vederea obținerii de noi mărturii cu privire la geneza, evoluția, organizarea și dezvoltarea primului stat centralizat dac; unitatea culturii materiale și spirituale a locuitorilor pe întreg teritoriul patriei; formarea poporului român și continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri...

Aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent va constitui un nou prilej de intensificare a educației patriotice, revoluționare a tineretului, a tuturor cetățenilor. Cinstind marile evenimente ale istoriei neamului nostru, pe marii noștri înaintași și faptele lor de glorie, oamenii muncii din întreaga țară, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vor acționa cu toată energia și capacitatea lor de creație pentru a face din România o țară puternică și înfloritoare, pentru făurirea noii istorii a patriei, a istoriei sale socialiste și comuniste.

(Din Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 26-27 octombrie 1977 cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.)

SĂRBĂTORI ȚĂRĂNEȘTI DE PRIMĂVARĂ

Prof. dr. docent MIHAI POP

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

Etnografil numesc aceste sărbători în ansamblul lor „obiceiuri agro-pastorale”. Denumirea — cu iz savant — încheie în ea câteva prejudecăți ale cercetărilor de pînă acum în acest domeniu. Mai întîi prejudecata ce rezidă în separarea agriculturii de păstorie, adică acea supoziție mai veche că românii au fost la început numai păstori (sau mai cu seamă păstori) și că au deprins agricultura mai târziu. Or, cercetările mai aprofundate au arătat că oamenii acestor comunități au cultivat pămîntul și au crescut vite, de cînd există poporul român. Deci, cele două ocupații sînt simbiotice și, deopotrivă, definesc identitatea etnică românească, îi caracterizează cultura tradițională în care ruralul intră ca un component important. Ca un component important dar nu unic, deoarece este greu de presupus că poporul român s-a format numai la sate, cînd știm că atît dacii — prin numeroasele lor „dave” — cît, mai ales, romanii au avut o înaltă cultură citadină.

Mai puțin prejudicios este primul termen

al denumirii etnografice: cel de „obiceiuri”. Fie și pentru faptul că în viața tradițională și chiar în cea de azi obiceiurile se întîlesc, bune sau rele, pretutindeni și în cotidian și în necotidian, se sărbătorește — ceremonial sau ritual. Momentele la care se referă glosele mele sînt necotidiene, cuprind ceremonii și rituri ce caracterizează valența sărbătorească, sînt deci sărbători în sensul cel mai propriu al cuvîntului. Limitînd considerațiile mele nu la toate obiceiurile, ci numai la sărbătorile de primăvară, mă voi opri mai pe larg doar la două momente ce marchează, în aceleași comunități, începutul muncilor în cele două domenii principale ale ocupațiilor țărănești: la sărbătoarea Plugarului, numită în unele locuri Crai nou și în altele, Tînjăua, și la Stîna, numită și ea Simbra oilor, Ruptul stupelor sau Măsurîșul; voi încheia cu importanta sărbătoare a Rusaliilor, care punctează finalul marii secvențe calendaristice ce începe cu Anul nou¹.

¹ Magazin istoric, nr. 1/1979.

Cel dintii

„la arat și semănat”

Plugarul era o sărbătoare de primăvară nelegată de o dată fixă, în care sătenii cinsteau pe cel mai harnic dintre ei, pe cel care ieșea în primăvara respectivă cel dintii cu plugul „la arat și semănat”.

În satele tradiționale, mai cu seamă în satele cu țărani liberi — moșneni, răzeși, nemeși — cu ierarhie bazată pe titluri, mai nou și pe avere, sărbătorirea *Plugarului* marca modalitatea de a stabili o altă ierarhie, bazată pe hărnicie. Am putea spune în limbajul nostru de astăzi că „plugarul” era un „frunțaș în muncă”. De fapt, existența acestei modalități de a stabili o a doua ordine ierarhică nu era decît o formă de corectare a ordinii ierarhice primare, cu normele ei dominante și uneori prea rigide.

Potrivit normelor mai vechi ale satelor, plugarul „avea dreptul de a judeca faptele celorlalți săteni, mai cu seamă ale tinerilor, dacă era ales din rîndul lor, și judeca îndeosebi faptele de muncă. El putea să pedesească pe cei ce nu-și făceau la timp și cum trebuia muncile de primăvară cu o pedeapsă de factură medievală clară — cu bătaia la tălpi. „Plugarul” ținea scaun de judecată într-un loc anume destinat prin tradiție și în fața întregii colectivități.

Pentru a face mai fluentă ierarhia prea rigidă bazată pe titluri, poporul a creat și alte modalități de a promova pe cei mai harnici, mai isușiți. O funcție similară cu aceea a *Plugarului* avea, în unele zone folclorice, sărbătoarea *Boului instrușat* și, mai demult, probabil în toate zonele, *Încurarea cailor* — în ziua de Bobotează (6 ianuarie).

În toate aceste sărbători se urmărea, deci, stabilirea unei noi ierarhii, a unui alt prestigiu decît cel dobîndit prin starea socială. Dealtfel, poporul avea numeroase criterii de stabilire a prestigului. De pildă, dincolo de titlu, prestigiu se putea dobîndi prin înțelepciune, prin pricepere la anumite îndeletniciri, prin bunătațe și generozitate și nu în urmă de tot prin vîrsta optimă

în domeniul pe care noi le numim artistice: în dans, în cîntec etc. Privite sub aspectul funcțiilor sociale, faptele menționate vorbesc despre spiritul de sinceră democrație care stăpînea relațiile dintre oameni în societatea rurală românească tradițională¹.

Ca orice act sărbătoresc cu vădită ceremonialitate și cu implicații rituale, scenariul dramatic al *Plugarului* avea regulile lui de joc. Fără a le descrie (fiindcă, în general, sînt cunoscute celor de origine rurală și chiar orășenilor interesați de pitorescul tradițiilor populare), vreau să remarc doar că nu lipsea mersul la o apă curgătoare, unde cel ales să joace rolul „plugarului” era spălat pe față sau chiar scăldat. Contactul cu apa poate fi interpretat ca normă a unui nou rit de purificare, dar și ca un moment cu semnificație de bună urare pentru rodirea cîmpurilor însemîinate. Dealtfel, acest lucru îl face și textul unei urări și rugi, totodată, din varianta maramureșeană a sărbătorii. În contextul de ansamblu al ceremonialului, spălatul-scăldatul poate fi însă și un semn al investiției „plugarului” în rolul, în demnitatea sa.

De rînduiala ceremonială a sărbătorii, ținea cortegiul, care în Maramureș avea o deosebită amploare și un colorit foarte pitoresc. În timp ce cortegiul străbătea drumul spre apă, avea loc un moment ludic (de joacă), ce poate fi socotit, totodată și o probă: încercarea „plugarului” de a se salva prin fugă. Iar ca un act compensator și o încheiere a ceremonialului — masa festivă pe care o oferea „plugarul”. O mențiune deosebită merită denumirea de *Crai nou* ce se dădea sărbătorii, mai bine-zis sărbătoritului, în Moldova. Termenul vorbește direct de cea nouă ierarhie a hărniciei, pe care o promova sărbătoarea și, firește, de rolul conducător și justițiar al primului plugar.

Mai ciudată și mai direct referențială este denumirea maramureșeană a obiceiului: *Tinjava*. Ea vine de la propusul numit în acele locuri „tînja”, ce leagă roțile plugului de jug

și care în cortegiul format din mai multe atele frumos împodobite și trase de flăcăi are un efect deosebit ca expresie folclorică.

Stîna era tot o sărbătoare de primăvară, nelegată de o zi anumită a calendarului, dar prăznuită, ca și *Plugarul*, într-o duminică. Ea marchează constituirea stînelor prin asociere, în satele în care gospodăriile țărănești creșteau oi, în special pentru nevoile lor și mai puțin pentru piață. Constituirea se făcea prin minuoase tratative de natură economică între cel care accepta și cei care îl acceptau să fie „gazda stîinii”, adică să îl conducerea asociației și răspunderea ducerii la bun sfîrșit a vîratului oilor. Gazdei îi reveneau o seamă de îndatoriri: să găsească muntele unde vor vîra oile, să angajeze ciobanii — păcurarii — să pună la dispoziție ustensilele necesare organizării stîinii și vasele necesare adunării și prelucrării laptei, adică să asigure condiții pentru buna funcționare a asociației.

Și în acest sector al vieții comunităților rurale, normele nescrise dar permanent valabile, prevedeau negocieri, învoiri bazate pe încredere reciprocă, pe relații de înrudire, de vecinătate sau de prietenie, pe nevoia de conlucrare, de într-ajutorare. În primul rînd însă sărbătoarea avea o funcție social-economică. Ea se materializa printr-un act gospodăresc, „măsurîșul”, adică măsuratul laptei pe care îl dădeau oile fiecărui „stîmbrăș” (membru al asociației) la prima mulsoare, în ziua sărbătorii. Pe această bază se stabilea, proporțional, cantitatea de produse — caș, brînză etc. ce se cuvenea fiecărui membru al asociației. Altădată acest act gospodăresc, totodată, solemn — măsurarea cantității de lapte — se „înscria” pe răbojul cu care se numărau și oile și pe care pînă astăzi la unele popoare vecine (mai înainte și la noi) se însemnau și zilele calendarului. Produsele se distribuiau, după cotele stabilite, fiecărui stîmbrăș, în timpul verii, cînd stîmbrășul era dator să urce la munte pentru a aduce la stîna mălai și sare. Dacă pînă la un anumit moment al vîratului toate cantitățile erau distribuite, atunci la stîna din

¹ Magazin istoric, nr. 9/1978.

munte se făcea un al doilea „măsuris”, pe baza căruia produsele erau împărțite sub formă de cote suplimentare.

Cele câteva elemente ale mecanismului de constituire și funcționare a stinei prin asociere arată că în viața satelor noastre tradiționale au existat forme de conlucrare economică bine elaborate, și bazate pe sistemul general de norme și valori ale culturii populare românești. Sărbătoarea avea în secvențele scenariului ei elemente ceremoniale ce îi dădeau caracterul festiv și urme de străvechi rituri de profilaxie și de bună urare. Participarea la sărbătoare se pregătea cu grijă, de către fiecare simbraș și nu numai sub aspect economic, ci și sub cel ceremonial. Gospodinele preparau colacii ceremoniali, mîncărurile tradiționale și băutura. Familii întregi urcau la locul unde se desfășura sărbătoarea și aici petreceau împreună, așternînd mese pe iarba verde. Firește, muzica și dansul făceau parte integrantă din ceremonial.

Moment de început, sărbătoarea cuprindea acte profilactice menite să protejeze oile în timpul verii de imbolnăviri, de intemperii și ploaie. Ca în majoritatea acțiunilor sociale necotidiene, ceremoniale sau rituale, și în sărbătoarea Stinei, diverse semne simbolice, ori elemente de vocabular ale scenariului aveau mai multe sensuri și puteau fi descifrate în diferite modalități. Astfel, înconjurarea staulor de trei ori, cu întreaga turmă, putea fi semnul constituirii asociației, sigiliul ce se punea pe contractul oral (după cum hora era un sigiliu în riturile fundamentale ale vieții de familie) dar putea fi socotit și „cercul magic” menit să apere turma.

Diferitele denumiri marceau și ele accentul ce se punea în diverse regiuni pe una sau alta din funcțiile sărbătorii. Dincolo de genericul Stînă, Simbra oilor din Oaș, de pildă, marca îndeosebi însmîbrarea (asocieră), dar, denumirea ei aparte ne lasă să înțelegem că în mediile țărănești se cunoșteau și alte forme de asociere în muncă, de vreme ce vîrăutul colectiv al oilor era numit într-un anume fel. Altă denu-

Datini străbune la Simbra oilor

mire a sărbătorii *Ruptul stupelor*, din Maramureș marca drept funcție importantă, deși nu primordială, faptul că, cu acest prilej, se despărțeau oile cu lapte de cele sterpe, care erau mîinate la munte în turme aparte.

Cele două sărbători *Plugarul* și *Stîna* — au o vechime considerabilă, originea lor ducîndu-se pînă în perioada evului mediu timpuriu, atunci cînd comunitatea rurală s-a constituit ca structură socială încheată, cu un sistem de norme și valori, cu necesități economice colective bine conturate. Pe planul relațiilor dintre neamuri, familii și comunitate, această etapă făcea nu numai probabilă, dar și necesară apariția unor momente-sărbători, ce aveau menirea de a marca în chip complex trăsături esențiale din viața gospodărească rurală tradițională, în care cultivarea pămîntului și creșterea vitelor erau două ocupații necesar-complementare. În desfășurarea sărbătorii există elemente ce denotă rituri mai vechi, precum și semne cu valoare simbolică. Toate acestea

ne conduc la substratul tra-co-roman, dovedind — ca sintagme și elemente de vocabular — continuitatea limbajului nostru cultural străvechi. În feudalismul timpuriu românesc, atunci cînd și pe planul limbii s-a dat expresie românească unui mai vechi limbaj, el a fost reorganizat în formele noi sub care îl găsim azi în folclor.

Manifestări specifice fiecărei așezări rurale, cele două sărbători au devenit în perioada contemporană mari serbări populare: *Tînjăua* din Hotenii Maramureșului și *Simbra oilor* din Certeze-Oaș au intrat în repertoriul marilor manifestări folclorice, au ajuns veritabile serbări naționale, în care accentul s-a deplasat spre joc și pitoresc. Aceasta mai cu seamă pentru cei ce vin din afară, spre a lua parte (mai mult ca privitori) la ele. Dar pentru cei ce le practică, în a căror conștiință ele străbat același drum al vechilor tradiții, înțelesul lor, sensurile lor economice și morale — deși trecute pe un plan latent — nu s-au pierdut.

Vechi rădăcini tracice

Dealtfel, în general, sărbătorile s-au pliat întotdeauna și se pliază și astăzi vremurilor, suferă mutații, dar nu își pierd sensurile umane fundamentale. Un exemplu de vechi sărbătoare nu numai în elementele ei constitutive, dar și în ansamblul și în sensul ei primordial, care s-a păstrat aproape nealterată în comunitățile rurale pînă astăzi este cîciul *Rusaliiilor*. Cu sensul lor profund, ele vin pînă la noi de la traci și romani. Vorbind despre *Rusalii*, Vasile Părvan scria: „O a doua dovadă a vechimei noastre la Gurile Dunării e marea răspindire, așa de timpurie, a sărbătorii *Rusaliiilor* (*Rosalia*), nu numai la țară, dar chiar și în orașele grecești, care nu o cunoscuseră niciodată pînă atunci. În adevăr, dacă cercetăm pietrele scrise, găsite în Scitia Mică [Dobrogea] vedem că dintre toate sărbătorile țărănești, cele mai des pomenite erau sărbătorile... prănuite în cinstea și spre amintirea răposaiților la mormintele lor”. Sărbătoarea — arăta marele istoric și arheolog — se potrivea cu datinile și obiceiurile tracilor care credeau în nemurirea sufletului și aveau un foarte elaborat cult al strămoșilor. Cei morți erau

considerați apărători ai celor vii, de aceea li se aduceau prinosuri și închinări. „La *Rosalia* se făceau în toate ținuturile și satele greco-traco-romane... mari sărbători, cu praznice pentru vii și morți, deopotrivă. Astfel, la sărbătoarea trandafirilor, viii se întâlneau oarecum aievea cu morții în acel mare praznic ținut pe iarbă în cimitire și înfățișat în piatră pe mai toate stanele de mormînt din părțile noastre. Se turna atunci pe brazda care acoperea pe răposai vin și se puneau colivă și se aprindeau luminări și, mai ales, se aduceau ca poadoabă multe, multe roze”.

Bazat pe izvoare scrise și arheologice, V. Părvan afirma pregnant că *Rusaliiile* țărănilor noștri — *Moșii* — sînt serbate astăzi întocmai ca acum o mie nouă sute de ani de către strămoșii noștri. Într-adevăr, imaginea pe care ne-o dă el despre aceste „praznice ale celor vii cu cei morți” s-a păstrat aproape nealterată în elaboratul sistem al cultului strămoșilor în mai toate părțile teritoriului românesc. Caracterul străvechi al sărbătorii și legătura ei neîntrepută cu substratul dacio-roman sînt confirmate și prin denumirea „moși”, cuvînt de substrat pe care îl regăsim și în albaneză, și care este, după toate probabilitățile, geto-dac¹.

¹ Magazin istoric, nr. 7/1978.

Ca un fenomen unic de trecere peste vreme și de mare persistentă în fața tuturor mutațiilor trebuie să consemnez faptul că în satele din Țara Lăpușului — acel loc de atît de compactă cultură populară românească din Nordul țării — mi-a fost dat să văd cum la mormintele imobile dobite cu flori se adunau neamurile, cu luminări și tămîie dar și cu mîncare și băutură, ca la orice praznic, pentru a-i pomeni — la început, cu o sacră ritualitate, mai apoi, cu ceremonialitate sărbătorească — pe cei ce-i evocau. Se realiza astfel acea comuniune între cei vii și morții și strămoșii lor, o mare solidarizare între cele două părți ale fiecărui neam — cei de aici și cei de dincolo. Dar se realiza, într-un desăvîrșit spirit comunitar, și acea unitate a grupului social mare — a satelor, care în acel moment de întîlnire aduceau pe cei rămași acasă, dar readuceau la vatră și pe cei plecați.

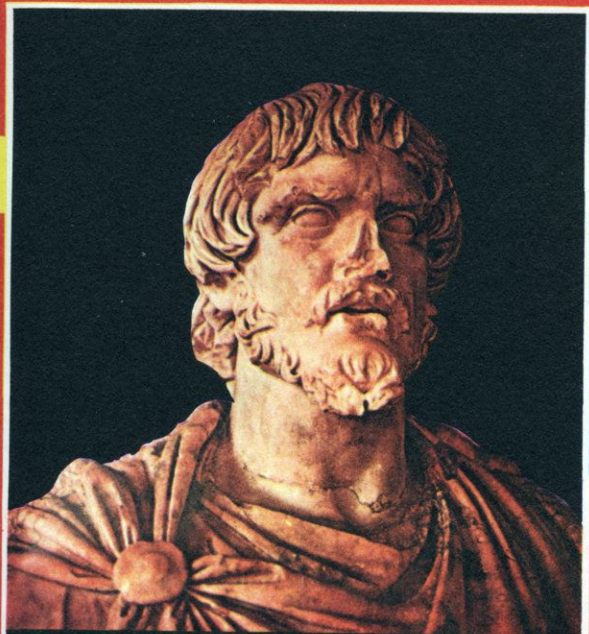
Străvechi, venind din substrat sau formate în evul mediu timpuriu, sărbătorile de primăvară, sărbători în primul rînd ale muncii, dovedesc, ca atîtea alte fapte folclorice, existența unui sistem de norme și valori bine încheiate, care și-a găsit forme proprii de expresie în cultura noastră populară, elaborată în timp și păstrată peste veacuri și milenii.

PLANSELE NOASTRE

① Sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și al președintelui Republicii Italiene, Sandro Pertini, în luna ianuarie a.c. s-a deschis, la București, expoziția de arheologie **Originile Romei** și, respectiv, la Roma, expoziția **Civilizația dacilor**, evenimente ce atestă vechile și trainicele legături dintre Italia și România: afișul expoziției românești de la Roma, reprezentînd imaginea unei statuate dacice aflată în colecțiile Vaticanului; cnemidă din mormîntul tragic, de la Agighiol

④ Coperta caietului expoziției italiene; detaliu dintr-un grup statuar înfățișîndu-l pe Hercule și Minerva; partea superioară a unui trepid din bronz, descoperit la Palestrina („**Originile Romei**” la București și „**Civilizația dacilor**” la Roma, p. 48)

②③ Pictorul Constantin Petriche din Capitală a realizat o suită de portrete din marea galerie a voievozilor din cele trei Principate românești. Prezentăm opt tablouri cu portretele primilor voievozi din Țara Românească și Moldova, în ordinea în care au domnit: Basarab I, Dragoș vodă, Nicolae Alexandru, Bogdan I, Vladislav Vlaicu, Petru I, Radu I, Dan I (**Țările române în lumea europeană a veacului XIV, p. 5**)

I DACI

MOSTRA DELLA CIVILTÀ DACO-GETICA IN EPOCA CLASSICA

21 dicembre 1979 / 20 gennaio 1980

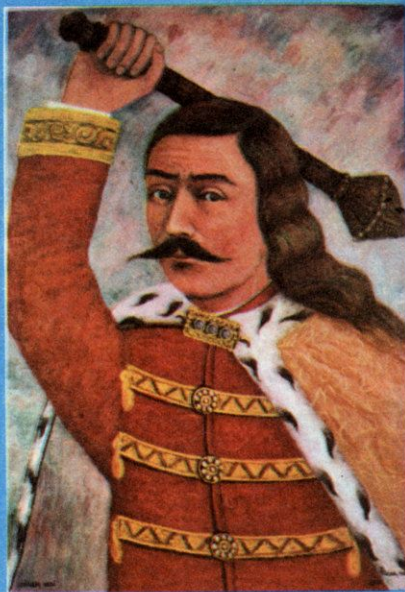
FORO ROMANO CURIA SENATUS

orario: 9-15/martedì chiuso

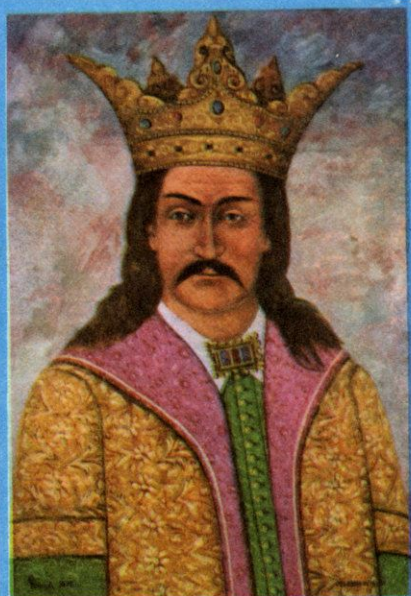

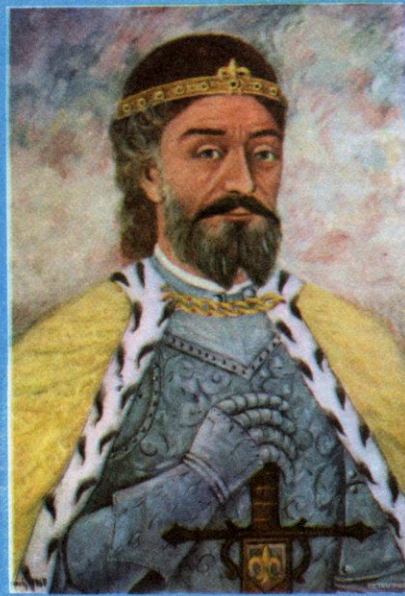
Basarab I

Dragoș Vodă

Vladislav Vlaicu

Petru I

Nicolae Alexandru

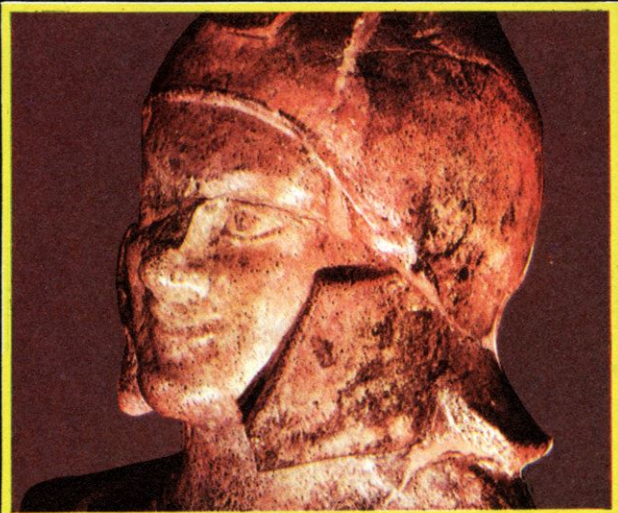
Bogdan I

Radu I

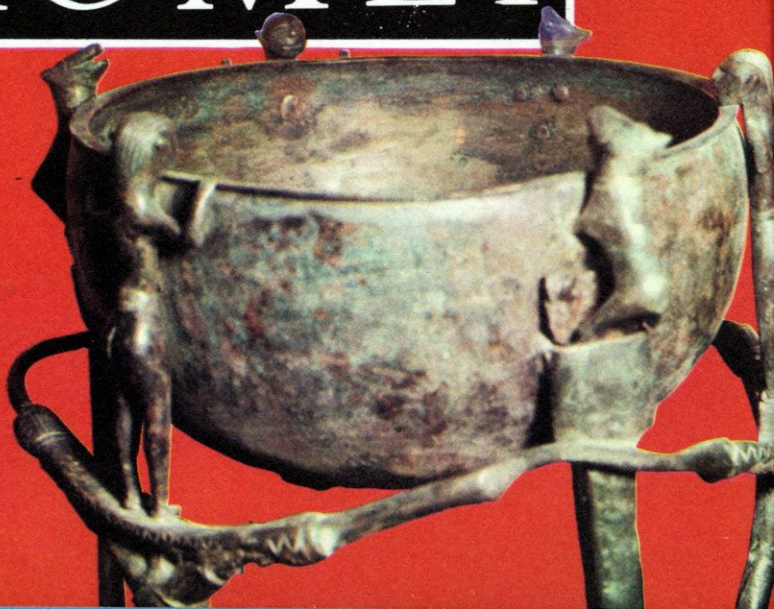

Dan I

Expozitie de arheologie • ITALIA

ORIGINILE ROMEI

În ziua de 24 martie 1880, pe prima pagină a cunoscutului ziar Românul a apărut acest anunț: „Cel care a luat parte la nașterea din 1821! Cel care a arătat la 1828 virtutea militară a săteanului român, mergînd cu pandurii săi pînă la Plevna¹. Cel care în 1848 a ridicat cu dorobanșii săi stindardul emancipării, al dreptății și al libertății. Cel care, la septembrie 1848², plin-tase stindardul naționalității și al credinței române în tabăra lui Traian din Oltenia³ și ar fi dovedit de atunci încă Europei, dacă n-ar fi ascultat sfaturile diplomației, ce poate românul cînd ia arma în mină, Gheorghe Magheru nu mai este!”

Aflat de trei luni în Capitală, pentru a participa la lucrările Parlamentului (în ultimii ani ai vieții fusese desemnat ca deputat de Colegiul I Dolj), Gheorghe Magheru⁴ încetase din viață duminică 23 martie, la ora 16, într-o cameră a Hotelului „Dacia” (fostul han Manuc), datorită urmărilor unei pneumonii. Avea 76 ani și închisese ochii „sărac de avere, dar bogat în fapte”.

În ședința solemnă care a avut loc la 24 martie 1880, Camera deputaților, prin președintele ei, C.A. Rosetti⁵, unul

dintre vechii fruntași pașoptiști, a elogiat figura generalului: „Toată viața lui, generalul Gheorghe Magheru a luptat pentru dreptate și libertate și a avut fericirea a muri sărac... dar fericit că a văzut România liberă și independentă”. Deputatul D. Dimancea, în semn de „cel din urmă omagiu pe care țara îl aduce marelui bărbat care și-a sacrificat viața pentru patrie”, a propus doliu național de trei zile, iar Gr. Heliade a cerut ca toate cheltuielile legate de înmormîntare să fie suportate din fondurile statului. Propunerile au fost adoptate în unanimitate și s-a hotărît ca deputații să asiste în corpore la funeralii.

Senatul, la rîndul său, a delegat, în ședința din 26 martie, pe generalul Ion Cernat, colonelul Ion Pilat și G. Enescu să asiste la funeraliile fixate pentru vineri 28 martie.

„Conform programei — cum se relata într-un amplu reportaj apărut în numerele din 29 și 30 martie ale ziarului Românul — ceremonia religioasă s-a făcut la biserică Sf. Gheorghe Nou, la orele 8 și jumătate a.m.” Discursul funebru a fost rostit de către senatorul Gh. Chițu, fost comisar de propagandă al guvernului revoluționar din 1848 și prieten al defunctului. Senatorul a relevat meritele generalului în timpul revoluției, omul la al cărui apel patriotic au răspuns mii de români, pe care l-a strîns sub comanda sa în tabăra de la Cîmpul lui Traian.

Integral și modestul cetățean

GHEORGHE MAGHERU

PAUL CERNOVODEANU
MARIAN ȘTEFAN

¹ Aluzie la faptele de arme ale pandurilor de sub comanda lui Gh. Magheru, în cursul războiului ruso-turc din 1828-1829.

²⁻³ Magazin istoric, nr. 9/1968; 11/1974.

⁴ Amănunte despre Gh. Magheru și familia sa, în nr. 5/1971.

⁵ Magazin istoric, nr. 3/1972.

„Două armate puternice năvălesc atunci în țară și amîndouă somează pe generalul revoluțiunii a se supune. El le răspunde cu antica mindrie română: «Dacă dușmanii noștri sînt îndoiți [dublați ca număr], și spada mea are două tălșuri!»¹. Numai urzelle și presiunile diplomației străine i-au determinat pe general să cedeze. Dar, după ce „oștirea este concediată și Magheru pleacă în exil...», el n-a încetat un moment d-a lupta... pentru dreptate, pentru libertate și progres. Toată dorința sa, toată ambiția sa cea mai ardentă era aceea d-a servi în orice ocaziune ca soldat credincios patriei...“.

De la biserica Sf. Gheorghe Nou, cortegiul funerar s-a îndreptat spre Gara Tirgoviștel (actuala Gară de Nord), de unde rămășițele pămîntești ale lui Magheru au fost transportate la Tîrgu Jiu, spre a fi înhumate în pămîntul natal. „Toți miniștrii — scria Românul — deputațiunile Senatului și ale Camerei deputaților și reprezentanții autorităților publice se aflau [de] față. La orele 9 și trei sferturi, sicriul, purtat pe umerii mai multor domni deputați, fu condus la carul mortuar și fu primit de muzicele militare cu Imnul național. Apoi cortegiul se pune în mișcare... Cordonale erau ținute, pe partea dreaptă, de d-nii I.C. Brătianu și C.A. Rosetti, ca membri ai Guvernului provizoriu [de la 1848], pe partea stîngă, de d. Ion Ghica și de d. colonel [Dimitrie] Lecca, ministru de Resbel, ca reprezentant al ar-

matei și al Moldovei. Imediat după carul funebru urma fiul regretatului general, d. maior R[omulus] Magheru. Apoi veneau miniștrii, delegațiunile, corpul ofițeresc și un public numeros... Cortegiul parcurse strada Lipscani, Calea Victoriei și Calea Griviței, pînă la Gara Tirgoviște. Pe tot parcursul, stradele, ferestrele și balcoanele erau îndesate de spectatori. Muzicile militare și [cea] a Gărzii naționale întona-
rau alternativ marșuri funebre. Astfel, patria recunoșcătoare făcu ultimele onoruri bărbatului care o viață întreagă a luptat pentru binele și fericirea ei“.

Un ultim omagiu i-a adus la 13 aprilie 1880 Societatea Junimea română din Paris (printre membrii căreia se numărau viitorii istorici Gr. Tocilescu și I. Filitti), printr-o telegramă publicată în paginile Românului, prin care își exprima adîncă durere provocată de moartea generalului, regretînd „într-însul pe marele patriot român, integrul și modestul cetățean, luptătorul aprig pentru libertate și românism de la '21 și '48“.

Demnitatea de român se afla în toate inimile

Născut în 1804¹, Gheorghe Magheru n-a fost doar un brav ostaș. Vasta sa corespondență

¹ Pînă acum nu s-a găsit nici un act oficial care să ateste data naș-

— în parte înedită — ne relevă și o altă latură a activității sale, aceea de om politic și destoinic diplomat, dovedindu-și capacitățile nu numai în perioada plină de încercări a revoluției din 1848, dar mai cu seamă în cea următoare, a pribegiei amare de peste hotare, care s-a prelungit vreme de aproape un deceniu.

Scrisorile adresate tovarășilor săi de luptă, fie în țară fie în exil, în majoritate frunți revoluționari — N. Bălcescu, Avram Iancu, I. Heliade-Rădulescu, frații Golești, N. Pleșoianu, Christian Tell, I. Ghica, C.A. Rosetti, Ion Malorescu, G. Bariț, Florian Aaron ș.a. — sultanului Abdul Medjid, ori împăratului Napoleon III, miniștrilor de Externe ai Franței și Marii Britanii, contele Walewski și lord Clarendon, ambasadorilor acestor puteri la Constantinopol, Thouvenel și lordul Stratford de Redcliffe sau reprezentanților consulari, francezi și englezi în Principate, Billecocq și Colquhoun, înalților demnitari ai Porții, Omer pașa, Fuad efendi, Riza pașa și Suleiman pașa, comandanților imperiali austriaci, Puchner și Pher-

terii lui Magheru. Cercetătorii au optat pentru anul 1802 sau 1804 ținînd cont de unele mărunții ale prietenilor apropiați sau ale rudelor generalului. Există totuși un document (pașaportul eliberat de autoritățile austriace din Sibiu la 30 iulie 1850) în care figurează anul 1804 ca dată a nașterii lui Magheru. Dat fiind faptul că documentul poartă semnătura posesorului, rezultă că această dată a fost indicată de el în-suși, impunîndu-ni-se ca atare. (Documentul se află la Arhivele Statului București, microfilme Austria, rola 100, cadrele 243-244.)

smann, fruntaşului revoluţionar maghiar Lajos Kossuth şi altora, reflectă idelle generoase ale lui Magheru puse în slujba emancipării sociale şi naţionale a poporului român, profunda dragoste de patrie şi clarviziunea sa politică. Reunirea şi publicarea — cîndva — a întregii sale opere epistolare vor întregi, sub multe aspecte, cunoaşterea unei fascinante personalităţi paşoptiste.

O primă scrisoare¹, rămasă necunoscută pînă azi, ni-l înfăţişează pe Magheru în ipostaza de cronicar al ultimelor zile ale revoluţiei din Ţara Românească. Documentul conţine date interesante despre activitatea conducătorilor revoluţionari în lunile septembrie-noiembrie 1848, inclusiv o nouă relatare despre călătoria pe Dunăre² a revoluţionarilor arestaţi de autorităţile otomane. Scrisoarea este adresată lui Ioan Maiorescu, reprezentantul Guvernului provizoriu din Ţara Românească pe lângă Dieta germană din Frankfurt³ — aflat atunci în Transilvania. Magheru se găsea la Sibiu — sediul Comitetului naţional al românilor transilvăneni.

¹ Multumim şi pe această cale inginerului agronom Vlad Magheru, din Timişoara, strănepot al generalului Magheru, care ne-a pus la dispoziţie aceste documente.

² Magazin istoric, nr. 6/1978. De altfel, încă de la primele sale numere, revista noastră a consacrat un număr important de pagini evocării revoluţiei românilor din anul 1848-1849 şi a prezentat viaţa şi activitatea multora dintre fruntaşii paşoptişti: nr. 5/1967, 4,5,7-8,9,10 şi 12/1968, 3/1969, 3 şi 10/1970, 5,6 şi 11/1971, 3,7,8,9/1972, 4,6/1973, 4,10/1974, 6, 7/1976, 1-7/1978 etc.

³ Magazin istoric, nr. 11/1973.

Sîntem în faţa unui izvor documentar inedit, bogat în informaţii nu numai de ordin istoric-general despre mersul revoluţiei de la 1848, dar care, mai ales, conţine aprecieri asupra naturii şi semnificaţiei evenimentelor, explică atitudinea celor implicaţi în ele.

Iată cîteva fragmente din această misivă, la retranscrierea căroră, pentru a înlesni lectura, am recurs la actualizarea unor forme gramaticale specifice limbajului epocii. Întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

(Domnului I. Maiorescu, agent al românilor la Transilvania)

Sibiu, 1848, noiembrie 9, stil nou

Iubite amice,

Tocmai azi Vasile⁴ îmi trimise ca să citesc o scrisoare a d-tale, ce i-ai adresat cu data de 5/17 octombrie.

Nu te mira, iubite amice, dacă acum, în loc să mă aflu în munţi [în Nordul Ţării Româneşti], sînt în Sibiu. Motivele acestei urmări a mele mă voi sili a ţi le explica aci. Mai întîi însă aş vrea să-ţi fac complimentele mele sincere pentru energica activitate a d-tale de a lucra în cauza noastră. Toate măsurile ce-ai luat pentru a pune pe tapet cit se poate mai des chestiunea noastră, nu numai că le aprob, dar încă le şi laud şi

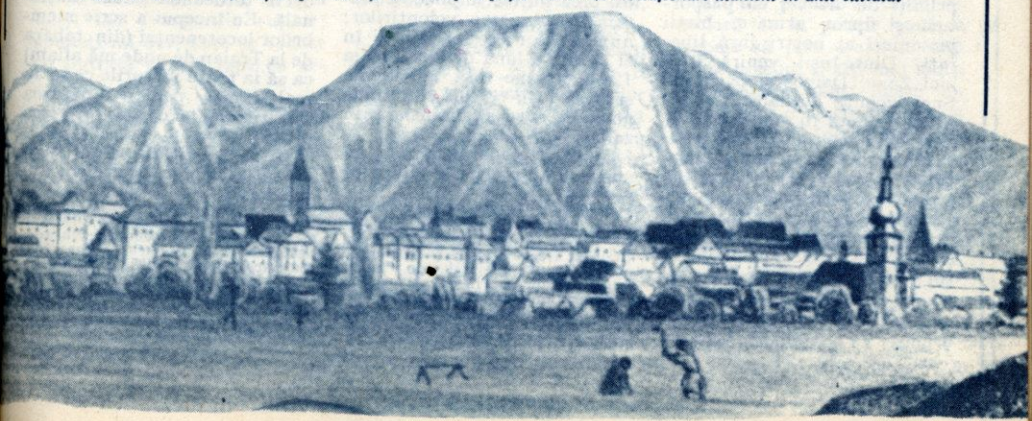
⁴ Vasile Maiorescu, fratele lui Ioan Maiorescu.

le admir. Fii şi pe viitor tot aşa fără preget, iubite, şi aiibi convincţia că Ţara Românească şi compatrioţii d-tale îţi vor fi datori o mare parte din prosperităţile şi regenerarea lor.

Am văzut totodată lipsa de mijloace pecuniare în care te afli şi aluzia ce faci pentru lada mea cu 4 000 florini ce se află la vama de la Bran. Ea se află încă acolo, căci exprincipiele [fostul domnitor Gh. Bibescu], ca să arate şi mai bine micşorimea inimii sale, a mers de a făcut declaraţii la autorităţile de aci cum că adevă într-însa s-ar fi aflînd bogăţii de ale statului, şi mă mir de şicanele ce mi se fac cu oprirea ei încă pînă azi, de vreme ce făcînd cercetare la faţa locului s-au dovedit toate acele declaraţii false, aflîndu-se în zisa ladă numai cei patru mii florini ce-i declarasem de la început. Cu toate acestea, amice, văzînd ajutorul de 180 galbeni ce cei, am hotărît a-ţi îndeplini şi a-ţi trimite aceşti bani şi de aceea mă şi dusei pe loc la Vasile ca să mă înţeleg cu dînsul. El îmi spuse că scrisoarea d-tale, fiind venită pe la Braşov, a fost văzută acolo şi de amicul nostru Eliade, care i-a şi scris că, cit pentru [în ce priveşte] 100 galbeni, îi va trimite d-acolo de la Braşov către Vasile; 80 galbeni, care-i mai trebuiesc, i-am şi răspuns astăzi lui Vasile ca să ţi-i înainteze prin poştă sau către casa lui Popu [negustorul Hagi Pop-Constantin] din Viena. Cu chipul acesta

În p. 33: Gheorghe Magheru, aşa cum apare într-o ultimă fotografie făcută în 1880

Sibiul în 1848-1849, oraşul spre care şi-au îndreptat paşii numeroşi revoluţionari munteni în anii exilului

dară, amice, cauza noastră sper că nu va fi lipsită de un călduros apărător ca d-ta, cel puțin pînă la primăvară, cînd atunci ne vom gîndi iarăși asupra mijloacelor pecuniare.

În cit pentru a trimite agenți [reprezentanți români] la Londra, la Paris și la Constantinopol, totdeauna am fost de opinia aceasta; iar deocamdată nici n-am format vreun comitet care să se ocupe cu dinadinsul de toate aceste chestiuni, pentru că ai noștri (afară de Tell și Eliade) încă n-au sosit aici. Apropo de dîșii, ascultă! Goleștii, Voinescu, Bolliac, Rosetti, I. Brătianu, părintele Ioan Snagoveanu, Zane, Deivos, Ipătescu, Ionescu de la Iași, Grădișteanu, N. Bălcescu fură porniți din București sub o escortă militară la Rusciuk și d-acolo într-alte părți fără a le spune unde, tocmai ca în timpurile de barbarie. Bieții oameni fură puși la Rusciuk pe două mizerabile lunde descoperite și fură duși la edec în susul apei și abia în o lună de zile ajunseră în dreptul Rușavei [Orșovei]. Îți poți închipui cit fură de rău tratați acești bieți frați ai noștri, lăsînd la o parte că ei fură expuși intemperiilor și arsuri soarelui în acest lung timp; în sfîrșit, ajunseră în sus de Rușava. Aci autoritățile erau prevenite în favorul prizonierilor; trebuie să știi însă că dîșii aveau toți pasporții. Ajungînd dar aci, păzitorii lor le permise drept condescență [condescendență] a se da puțin pe uscat și voiau însă a-i urma și dîșii pe urmă, însă fură împinși de către autorități cu cuvînt că nu sunt primiți de cit cei cu pasporți și, prin urmare, bieții prizonieri ai noștri fură liberați. Dintr-înși veniră însă aici Zane, Deivos și părintele Snagoveanu; ceilalți își urmară drumul în sus, cu hotărîre de-a merge la Belgrad, ca de acolo să scoată pasporți franceze și d-acolo să apuce, unii către Franța, alții către Londra, alții către Constantinopol. Trebuie să știi însă că în momentul în care fură liberi, însărcinată pe Iancu Filipescu, esad-ministratorul de Vlașca, care-i urmasa cu batelu cu vapori

[vaporul], a duce la Constantinopol un protest din partea lor în contra tuturor cruzimilor ce făcuseră turcii la intrarea lor în București și în contra tuturor relelor și tiranicele tratări ce suferiseră în curs de o lună în voiajiul lor. Toate aceste amărunturi mi le spuse aci Zane din grai, care ajunse aci împreună cu Deivos, Ipătescu și cu părintele Ioan. Am însărcinat însă pe Zane a face o descriere mai exactă de [spre] călătoria lor și a țî-o trimite, cu toate că și ceilalți trebuie s-o fi și făcut pînă acum.

Să ne întorcem acum puțin înapoi, ca să-nțelegi motivele care m-au făcut a mă retrage. Știi că Guvernul provizoriu mă numise general al trupelor neregulate și șef al Gardelor naționale din România. Eu și plecai în România-Mică [Oltenia] spre a mă ocupa de înrolarea voluntirilor. Aici nu găsi decît reacții și comploturi sinistre, și chiar în contra vieții mele din partea aristocraților. Fui norocit [norocos] a dejuca toate acestea și-mi începui misia. Guvernul nostru însă era balotat întru opinia de a rezista cu armele sau nu în contra celor ce ar veni să ne răpescă libertatea și, prin urmare, și toate lucrurile mergeau conform cu această nehotărîre. Eu totdeauna voi privi aceasta ca cea mai fatală greșală ce am putut comite; căci dacă din vreme ne ingrijeam despre arme și dacă puneam energie în lucrările noastre..., atunci azi puteam avea fără nici o exagerație peste 150 mii de voluntiri armați. Nu-ți mai spui că ce puteam să avem dacă d-ntiași dată decretam ridicarea gloatelor... Cu prea puține mijloace înaintăm în adunarea voluntirilor; numărul lor creștea din zi în zi și într-o lună de zile aveam 12 000; arme însă nu aveam și ca să-i țin pe toți cu minile goale în vreo tabără era în zadar.

După ce Suleiman pașa recunoscu Constituția¹, după ce

locotenenta princiară fu salutată de toți agenții puterilor străine, lumea începu a fi puțin mai secură [sigură] și a se gîndi mai puțin decît orînd la mijloacele de rezistență. Dar care fu spaima tuturor cînd eși vestea că Suleiman pașa este rechemat prin intrigile lui Titof [ambasadorul țarist] de la Constantinopol și că în locu-i a sosit Fuad efendi ca să restabilească vechea tiranie și antica barbarie! Atunci văzurăm toți că ne pierdusem timpul în zile de sărbători și că inamicul ne putea afla fără nici o pregătire. Vestea aceasta, într-adevăr, se realiză! Suleiman pașa se îmbarcă la 2 septembrie și vărsă lacrimi cînd se despărți de deputația care venise din București să-i poftască călătorie bună și să-i mulțumească de omenoasa purtare ce avu cu românii. Acești deputați se întoarseră apoi la locuința lui Fuad efendi, care ajunsesse de vreo două zile la Giurgiu și îi prezentă o adresă din partea popului român! El, după mai multe dificultăți, fu silit să o primească și să spună deputației că va veni însuși el în București ca să facă dreptate plingerilor acestui pop.

Ce era pe vremea aceasta în Capitală? Lumea fierbea, demnitatea de român își făcuse loc și în inimile celor mai mueratici [în sens de slabi, fricoși] cetățeni. Toți voiau să moară cu armele în mînă decît să se uite ca niște lași a li se răpi libertatea lor. Cluburile răsunau de cele mai entuziaste și patriotice cuvinte; se formă o legiună sacră sub auspiciile lui Bolliac și toți locuitorii Capitalei îmbrățișară cu mai multă căldură și devotament decît totdeauna cauza națională. Eu începu a scrie membrilor locotenenței (din tabăra de la Traian de unde mă aflam) ca să ia toate măsurile ce le-au mai rămas pentru apărarea Constituției. Poziția însă era dificilă...

Ar fi trebuit din capul locului să ne armăm și, atunci, cel

¹ La 13 iulie, în fruntea a 20 000 ostași, Suleiman pașa, emisarul Porții, a sosit la Rusciuk; șase zile mai tîrziu, a trecut Dunărea, la Giurgiu, cu o parte a armatei sale. În 23 iulie, pe Cîmpia Filaret, 40 000 bucureșteni au salutat formarea unei locotenente domnești compuse din șase membri ai Guvernului provizoriu, dar Poarta refuză s-o recunoască.

În ziua de 28 iulie, s-a format o nouă locotenentă, compusă din I.H. Rădulescu, N. Gulescu și Chr. Tell. Care acceptă să modifice Constituția după sugestiile Porții. A doua zi, Poarta a recunoscut locotenenta drept guvern al Țării Românești, dar mai apoi a refuzat să confirme recunoașterea acesteia.

puțin cu 100 000 oameni armați, am fi ținut [rezistat] în contra Rusiei și Turciei unite atît timp cît trebuia ca să tragem într-adevăr și să merităm simpatia celorlalte popoare și, în cazul acesta, s-ar fi dezlegat, poate, pînă acum cestiunea orientală.

Dar ai să mă-ntrebi, de ce, dar, mai stăruiați a vă arma și a strînge volintarii?... [Voiam] a convinge în chipul acesta Turcia că și noi știm a lua armele, și noi știm a ne apăra cu viața noastră sacra libertate...

La 16 septembrie scriseră protestul (nr. 1)¹ către sultan în contra intrării trupelor lui Fuad efendi în Capitală. La 16 septembrie scriseră acest răspuns (nr. 2) lui Constantin Cantacuzino [caimacamul], protestul (nr. 3) către toți agenții puterilor străine din București și cîteva rînduri (nr. 4) lui Omer pașa ce era înscălit în hîrtia lui Cantacuzino către mine, [și] în care mi se zicea să mă [re]trag și că voi avea cîste, viață, avere cruțate și aparate...²

Căimăcămia era numită încă de la 13 septembrie în București, dar România-Mică, Muscelul, Argeșul, Teleormanul și Oltul ascultau de ordinele mele. La 26 pornisem două corpuri de avangardie către Mănăstirea de Argeș și Pitești, unde venea armata rusă din divizia generalului Gasford în contra mea de către [dinspre] Tîrgoviște.

Eu cunoșteam proclamația generalului rus Lüdere ce o dăduse la 15 septembrie, în care spunea că vine să ocupe militărește țara, dar nu și că turcii cu care voiam să fim uniți fac avangardie rușilor; spuneți-mi dar, cum ar fi fost cu puțință să mă lupt cu ar-

mele ruse și turcești unite. Pe lingă aceasta, munții, încă de la 20 septembrie, se acoperiseră de zăpadă. Toate acestea alăturate pe lingă politica ce o ținusem noi de la început [în sensul de a nu opune revoluția Porții] mă puseră pe gînduri să mă trag sau nu; însă la 27 septembrie domnul Grand, secretarul consulului anglian, îmi adresă o depeșă în tabără (nr. 5), în limba franceză, în care stăruiește, precum vei vedea, a licenția armatele mele, precum adecă îmi scriseră și capii locotenenței noastre domnești. Aceste motive dar, și mai cu seamă ticăloasa politică a Turciei sau trădarea lui Fuad de a se uni cu rușii în contra noastră..., mă determinară, cu destul necaz și părere de rău a tuturor bravilor români, a mă lăsa cu totul de proiectele ce formasem de a întîmpina pe ruși cu hotărîre de moarte-ne [de a ne opune pînă la moarte] sau liberă viață a nației române și, prin urmare, la 28 septembrie, în urma unui consiliu ținut cu toți ofițerii oștirii regulate și neregulate, răspunseră acestea (nr. 6) către Consulatul englezesc. Făcui un protest (nr. 7) către Fuad efendi și cel (cu nr. 8) către toate consulatele puterilor străine din București, alăturîndu-le și copii de [pe] cel către Fuad. Tot la 28 septembrie, făcui alăturatele două proclamații: una către locuitorii țării (nr. 9) și alta către soldați (nr. 10), spre a liniști pe cei dinții și spre a licenția pe cei din urmă, care mă sileau a-i duce în contra inamicului.

La 29 septembrie trimisei de la Cîineni către Fuad efendi scrisoarea (nr. 11) în care îi alăturam demisiile ofițerilor ce aceștia îmi aduseră, ca să văză și el simțimentele de care era animată armata noastră.

La 1 octombrie, văzînd în jurnalul lui Bariț [*Gazeta de Transilvania*] știrea ce o da ca pozitivă cum că ar veni în țară al comisar, în locul lui Fuad efendi, anume Riza-pașa, îi adresai și acestuia o scrisoare (nr. 12), în care îi dam o

relație pe scurt de evenimentele de la 13 sept. încoace.

Acestea sunt urmările mele, amice, și crez că cît [atît cît] mi-au stat prin puțință tot am făcut...

În *Gazeta* lui Bariț cu nr. 82 văzînd o descriere despre licențierea trupelor mele din Cîmpul lui Traian, iacă ți-l trimit, amice, și pe acela (sub nr. 13) din care vei cunoaște și mai bine greutatea ce am avut din [cauza] entuziasmul[ui] oștirii și al lanșturmului³ de țară, care mă sileau a-i conduce în contra oricărui va fi inamicul patriei. Toate acestea, amice, comunică-le și agentului nostru de la Paris, amicului Alecu Goleșcu, și oriunde vei mai socoti de cuviință, asemenea și prin jurnale...

Astea toate să le dezbateti bine atît în jurnale, cît și să le explicați pe oriunde se cuvine, în Parlament și în Cameră. Lucru iară contradictoriu pentru insinuațiile diplomatice ale Rusiei este că în manifestul țarului de la 19 iulie se zice curat că din momentele în care Turcia va băga trupe în Principate, spre a liniști lucrurile, Rusia nu numai că nu va porni pe ale sale [spre Muntenia], dar va scoate și pe acelea care le are în Moldavia! Mai virtos că intrarea trupelor rusești n-au avut nici o umbră de pretest, de vreme ce eu, ascultînd și de poveștele din scrisorile ce-ți însemn, m-am retras și prin urmare nici o armată din trupele acestor două puteri unite n-a simțit nici o împotrivire.

Azi mă pomenesc că mi se declară de la poliție cum că trebuie să plec d-aici în altă parte precum și alți mai mulți emigranți români; lucrul nu știu cum s-o alege, dar am și luat precoțiile [precauțiile] necesare și am și scris spre a mi se trimit un pasport francez și după ce-l voi primi, voi merge și eu la vreuna din capitalele Europei. Însă pînă atunci

(Continuare în p. 61)

³ De la germanul *landsturm* = oastea formată prin mobilizarea generală.

¹ Prin numerele din parantezele rotunde, Magheru îi indică lui Maiorescu o serie de documente pe care i le anexase la scrisoare. Aceste documente sînt cunoscute specialiștilor din lucrarea *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, București, 1902-1910, vol. I-VI.

² Răspunsul dat de Magheru caimacamului era plin de demnități, arătîndu-i că „românii toți nu recunosc un guvern pus cu sabia [trupelor intervenționiste]” și că numai intrarea trupelor străine în țară a strîicat liniștea și l-a silit „pe român a se scula acum din toate părțile și a cere moarte sau libertate”.

ULTIMA VOINȚĂ A LUI I. G. DUCA

Revista Magazin istoric a publicat în mai multe numere articole privind atitudinea patriotică, antifascistă, a unuia dintre cei mai valoroși oameni politici pe care i-a avut România interbelică — I.G. Duca, căzut victimă asasinilor legionari la 29 decembrie 1933 pe peronul Gării Sinaia¹.

După cum se știe, fostul premier liberal, în calitate de membru al guvernului prezidat de I.I.C. Brătianu, a fost angajat din plin în ampla activitate politico-diplomatică consacrată desăvârșirii statului național-unitar român². De pe pozițiile apărării integrității și independenței statului unitar, el a avut o atitudine consecventă împotriva extremei drepte, atitudine care l-a determinat să ceară, în repetate rânduri, adoptarea de măsuri ferme împotriva organizațiilor ultrareacționare, teroriste, fasciste.

Ca și Armand Călinescu³ — un alt om politic patriot, antilegionar și antifascist convins, care nu odată a intuit că atitudinea și activitatea sa îndreptate împotriva instrumentelor naziste în România, Garda de fier și alte elemente teroriste, de extremă dreaptă vor genera răzbunarea acestora — I.G. Duca a avut aceleași presentimente.

Iată acum, o dovadă impresionantă a acestei stări de spirit.

La vârsta de numai 51 ani, pe când se afla la apogeul carierei sale politice — fusese de mai multe ori ministru, al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1912-1918), al Agriculturii și Domeniilor (1918), ministru de Externe (1922-1926), ministru de Interne (1927), în 1931 devenind președinte al Partidului Național Liberal, iar doi ani mai târziu, prim-ministru (noiembrie-decembrie 1933) — I.G. Duca a simțit nevoia să-și alcătuiască testamentul (similar în laconismul și împrejurările care l-au generat pe cel al lui Armand Călinescu⁴) cu

următorul cuprins: „Las cotitatea disponibilă a întregii mele averi soției mele Nadia și rog pe fiul meu să îi lase cât va trăi ea usufructul reședinței mele de vară de la Măldărești (Vilcea).

Doresc ca fiul meu să distrugă toate actele și hiriile ce se vor găsi după moartea mea și care nu vor prezenta un interes deosebit. De asemenea, îl rog să publice, 15 ani după moartea mea, memoriile mele, făcându-le corecturile cuvenite, dacă nu cumva mor înainte de a le fi putut da forma cuvenită și

Testament

Las cotitatea disponibilă a întregii mele averi soției mele Nadia și rog pe fiul meu să îi lase cât va trăi ea usufructul reședinței mele de vară de la Măldărești (Vilcea).

Doresc ca fiul meu să distrugă toate actele și hiriile ce se vor găsi după moartea mea și care nu vor prezenta un interes deosebit. De asemenea, îl rog să publice, 15 ani după moartea mea, memoriile mele, făcându-le corecturile cuvenite dacă nu cumva mor înainte de a le fi putut da forma cuvenită și definitivă. Am încredințat toate încredințările în pînă la prezentul meu.

Doresc să fie înmormântat în biserica de la Urzani (Vilcea) din județul Vilcea. Dacă - cum a nu pot eu - nu pot să fiu înmormântat acolo, să fie înmormântat în biserica de la Urzani.

Făcut în Măldărești, 22-28 Iulie 1930

I. G. Duca

¹⁻⁴ Despre activitatea politică și moartea lui I. G. Duca, vezi Magazin istoric, nr. 1/1967, 3/1975, 4/1976; 7-9/1976; 1/1975, 4, 6-9/1977.

definitivă. Am intru aceasta toată încrederea în priceperea și tactul seu.

Doresc să fiu îngropat în biserica de la Urșani, lângă Horez (Vilcea). Dacă — ceea ce nu pot crede — această permisie ar fi refuzată, doresc să fiu îngropat lângă sus-pomenita biserică.

Făcut în Măldărești, azi 28 mai 1930

I.G. Duca".

Documentul a intrat de curind în fondurile Arhivelor Statului din București. Mai notăm că, în 1962, Nadia Duca, soția fostului premier, și fiul acesteia, Gheorghe Duca, care trăiește dinainte de cel de-al doilea război mondial în Statele Unite ale Americii, au donat statului român proprietatea din comuna Măldărești, inclusiv cula din același loc, pentru scopuri cultural-istorice. Complet restaurat și reamenajat de către Direcția Monumentelor Istorice, acest valoros exemplar al arhitecturii românești a fost introdus în marele circuit al spiritualității poporului nostru.

Semnăind testamentul lui I.G. Duca, nu putem omite să subliniem faptul că, în toată perioada interbelică, masele largi ale poporului român și-au manifestat cu putere și hotărâre sentimentele lor antifasciste, România fiind, după cum se știe, ultima țară din Europa în care, în toamna anului 1940, a venit la putere dictatura militaro-fascistă, ca urmare a unei crize politice interne deosebit de grave, a izolării ei internaționale, și fiind supusă presiunilor brutale exercitate de Germania nazistă, în condițiile în care aceasta domina și ocupa o mare parte din Vestul continentului.

În acei ani, lupta Partidului Comunist Român, a celorlalte forțe democratice și patriotice, din rîndul cărora a făcut parte și I.G. Duca, a fost factorul de căpetenie care a împiedicat aproape un deceniu ascensiunea fascismului la conducerea țării, iar apoi a asigurat salvarea patriei prin victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă începută odată cu insurecția din august 1944.

Mircea MUȘAT

Istoria unei case

În 1907 s-a construit de către arhitectul Leopold Schindl o casă pe strada Apolon-Nou, colț cu cheiul Dîmboviței (astăzi Splaiul Independenței, nr. 74, colț cu strada B.P. Hasdeu). Autorizația de construire purta nr. 136 iar valoarea contractului de antrepriză se ridica la suma de 53 446 lei și 18 bani (lei aur). Beneficiar al noii locuințe era tînărul profesor universitar Pompiliu Eliade care, mai tîrziu, ca director al Teatrului Național din București, va promova un repertoriu de înaltă ținută artistică din lucrările clasice universale și va stimula dezvoltarea dramaturgiei naționale. Astăzi, o stradă între Piața Kogălniceanu și Bd. Schitul Măgureanu poartă numele de Pompiliu Eliade.

Casa prezintă vădite apropieri cu aceea de la Cîmpina a cărturarului enciclopedist, istoric și filolog, Bogdan Petriceicu Hasdeu, care, prin anii 1900, a manifestat o binevoitoare prietenie tînărului profesor Pompiliu Eliade.

Casa de pe Splaiul Independenței nr. 74 are în centrul ei — ca și locuința lui B.P. Hasdeu de la Cîmpina — o cameră octogonală (pe cele două nivele ale sale) din care pornesc patru încăperi principale — situate în cruce — spre cele patru puncte cardinale. În exterior, clădirea are un turn central octogonal și o cupolă înconjurată — ca și modelul său din Cîmpina — de creneluri.

La insistențele lui Pompiliu Eliade, strada Apolon-Nou a fost numită Bogdan-Petriceicu Hasdeu — așa cum se numește și astăzi. Ceva din gândurile și viața acestor oameni de seamă, rămîn astfel și în clădirea bucureșteană amintită, ca în altele altele. Ea este reprezentativă pentru patrimoniul arhitectonic al Capitalei de la începutul secolului nostru, patrimoniul care —, pentru evidente temeiuri de ordin economic, politic, istoric și cultural — se cuvine păstrat și integrat armonios cu amplele construcții ale erei noastre socialiste.

Se poate scrie, dealtfel, istoria unui popor prin construcțiile pe care le-a înălțat. Iar continuitatea neamului nostru și aportul său la civilizația europeană cuprinde, în mod evident, alături de celelalte sectoare, și creația arhitectonică din toate epocile, inclusiv din sec. XIX-XX, etapă în care s-a consolidat națiunea română și s-a constituit statul național unitar.

Dinu C. GIURESCU

NU A UITAT O CLIPĂ POPORUL

VICTOR SLĂVESCU

Inceputurile vieții lui A. D. Xenopol s-au petrecut la Iași, la 23 martie 1847. Născut într-o familie cu șase copii¹, Xenopol a deprins de timpuriu dragostea de muncă de la tatăl său, Alexandru D. Xenopol, om de aleasă cultură, cunosător al citorva limbi străine, pasionat de muzică și literatură. După cum însuși scrie în interesanta sa autobiografie, Istoria ideilor mele, „în această înconjurime de muncă și de înțelegere intelectuală s-a deșteptat prima mea copilărie”. La pensionul tatălui său — el însuși un pedagog de o mare cultură — A.D. Xenopol face primele învățături și leagă primele prietenii, în mod special cu Emil Costinescu², un văr de-al său.

După doi ani petrecuți la țară, în casele lui Grigore Roșetti, la moșia Filipeni din județul Bacău, viitorul istoric ajunge împreună cu familia la Bacău, „în niște case ale lui Ruset, de lângă casele în care stătea el și unde tatăl meu urma înainte a da lecții copiilor lui, mai luind și alți copii din oraș”. În 1856, familia se reîntoarce la Iași, unde tânărul Xenopol termină cursul

primar la Școala „Treii Ierarhi”, celebră de multă vreme.

În cursul superior al liceului, A.D. Xenopol devine unul dintre elevii preferați ai lui Titu Maiorescu, în a cărui casă începe să fie tot mai des invitat. Mentorul Junimii îl va arăta, în continuare, bunăvoința sa, acordându-i, în septembrie 1867, o bursă de 150 galbeni pe an pentru a-și desăvîrși studiile la Berlin. „În tot timpul cât am stat la Berlin, Iacob Negruzzi, casierul Societății Junimea, mi-a trimis regulat banii și cu ceea ce mai putea rupe tatăl meu de la întreținerea familiei noastre, am trăit la Berlin patru ani, pînă în 1871. Fîlindă recunoștința niciodată nu a fost străină sufletului meu, aduc și aici [în lucrarea, Istoria ideilor mele] prinosul ei către acești doi bărbați: Maiorescu, înțelătorul, și Negruzzi, îngrijitorul carierei ce mi-am făcut”.

În 1868, Xenopol își scrie și publică cel dintîi studiu, Cultura națională, în care afirmă convingerea că: „Orice pas pe calea propagării nu poate avea însemnătate pentru noi decît în măsura în care [se] reflectează asupra naționalității noastre. Cosmopolitismul — sublinia el — nu este pentru noi”.

La Convorbiri literare, Xenopol era socotit un talent de mare clasă. Reținem din amintirile lui Gh. Panu³ mo-

dul cum era apreciat la celebra publicație: „Pe dl. Xenopol îl cunoaște toată lumea; el promitea de pe atunci ceea ce a devenit. Era și pe atunci cel mai fecund scriitor al Convorbirilor literare. Se ocupa de toate și scria despre toate. Nici nu te așteptai cu ce venea la Junimea. Era inepuizabil, ceea ce făcea bucuria d-lui Iacob Negruzzi, directorul Convorbirilor literare.

— Ascultă Xenopol, îi zicea dl. Iacob Negruzzi, n-am manuscris destul pentru numărul viitor al Convorbirilor.

— N-ai grijă, că-ți voi aduce, chiar mine trec pe la redacție ca să-ți las ceva.

— Despre ce? întrebam noi.

— Nu știu încă bine, dar desigur că aduc mine.

Și se ținea de cuvînt. Se ducea acasă, se puneau pe scris, scria, scria și a doua zi dl. Iacob Negruzzi avea manuscrisul necesar.

Despre ce n-a scris dl. Xenopol în Convorbiri! Cum am spus, despre toate: studii asupra stărilor noastre actuale, studii asupra vechilor noastre așezăminte, studii economice, despre artă și literatură, nemărate recenzii despre tot felul de cărți, despre epigramă, filozofie etc., etc.

Avea obiceiul pe care l-a păstrat și pînă astăzi ca să pună pe hîrtie tot ce observa, tot ce vedea, tot ce îi venea în cap. Cu o idee fabrica un articol pe care îl trimitea lute la Convorbiri. Orice propunere care i s-ar fi făcut, de întreprins vreun studiu sau de format vreo societate științifică, o primea cu entuziasm”.

¹ Filip — arhitect, căsătorit cu Florica Gane; Maria; Nicolae — publicist, jurist, economist și om politic — ministrul țării la Tokio, în timpul primului război mondial, căsătorit cu Felicia Băicoianu; Adela — publicistă și scriitoare, fruntasă a mișcării feministe; Lucretia — profesoară, autoare de manuale școlare.

² Om politic liberal și ziarist (1844-1921). Redactor la *Românul* lui C.A. Rosetti. Deputat în mai multe legislaturi și în repetate rînduri ministru. Vezi și *Magazin istoric*, nr. 8/1976.

³ Om politic, publicist și scriitor român (1848-1940). A condus, după moartea lui C.A. Rosetti, gruparea politică a liberalilor radicali. A desfășurat o vastă activitate antimonarhică în ziarul editat de el, *Lupta*. Spre sfîrșitul vieții s-a îndepărtat de ideile radicale, aderînd la Partidul Conservator; vezi *Magazin istoric*, nr. 12/1972.

O perioadă mai puțin cunoscută este legată de prezența lui Xenopol în Parlament, pe băncile deputaților liberali, în anii 1887-1888. În 1887 a candidat, în alegerile parlamentare, fiind ales la colegiul II Iași. „Deși nu avea experiență politică — după cum remarcă Victor Slăvescu — Xenopol izbutește în scurtă vreme să-și creeze o prea frumoasă situațiune în sinul Camerei Deputaților, prin intervențiunile sale moderate, dar judicioase la tribună, unde aducea totdeauna interesante și luminoase contribuții”. O astfel de intervenție a făcut-o cu ocazia analizei politicii economice a guvernului liberal (martie 1887), aducând argumente temelnice în disputa cu un grup de conservatori și, îndeosebi, cu P.P. Carp, ca și în toamna aceluiași an în discursul său la Mesaj.

În aceste note preliminare am vrea să relevăm atenția cu totul deosebită pe care A.D. Xenopol a dat-o istoriei economiei românești¹, și, mai cu seamă, necesității dezvoltării unei industrii naționale moderne, cu sprijinul activ al statului. Victor Slăvescu îl așază pe A.D. Xenopol alături de acel important grup de cărturari luminați din sec. XIX, avînd în frunte un D.P. Marțian, un B.P. Hasdeu, un P.S. Aurelian, care a susținut necesitatea creării unei industrii românești, inclusiv prin intervenția statului capitalist în viața economică. Victor Slăvescu, în lucrarea sa manuscrisă despre marile istorice, subliniază: „Xenopol stăruie îndelung și în ceea ce privește foloasele unei industrii naționale, învederînd paguba țărilor agricole ce vind și exportă materiile lor brute pe

prețuri scăzute, spre a le reimporta apoi sub formă de fabricate și cu prețuri ridicate și suportînd, pe deasupra, și cheltuielile de transport respective (cite odată îndoite) și beneficînd producătorului industrial. Pe lângă alte argumente, aduse înainte de Xenopol în sprijinul ideii de a se promova o industrie națională, este și acela că relațiunile de schimb între locuitorii unei țări cu o mai mare diferențiere în ceea ce privește îndeletnicirile economice sînt mult mai intense și mai variate decît în cazul cînd toți locuitorii au numai o singură îndeletnicire, cum este cazul, țărilor exclusiv agricole”.

Este cazul să reproducem și concluzia lui Xenopol din studiul asupra Tratatului economicistului român Ion Strat, a cărui concepție dogmatică o combate: „De aici se poate vedea că dezvoltarea industriei într-o țară este ceva absolut necesar și fiindcă aceasta nu e cu puțință cît timp țărilor înaintate cu secole îi fac concurență, urmează că sistemul protecționist, aplicat cu înțelepciune, este necesar pînă cînd industria națională, ajungînd la o dezvoltare oarecare, poate să susțină libera concurență”.

În anii premergători morții, deși grav bolnav, A.D. Xenopol a găsit puterea să se pronunțe asupra unei probleme capitale: unitatea de stat — deziderat de veacuri al întregului popor român.

Poziția lui patriotică în problema unității naționale, ca și modul în care — în sesiunea Academiei Române —, a fost elogiat, la încetarea din viață, sînt evocate în paginile ce urmează² (scrise în 1947) de Victor Slăvescu.

Ioana URSU

Argumente istorice în apărarea drepturilor românești

Evenimentele politice din Sud-Estul european, desfășurate, începînd din toamna anului 1912 și pînă în vara anului 1913, dau un nou prilej lui Xenopol să-și spună părerea sa, prin presa din țară, discutînd, de astă dată, temerile politicii noastre externe. El contestă valabilitatea rămîinerii noastre mai departe în cadrul Triplei Alianțe, mai ales în urma atitudinii de duplicitate a monarhiei austro-ungare față de România în timpul conflictului balcanic. El nu se sfia să spună tot adevărul și să amintească, în același timp, de tratamentul împilator la care era supus elementul românesc din Transilvania, cu toată prietenia formală ce exista între dubla monarhie și țara noastră.

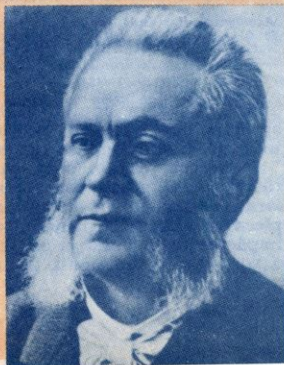
Articolele lui Xenopol, în această chestiune, vibrează de un cald patriotism și pot fi citite și astăzi nu numai cu interes, dar și cu o adevărată emoție.

În 1913-1914, Xenopol reia din nou colaborarea sa în presa românească de peste muni (în Transilvania) luînd iarăși în discuție diferitele probleme politice aflate la ordinea zilei, privind relațiunile de fiecare moment dintre români și unguri.

Astfel el discută problema organizării tuturor naționalităților nemaghiare din Ungaria [în articolul *Alianța naționalităților*], în vederea constituirii unui front comun împotriva opresiunii [claselor stăpînitore din Ungaria]. Apoi cercetează pe larg, în mai multe articole, condițiunile „împăcării” românilor cu conducătorii statului maghiar, arătînd pe larg care pot fi condițiile reale ale unei astfel de împăcări, între care asigurarea unei reale „autonomii naționale” avea cea mai covârșitoare însemnătate. El atrăgea atențiunea conducerii politice a românilor transilvăneni de a nu se încrede în făgăduielile contelui Tisza și îndemna la rezistență și intransigență.

¹ Iată cîteva din lucrările cu caracter economic ale lui A.D. Xenopol: *Studii economice* (1879); *Comerțul exterior al României* (1882); *Finanțele în epoca fanarioilor* (1883); *Memoriu. Îmbunătățiri economice de realizat în Nordul României și în special în Iași* (1887); *Trecutul industriei mătasei la noi* (1893); *Comerțul și industria României* (1899); *Starea economică a țăranului român* (1903); *Mijloacele de îndreptare ale stării țăranimii române* (1907) etc., etc.

² Titlul, subtitlurile și intervențiile din parantezele drepte aparțin revistei *Magazin istoric*.

În toate aceste articole, Xenopol făcea o expunere limpede și cuprinzătoare a problemelor aflate la ordinea zilei, aducînd înaintea toate argumentele de ordin politic, în sprijinirea și justificarea unor drepturi incontestabile ale nației românești, drepturi mereu nesocotite de către conducătorii statului maghiar.

Deși aceste articole apăreau în presa românească de peste munți, supusă regimului unei severe supravegheri, ele erau scrise pe un ton răspicat și fără nici o reticență, fiind întemeiate, dealtfel, pe o exactă cunoaștere a stărilor de fapt din provinciile subjugate, așa încît nu puteau fi ușor combătute.

Cuvîntul autorizat al profesorului ieșean nu putea trece desigur neobservat de către intelectualii români din Transilvania. Dimpotrivă, el producea o impresie puternică, aducînd încredere și îmbărbătare în rîndurile aceloră căroră [le] revenea întreaga răspundere pentru soarta celor 4 milioane de români subjugati.

În sfîrșit, cînd izbucnește conflagrația europeană, în august 1914, Xenopol are de îndatî intuiția exactă a proporției acestui conflict și întrevede toate urmările ei hotărîtoare. Încredințat fiind că dezmembrarea monarhiei austro-ungare nu mai poate fi înălăturată, după înfrîngerea Puterilor Centrale, el scrie, încă de la 4 august 1914, un prim articol intitulat *Cu nici un preț cu Austria*, arătînd prin aceasta că locul firesc al României nu putea fi decît alăturarea de Puterile Înțelegerii [Antantei], pentru ca printr-o victorie comună să ajungem a dezrobi... milioanele de români și a realiza în chipul acesta mult dorita și îndelung așteptata unitate națională...

Profesorul ieșean rămîne, așadar, un credincios slujitor al ideii naționale¹ pînă în ultima zi a neobositei sale activități publicistice. În sprijinirea acestei idei debutase el în 1867 prin amintitul său studiu despre *Cultura națională*; pe aceeași idee își va încheia

¹ Andrei Rădulescu în discursul său de recepție, ca urmas al său la fotoliul academic, relevă această latură a personalității lui Xenopol — V.S.

el scrisul său, căci după 1915, încetează de a mai lucra, lovit fiind de o boală necruțătoare.

Cinci ani a stat pe patul de suferință, martor mut dar totuși atent și înțelegător al silințelor eroice ale unui neam întreg de a dobîndi și apăra ideea unității sale naționale.

I-a fost dat însă să asiste la înfăptuirea României întregite. Ceea ce el prevăzuse în cuvîntarea profetică de la

însemnată la pregătirea și desăvîrșirea unității noastre naționale.

Omagiul Academiei Române

În dimineața zilei de 27 februarie 1920, Xenopol încetează din viață în vîrstă de 73 ani, după ce citiva ani de-a rîndul o boală necruțătoare îl

Academia Română; sesiunea plenară din 22 mai 1912. Printre participanți se află: 1. Spiru Haret; 2. N. Teclu; 3. P. Poni; 4. V. Babes; 5. A. Saligny; 6. Gr. Antipa; 7. N. Iorga; 8. A. D. Xenopol; 9. N. Gane; 10. I. Bîanu; 11. D. Sturdza; 12. I. C. Negruzzi

Putna, în vara anului 1871, se îndeplinea acum, cu prețul unor grele și dureroase jertfe.

De aceea, atunci cînd părăsea viața pămîntească, în iarna anului 1920, el putea pleca cu sufletul și conștiința împăcate de a fi dat și dînsul o contribuție mai mult decît

ținutise pe patul de suferință, împiedicîndu-l de la orice fel de activitate.

* Întreaga sa viață și-a consacrat-o fericirii întregului popor, după cum singur mărturisea: „Fără voia mea m-am născut, am crescut în şinul unui popor anuit, am adunat în sufletu-mi toate aspiraţiunile lui spre bine. Trebuie să-mi consacru

În aceeași zi, cînd Academia Română ținea o ședință comemorativă în cinstea unui alt membru al său și fruntaș al culturii românești, Titu Maiorescu, la împlinirea a 80 ani de la nașterea lui [prin comunicarea lui Simion Mehedinți], președintele ei, istoricul Dimitre Onciul, rostea obișnuitele cuvinte de pios omagiu la adresa marelui dispărut. Se arătau meritele deosebite ale profesorului de is-

La înhumarea sa, cuvîntul de omagiu academic este rostit de fostul său elev Nicolae Iorga, care înfățișează personalitatea ilustrului dispărut cu măiestrie și puterea de evocare atît de binecunoscute ale marelui nostru cărturar. Pentru Iorga, Xenopol era învățatul român „a cărui largă popularitate științifică în lumea întreagă n-a putut fi întrecută de a nimănui”.

toria românilor de la Universitatea din Iași, autor al celei dintîi sinteze metodice a istoriei naționale, precum și al altor lucrări istorice de mare merit, deosebit apreciate atît în țară, cît și în cercurile științifice din străinătate.

tot ce natura mi-a dăruit: inimă și spirit, putere și răbdare, pentru că natura prin legile ei de fier a legat existența și fericirea mea de existența și fericirea întregului din care fac parte”.

Vorbînd de opera sa istorică fundamentală *Istoria românilor*, Nicolae Iorga spunea: „Crescut în cele mai bune tradiții ale școlii economice de la jumătatea veacului al XIX-lea și mai presus de toate minte filozofică deprinsă cu abstracțiile și cu o nesfîrșită iubire față de subtilele legături dintre dinsele, A.D. Xenopol a făcut, prin cunoștințele și aplecările sale de spi-

rit, din *Istoria românilor*, pentru întîia oară, un sistem”.

Pomenind apoi de silințele istoricului dispărut, de a-și pune la punct opera sa, folosind „rezultatele muncii de cîteva decenii a unei generații întregi”, Iorga adaugă această caracterizare: „Am văzut volumele revăzute ale marii sale lucrări; ele reprezintă o inițiere fergătoare, care inspiră respect”. Iar cînd amintește de silințele lui Xenopol de a găsi „supremele adevăruri privitoare la doctrina științifică a disciplinei sale”, făcînd aluzie la studiile sale de filozofie a istoriei, N. Iorga spune: „Cartea care a rezultat din acest studiu, a reprezentat, fără îndoială, una din cele mai mari eforturi ale spiritului românesc aplicat la știință”.

În legătură cu activitatea științifică și culturală desfășurată de Xenopol în străinătate, fostul său elev socotește că profesorul ieșean „a fost nu numai învățatul român care făcea cinste patriei sale, dar și un sol statornic și totdeauna bine primit al drepturilor noastre naționale”.

Dar în afară de acest omagiu academic și de o scurtă pomenire, în *Revista istorică*, Iorga mai revine asupra personalității profesorului ieșean printr-un alt articol comemorativ, intitulat: *A.D. Xenopol — rolul său în viața politică*, în care subliniază alte laturi ale activității neobositului cărturar.

Mai întîi, după ce se amintește din nou meritul lui Xenopol de a fi știut „să introducă în orînduirea și talmăcirea acelor lucrări din trecut, care condiționează așa de mult prezentul, metoda științifică obișnuită în alte domenii, mai puțin deschise ipotezei”, Iorga se ocupă și de activitatea sa pe tărîmul politic și economic: „Dar și în viața politică A.D. Xenopol, deși atît de scurtă vreme numai deputat, sub un regim liberal, ni se pare a fi lăsat urme, care, cu tot covrșitorul rost pe care istoricul și filozoful istoriei l-a avut în domeniile ce i-au fost mai iubite, merită să fie relevate cu tot

(Continuare în p. 49)

CUI FOLOSEȘTE?

Acad. ȘTEFAN PASCU,

președintele Secției de Istorie a Academiei R. S. România

În nr. 11/1979, revista *Wissenschaftlicher Dienst Südost-Europa* publică o recenzie¹ pe marginea unei mese rotunde, la care au participat istoricii maghiari András Mócsy, György Györffy, László Makkai și Péter Hanák, discuțiile fiind publicate în revista maghiară, recent apărută, *Historia*². Autoarea recenziei, Kathrin Sitzler, înfățișează corect punctele de vedere ale istoriografiei românești și ale celei maghiare în problema etnogenezei în bazinul carpatic, iar în unele cazuri, își exprimă și păreri proprii. După ce arată că „pe teritoriul actualului stat român, dacii și romanii s-au contopit după plecarea romanilor (271 e.n.) într-un singur popor, nou, poporul român”, K. Sitzler indică vechimea „de peste o sută de ani” a disputei științifice în problema priorității etno-istorice în Transilvania între sec. III–XI, consemnând contestarea continuității daco-romane de către istoriografia maghiară.

După cum este cunoscut, continuitatea daco-romanilor, elementele de bază ale etniei poporului român au constituit subiectul multor dezbateri științifice, adevărurile fundamentale fiind de mult stabilite. Nu o dată, însă, în jurul acestor teme, și-au făcut loc peste hotare speculații, chiar acțiuni denigratoare, urmărind învrăjbirea popoarelor. Inițiatorii lor și-au căutat adesea „suportul” și în imaginare procese istorice care, dacă n-au existat, erau inventate fără scrupule, ca în cazul „teoriei”, de acum aproape 200 ani, a istoricului austriac J.C. Engel, dezvoltată de alt istoric austriac, Robert Rösler, și care, prin susținerea tezei „vidului etnic” după retragerea romanilor la Sud de Dunăre, satisfăcea interesele de dominație ale Curții imperiale habsburgice.

¹ Kathrin Sitzler, „Cu privire la etnogeneza în bazinul carpatic. Istoricii unguri combat teza continuității daco-romane”, în *Wissenschaftlicher Dienst Südost-Europa*, revistă lunară de „analize, referate, documente”, editată de Südost-Institut, München, R.F. Germania, nr. 11/1979, p. 220–254.

² *Historia*, revistă editată de Societatea istorică maghiară (Magyar Történelmi Társulat), nr. 1/1979, p. 26–28.

„Teoria părăsirii Daciei și a repopulării acesteia ulterior, printr-o masivă migrare din Sudul Dunării — scria istoricul american Jan Matley — este o teorie fantezistă, care, nefiind confirmată prin izvoare istorice, nu poate fi acceptabilă nici măcar ca ipoteză”. Autorul american consideră că, dacă n-ar fi existat pretențiile expansioniste, „cu apariția de justificare istorică, este puțin probabil ca o asemenea teorie să fi fost vreodată născocită” (*Romania: A Profile*, Praeger Publishers, New York, 1970).

Iată însă că prefabricatul röslerian, la destul timp după căderea în desuetudine, naște prozeliti zeloși, „neodescoperitori” ai istoriei, care, plecând de la contrafacerea abuzivă a tot felul de fapte, emit ipoteze de „soluționare”, în totală contradicție cu voința și dorința popoarelor, ocolesc cu bună știință înseși învățămintele istoriei. Despre ce este însă vorba?

A. Mócsy afirmă că în bazinul carpatic nu s-ar cunoaște nici o cultură arheologică și nici o așezare ale căror fire să poată fi urmărite înapoi, pînă în epoca romană, nu s-ar cunoaște nici o așezare din sec. VIII–IX, care să fi fost locuită în continuare secole întregi din epoca romană. Concluzia istoricului maghiar este că, în sec. VIII–IX, în bazinul carpatic, ar fi trăit avari și slavi. Dacii nu ar fi supraviețuit stăpînirii romane, ei fiind asimilați ca popor de romani, și, deci, dispărînd ca etnie.

În susținerea tezei discontinuității, istoricul L. Makkai invocă, în sprijinul aserțiunii sale, un text al academicianului Constantin Daicoviciu. La sfîrșitul lungului citat reproducus de Makkai, autoarea recenziei menționate, Kathrin Sitzler, consemnează propria-i părere: „Makkai citează foarte puțin corect. Falsul reiese din interpretarea citatului [lui C. Daicoviciu]”.

P. Hanák, istoric maghiar al epocii moderne, cum îl caracterizează autoarea recenziei amintite, atribuie procesului istoric real al continuității daco-romane caracterul unor „in-

venții" ale cronicarilor și istoriografilor, care ar fi „îmbrăcat vechile legende și mituri în straie istorice”. Eludînd faptele, adevărul istoric obiectiv, el pretinde că istoriografia romantică din sec. XIX ar fi oferit unor mituri „o aureolă științifică, în scopul stimulării sentimentului național”.

Articolul din *Historia* e însoțit de 12 desene rudimentare, care se vor a fi „hărți” ale arcului carpatic pînă la Dunăre, în sec. I-XII ale erei noastre. Ca și dezbaterile mesei rotunde, „hărțile” desconsideră adevărul istoric: începînd cu sec. III, ele elimină complet dacii din bazinul carpatic și, abia din sec. XII, permit apariția românilor... „veniți din Sudul Dunării”. După ce s-au ferit cu grijă să evocă fățiș compromisa teorie răsleriană în cursul discuției, participanții la masa rotundă o introduc totuși sub această formă „grafică”.

Apelînd la istoria reală, ca martoră a secolelor, ca lumină a adevărului, ca dascăl al vechii, ca „sol al trecutelor timpuri” — cum o caracteriza Cicero — să dăm cuvîntul faptelor.

Pe temeiul cercetărilor din secolul nostru și, mai cu seamă, din ultimele trei-patru decenii, istoria Daciei libere, dinainte de cucerirea romană, istoria Daciei romane și a celei din perioada de după retragerea aureliană pot fi reconstituite, în datele lor esențiale, în chip cu totul relevant pentru orice cercetător obiectiv. Astăzi, istoria și civilizația dacilor sînt demonstrate de impresionante descoperiri arheologice: complexul fortificat din Munții Orăștiei, numeroase alte cetăți răspîndite pe întreg cuprinsul Daciei (Pecica-Ziridava, Tilișca și Munții Sebeșului etc. — în Transilvania —, Popești — în Muntenia —, Bîtea Doamnei — în Moldova etc.), mormîntul princiar descoperit la Cugir-Alba, calendarul, de o perfecțiune uimitoare, de la Grădiștea Muncelului, cantitatea impresionantă de unelte din fier, obiectele de podoabă de valoare artistică remarcabilă, inscripțiile cu alfabet grecesc și latin, cantitățile mari și variate de obiecte din ceramică, monedele proprii etc.

Pentru însemnătatea istorică a acestora și pentru valoarea lor culturală, cei ce vor să cunoască în mod veridic și să judece în mod obiectiv se pot adresa și studiilor unor învățați străini de mare prestigiu științific, ce nu pot fi bănuți de subiectivism proromânesc: englezul Harold Seym sau americanul MacKendrick.

Vremea stăpînirii romane în Dacia este acum binecunoscută, iar pe temeiul documentării științifice rezultă cu prisosință că, în Dacia, autohtonii au continuat să existe în masă după venirea romanilor, formînd majo-

ritatea populației, mai ales în mediul rural. Autohtonii daco-romani, latinofoni, au constituit populația de bază, permanentă, fermentul proceselor istorice în teritoriile daco-romane. Numeroase și variate sînt izvoarele istorice — inscripții, monumente sculpturale, divinități, onomastică etc. — care atestă conviețuirea populației autohtone dace cu coloniștii romani veniți în Dacia, dăinuirea daco-romanilor în perioada migrațiunii popoarelor. La aceasta se adaugă existența dacilor liberi, din teritoriile neocupate de romani și care le-au pricinuit acestora numeroase neajunsuri. În sec. IV-VI a continuat în formă nouă, si s-a desăvîrșit procesul de sinteză daco-romană, astfel încît, în sec. VII, slavii așezați în spațiul intracarpatic au găsit o romanitate viguroasă — poporul român — mult extinsă peste vechile granițe ale fostelor provincii romane.

Departate de a avea vreo legătură cu cine știe ce fanteziste mituri, asemenea condiții complexe reprezintă cadrul în care s-a desăvîrșit procesul de etnogeneză a poporului român și de formare a limbii române din latina populară. Prezența noii etnii românești este atestată de numeroase vestigii de cultură materială și spirituală, fără întrerupere, pînă în sec. X-XI, cînd ungurii, „descălecați” în actuala lor patrie, au început luptele pentru cucerirea Transilvaniei. Însși cronicarii maghiari ai acelor epoci vorbesc de existența unor adevărate centre politice și militare ale voievodatelor românești transilvănene, care, la pătrunderea triburilor maghiare, au opus o rezistență dîră, apărîndu-și cu succes autonomia. Relatările din *Gesta Hungarorum*, cu privire la existența voievodatelor românești, confirmate pînă la detalii de *Cronica rusească* a lui Nestor, ca și de descoperirile arheologice din ultima vreme, nu mai pot fi socotite nici „mit” și nici „născocire”. Conducătorii acestor voievodate, Glad, Menumorut și Gelu-Românul aveau legături politice și schimburi cu statele mari ale vremii — Imperiul bizantin, Moravia Mare —, ceea ce exprimă nivelul superior de dezvoltare a societății românești din Transilvania.

În spiritul adevărului înfățișat de izvoarele vremii, se cuvin amintite cuvintele voievodului Menumorut, adresate soliei ungare: „Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru: datori îi sîntem ca un amic unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-a cerut bunei voințe a noastre nu i-l vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viață. Și ne-a părut rău că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, cum se spune, fie de frică, ceea ce tăgăduiește. Noi însă nici din dragoste, nici

de frică nu-i cedăm din pământ, nici o bucățiță, deși a spus că are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima, că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Attila, care se numea Biciul lui Dumnezeu. Și chiar dacă acela a răpit prin violență această țară de la strămoșul meu, acum însă, grație stăpînului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o mai smulgă din mâinile mele". (*Scriptores Rerum Hungaricarum*, vol. I, ed. Szentpétery, Budapesta, 1938, și *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, *Faptele ungurilor de secretarul anonim al regelui Béla*, traducere de G. Popa-Lisseanu, București, 1934, p. 91).

Autoarea recenziei, Kathrin Sitzler, intuiește just motivul contestării valorii de izvor istoric a *Gestelor* lui Anonymus de către partizanții la dezbaterele mesei rotunde atunci cînd scrie: „Fără doar și poate, rațiunea criticării cronicii se datorește faptului că Anonymus vorbește în cap. 25 al cronicii sale de vlahi (blasi), ca locuitorii ai Transilvaniei”.

Același este și motivul incursiunii lui L. Makkai în problemele de hidronimie și toponimie ale Transilvaniei. Autorul recunoaște că numele unor riuri — ca: Someș, Mureș, Criș, Timiș, Dunăre etc. — datează din epoca romană. Dar cercetările specialiștilor au dovedit că sînt anterioare romanilor, adică din vremea dacilor și de origine geto-dacă, asemenea numelui unor așezări importante: Apulum (Alba Iulia), Napoca (Cluj-Napoca), Potaissa (Turda), Porolissum (Moigrad) Sarmizegetusa etc. etc. Romanii le-au păstrat, deoarece le-au preluat de la dacii supraviețuitori, apoi daco-romanii le-au transmis românilor și altor populații venite ulterior pe aceste meleaguri: slavi, maghiari etc. Concluziile unui recunoscut slavist, ca regretatul acad. Emil Petrovici, i-ar fi fost de mare ajutor: celui ce se ocupă de asemenea probleme: „În cazul unui număr mare de toponime de rezonanță slavă, creatorii (*die Namengeber*) erau în realitate români, care au creat toponimice românești din apelative slave” (E. Petrovici, *Toponimia ungurească în Transilvania medievală*, în revista *Transilvania*, 1943, 74, nr. 1, p. 113-114 și același autor, *Toponymie et histoire*, în *Revue roumaine d'histoire*, 1965, IV, nr. 1, p. 10). Concluzia acad. Petrovici și a altor specialiști este că toponimia e de origine românească în proporție de 80 la sută pe întreg teritoriul României.

Adevărata știință istorică — asemenea oricărei alte științe — utilizează dovezile concrete care înlocuiesc de bună seamă orice „mit îmbrăcat în straie istorice” și contrazic orice

teză subiectivistă. Dar să afirmi, în lipsa argumentelor științifice, așa cum face P. Hanák, într-o problemă fie ea și mult controversată a istoriei, că „nici așa raporturile de forță internaționale și interne din această regiune nu se rezolvă prin discuții cu privire la populația originară și la priorități istorice” înseamnă a înlocui armele științei cu armele intimidării. Iar în această privință, istoria este plină de învățăminte pe care în primul rînd un istoric nu poate să le uite!

Se pune pe bună dreptate întrebarea: cui servește folosirea unor asemenea judecăți în debaterile științifice?

După cum se știe, dezvoltarea internă și raporturile dintre popoarele acestei zone europene au fost grav afectate de imixtiunile și dominația unor mari imperii, cum au fost cel otoman, țarist și habsburgic. Tocmai de aceea prăbușirea acestora, eliberarea popoarelor asuprite și constituirea de state naționale au fost o necesitate istorică și o mare cucerire a lumii progresiste. Pe bună dreptate, Friedrich Engels, într-o scrisoare adresată socialistului român Ion Nădejde, scria: „Căderea țarismului, nemicierea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezrobirea națiilor din mijlocul și din răsăritul Europei. Țarismul căzînd, puterea nelegiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și ea; Austria se va desface în bucăți, pierzînd singura pricină de viață ce mai are, datorită de a împiedica prin existența sa pe țări de a înghiți națiile împrăștiate de la Carpați și din Balcani”¹. La rîndul său, V.I. Lenin aprecia monarhia austro-ungară drept o „uniune șubredă a citorva clii de paraziți sociali”, subliniînd că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”².

Unul din învățămintele de fond ale istoriei și, în orice caz, unul din aspectele caracteristice ale dezvoltării sociale contemporane relevă însemnătatea capitală a dezvoltării libere și suverane a popoarelor, a afirmării națiunilor și independenței naționale. În lumea de astăzi, se evidențiază ca o direcție de

¹ F. Engels, scrisoare către Ion Nădejde, ianuarie 1888. *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1885—1900), partea I (1865—1889), București, Ed. politică, 1964, p. 188-190.

² V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, București, Ed. politică, 1964, p. 8.

acțiune calitativ nouă înlăturarea oricărei dominații străine, cultivarea unor raporturi de înțelegere, colaborare și bună vecinătate, renunțarea hotărâtă la forță ori la amenințarea cu forța în relațiile dintre state. Puterea sau forța nu poate să confere drepturi și soluții unor probleme sau altora.

Prin esența ei, istoria este o știință revoluționară, umanistă, care în nici un caz nu trebuie să strecoare neîncrederea și să dezbine popoarele, oamenii muncii de diferite naționalități. Ea are misiunea ca, întemeiată pe adevărul istoric, să servească apropierii și înțelegerii între popoare, să contribuie și ea ca popoarele să conviețuiască în pace, într-un climat de înțelegere, bună vecinătate și prietenie, în condițiile independenței naționale și conlucrării solidare pentru cauza progresului social.

Istoria pune în evidență îndelungata luptă comună a popoarelor din Centrul și Sud-Estul european împotriva dominației străine, pentru libertate și independență națională, solidaritatea și întrajutorarea dintre forțele lor progresiste, revoluționare, ceea ce a pus bazele unei prietenii trainice între popoarele de aici. Ținând seama de asemenea realități ale trecutului, istoricii români consideră ca o îndatorire a lor să contribuie ca acele probleme ale istoriei — moștenire a trecutului —, create, de fapt, de politica și acțiunile claselor asupritoare, ale dominației străine din trecut, să nu umbrească în nici un fel colaborarea popoarelor din Centrul și Sud-Estul Europei, ci, dimpotrivă, să contribuie la cultivarea prieteniei, unității și colaborării lor.

Unii istorici, ignorând realitățile și ecoul epocii contemporane — epocă ce cheamă la conlucrarea în interesul păcii și progresului — agită tot felul de teorii, fac abstracție de adevărul istoric, alterând menirea unei științe de profundă semnificație umană.

În orice caz, știința istorică nu poate și nu trebuie să fie folosită în scopul ațîțării neîncrederii între națiuni, ca element de disensiune, care să împiedice unitatea de acțiune a popoarelor împotriva exploatării, pentru transformarea revoluționară a societății. Este o îndatorire de onoare a istoricului ca, folosind mijloacele care-i stau la îndemână, trăgând învățăminte din istorie și luând în seamă situația complexă și acută ce s-a creat în lumea de azi, să cheme la bună înțelegere, să pledeze pentru colaborare rodnică între toate popoarele.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

ISTORIA PATRIEI ȘI A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ÎN OPERA PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU

● **ISTORIA PATRIEI ȘI A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ÎN OPERA PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice; cuvînt înainte de Ion Popescu-Puțuri).

Editura Militară, București, 1979, 568 pp., 17 lei: structurat pe marile perioade ale dezvoltării patriei și a partidului, volumul reunește extrase din cuvîntările, expunerile, articolele secretarului general al partidului, precum și din Programul P.C.R. și Hotărîrile partidului, referitoare la diferitele momente din istoria poporului, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre (vezi și Magazin istoric, nr. 1/1980 și nr. 7-8/1975, 5-8/1976, 5-6/1977, 2, 3, 8, 12/1978, 3, 8, 9, 11/1979).

● **ROLUL MASELOR POPULARE ÎN FĂURIREA UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE. 1859** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice; colectivul de autori: Ion Popescu-Puțuri, Nicolae Copolu — coordonatori, Ion Mamina, Ștefania Mihăilescu, Vasile Niculae, Vasile Petrișor, Teodor Popescu, Nicolae Rauș, Natalia Tampa, Georgeta Tudoran).

Editura politică, București, 1979, 560 pp., 25 lei: studii consacrate înfăptuirii actului revoluționar de la 24 ianuarie 1859, temelie a statului național unitar.

„ORIGINILE ROMEI” LA BUCUREȘTI — „CIVILIZAȚIA DACILOR” LA ROMA

Recent s-a deschis la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România expoziția de arheologie despre Originile Romei, expoziție organizată sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și al președintelui Republicii Italiene, Sandro Pertini.

Acest eveniment cultural de seamă reprezintă o nouă dovadă a vechilor și trainicelor legături dintre Italia și România, fără în care tradițiile comune au înflorit numeroase generații. Expoziția înfățișează cele mai noi și bogate rezultate în cercetarea arheologică și istorică, exponatele științifice prezentate fiind de natură să înlăture numeroase lacune și interpretări greșite ce au dăinuit multă vreme în privința originii și dezvoltării Romei antice.

Pentru a înfățișa cititorilor revistei Magazin istoric cele mai recente puncte de vedere ale istoriografiei italiene privind originile Romei, ne-am adresat președintelui Institutului de studii etrusce și italice, profesorul Massimo Pallottino¹, reputat savant etruscolog, care a avut amabilitatea de a răspunde solicitării revistei noastre.

— Ce semnificație are pentru relațiile culturale italo-române organizarea acestei expoziții?

— Am căutat să prezentăm la București — a treia capitală europeană, după Roma (1976)

¹ Născut la 9 noiembrie 1909, M. Pallottino este profesor de etruscologie și anticități italiene la Universitatea din Roma, director al publicațiilor *Studi Etruschi* și *Archeologia Classica*, membru al mai multor societăți academice și autor a numeroase lucrări.

și Paris (1977), care găzduiește expoziția noastră — o serie de descoperiri arheologice, făcute mai ales în urma unor săpături recente, executate în diferite așezări din Roma și din Latium² (Ficana, Via Laurentina, Decima, Lavinium, Tivoli, Gabii, Praeneste, Ardea, Satricum etc.) într-un cadru cronologic cuprinzând următoarele faze:

- 1) Epoca bronzului (sfârșitul mileniului II î.e.n.);
- 2) Civilizația de incinerare protolatina sau cum mai este numită din Munții Albani (sec. X-IX î.e.n.);
- 3) Formarea centrelor latine (sec. IX-VII î.e.n.);
- 4) Perioada arhaică a Romei sub ultimii regi (sec. VI î.e.n.).

Este vorba deci de o expoziție în același timp arheologică și istorică.

Semnificația acesteia pentru relațiile științifice și culturale italo-române este remarcabilă din două considerente: a) sînt prezente aici documentele cele mai semnificative din trecutul cel mai vechi al Romei și Latiumului: este cea mai importantă expoziție de acest fel trimisă — în ultimele decenii — de Italia în România; b) paralel cu această expoziție a originilor Romei la București, România prezintă la Roma o alta despre civilizația dacilor, respectiv despre propriile origini ale poporului român.

— Vorbiți-ne despre cele mai recente și importante descoperiri arheologice italiene.

— Cele mai importante din descoperirile recente din arheologia italiană sînt cele protoistorice din Latium, pre-

² Regiune din Italia Centrală, care a constituit nucleul civilizației romane de mai târziu.

zentate în expoziția de la București.

Studiile despre originile și istoria primitivă a Romei s-au dezvoltat cu intensitate crescîndă în cursul ultimilor decenii. Acest lucru se datorează în mare parte descoperirilor arheologice, în urma cercetărilor efectuate chiar în subsolul Romei (pe Palatin, în Forul Roman, în aria sacră de la Sant'Omobono la poalele Capitoliului) și, recent, în diferite localități ale Latiumului (Ficana, Via Laurentina, Decima, Lavinium, Tivoli, Gabii, Satricum etc.).

Aceste descoperiri au îmbogățit, în mod excepțional, cunoștințele noastre despre civilizația protoistorică a Latiumului și, ceea ce are mare importanță, au confirmat marile direcții ale tradiției antice despre istoria cea mai îndepărtată a Romei, a cărei autenticitate fusese deseori pusă la îndoială de către critica modernă. Bineînțeles, aceste tradiții apar treptat tot mai verosimile pe măsură ce trecem de la legendele timpurilor eroice, anterioare datei întemeierii orașului de către Romulus, în sec. IX-VIII î.e.n., la epoca regilor și, mai ales, la perioada arhaică a ultimilor regi și a nașterii republicii, adică la sec. VI î.e.n., cînd se răspîndește deja scrierea și evenimentele încep să se oglindească în documentele epigrafice și în izvoarele literare grecești.

În momentul de față este posibil să întrevădem dezvoltarea formativă a orașului prin intermediul următoarelor faze:

- 1) Așezări inițiale în epoca bronzului (ultimele secole ale celui de-al II-lea mileniu î.e.n.).

2) *Faza protolatina sau „Albani”* (sec. X-IX î.e.n.) corespunde sfârșitului epocii bronzului și începuturile epocii fierului.

3) *Înflorirea centrelor protourbane din Latium* (sec. IX-VII î.e.n.). În această etapă civilizațiile se dezvoltă în Latium în paralel cu prima înflorire a lumii etrusce și cu începutul colonizării grecești în Occident, cu apariția și creșterea unei serii de centre, mai ales în cîmpia Latiumului, și cu începutul unei diferențieri de clase sociale, a căror mărturie o constituie bogatele și întinsele necropole scoase la lumină mai ales în ultimii ani.

4) *Roma cea mare a Tarquinilor* (sec. VII-VI î.e.n.).

Evenimentul de mare importanță al ultimei perioade a procesului formativ este reprezentat de prezența etruscilor în Latium, consemnată de tradiția antică și demonstrată de influențele artistice și de inscripțiile etrusce. Se răspindește civilizația „orientalizantă”, care apare în toată splendoarea sa în bogățiile mormintelor de principii din Praeneste. Descoperirea documentelor epigrafice în limba etruscă și latină oferă prețioase mărturii și pentru cunoașterea dezvoltării istorice și instituționale, de la societatea aristocratică la formarea unui stat citadin, din care, către sfârșitul sec. VI, va lua naștere republica. Ulterior, apar confirmate și precizate datele tradiției literare antice. Legenda s-a transformat în istorie.

**Interviu consemnat de
Ioana URSU**

NU A UITAT O CLIPĂ POPORUL

(Urmare din p. 43)

respectul și recunoștința ce se cuvine”. Apoi ocupîndu-se de opera și activitatea sa economică, Iorga adaugă: „Xenopol a fost un economist remarcabil, pe o vreme cînd noua economie politică se socotea un indispensabil element de educație pentru oricine se amestecă în viața publică și pentru oricine atinge probleme de viață socială, căci atunci tocmai ceea ce s-a numit apoi de partidul socialist concepție materialistă a istoriei, punea stăpînire pe spirite.

Cunoștințele lui în acest domeniu erau foarte adîncite și ar fi putut face mîndria unui om de specialitate. Încă de prin 1870, el a dorit o politică reală, practică sprijinindu-se pe aceste adevăruri ale economiei de stat, care erau pentru dînsul de un caracter strict național. A scris și o carte populară, care, din nenorocire, de mult timp nu mai este în circulație și care — lucru vrednic de a fi recunoscut — exprimă cu energie păreri opuse ale mediului junimist în care îl adusesse împrejurările. În acest sens, se poate zice că el este, împreună cu P.S. Aurelian, dar cu o înălțime de concepție la care acesta nici n-a rîvnit vreodată, *creatorul școlii naționale în ceea ce privește cercetarea bogățiilor țării*” [subl. — V.S.].

Judecata lui N. Iorga asupra economistului Xenopol este pe cit de interesantă în formularea ei, pe atît de dreaptă ca conținut și măsură, determinînd locul său în cugetarea economică românească.

Asupra personalității și operei lăsate de Xenopol se mai face cuvenită mențiune în raportul anual al secretarului general al Academiei Române, Iacob C. Negruzzi, socotindu-l „Un mare istoric și distins economist”, înșirîndu-i principalele scrieri din care nu lipsesc și cele cu caracter economic.

Tot în cursul acelei sesiuni academice, Al. Lapedatu subliniază și deplînge pierderea istoricului Xenopol, elogiîndu-i opera în cuvinte potrivite: „Soarta a împușnat rîndurile noastre cu una din personalitățile cele mai distinse ale vieții noastre culturale — aceea a fericitului A.D. Xenopol — a cărui întinsă și valoroasă operă istorică și filozofică a onorat atîtea din societățile literare și academice ce s-au grăbit a-l alege membru al lor, între care Institutul Franței, al cărui asociat a fost mult respectatul dispărut”.

Dispariția lui Xenopol a mai provocat, cum era și firesc, și alte multe manifestări de sinceră prețuire și adîncă părere de rău din partea altor cercuri intelectuale din țară și străinătate, ce vădesc o dată mai mult, eminenta situațiune ce deținea învățatul ieșean în lumea cărturărească de pretutindeni. Astfel, Gala Galaction scrie aceste cuvinte, cu titlul sugestiv *Sub cele din urmă cruci*: „Xenopol isprăvesc domol o viață lungă, închinată documentelor, cititului și construcțiunilor erudite. Moare încărcat de ani, de glorie și, pe drept, bine încredințat că viața lui a fost rodnică și binefăcătoare pentru neamul românesc. A muncit, a cîștigat în cercul lui vază, răsplătă, satisfacție și a închis ochii împacat...”.

Un an mai tîrziu, profesorul Dimitrie Gusti, membru al Academiei Române și multă vreme profesor la Universitatea din Iași, deci coleg al lui A.D. Xenopol, publică un frumos articol în revista *Ideea europeană*, intitulat *In memoriam A.D. Xenopol*, în care face, pe lîngă o cuprinzătoare apreciere asupra cugetătorului român de curînd dispărut, interesante și sugestive comentarii pe marginea autobiografiei istoricului ieșean: *Istoria ideilor mele*, la acea dată încă inedită.

Carterea de vizită a tinerei capitale turcești este Bu-levardul „Kemal Atatürk”, care străbate orașul pe o lungime de peste 20 kilome-etri de la Sud la Nord, din apropierea Aeroportului Esen-boga până în cartierul reziden-țial Çankaya, unde se află majoritatea ambasadelor, pa-latul prezidențial și alte insti-tuții guvernamentale și mau-soleul fondatorului statului turc modern.

Cartea de vizită a istoriei ora-sului este Muzeul civilizațiilor anatoliene, în ale cărui săli am revenit două după-amieze la rând. Ridicându-se pe una din colinele ce domi-nă orașul, muzeul este el însuși o creație kema-listă, ca și actuala Capi-tală care, la 29 octombrie 1978, și-a aniversat cinci decenii și jumătate de existență. De la moder-nul complex de clădiri al Universității Hacettepe — una din cele cinci insti-tuții de învățământ su-perior din Ankara — un suiș continuu, pe pante cu o înclina-ție până la 30°, te duce în Vestul Capitalei, unde se înalță cele-bra citadelă romană. La doi pași, un ansamblu de clădiri situate spre Sud-Vest, în afara zidurilor vechii cetăți Angora (Ankara Kale), te frapază prin liniștea și vegetația relativ abundentă, ceea ce, la o tem-peratură de 45° Celsius la umbră, este un element deloc neglijabil. Cartierul era cunos-cut odinioară drept un celebru Caravansaray (cartierul hanu-rilor). Aici se găsește Kurşunlu Han și Bedesten (bazarul acoperit) ridicat, între 1464-1471, din ordinul marelui vizir al lui Mehmed II Cuceritorul¹, pe nume Mahmud pașa. La recomandarea lui Kemal Ata-türk, Ministerul Educației Na-ționale a stabilit amplasarea, în această zonă, a Muzeului central hitit și al celorlalte civi-lizații anatoliene dezvoltate în regiunea din Sud-Vestul Asiei, cunoscută și sub numele de Asia Mică.

Introdus în spațiu și în timp, cititorul este invitat să mediteze asupra similitudinii care mi-a fost sugerată de istori-cii turci, între rolul hitiților în antichitatea lor și cel al geto-dacilor în cea românească².

Ultramodernul muzeu de pe înălțimile Ankarei, dealtfel cel mai complet în domeniul arheo-logiei și numismaticii stră-vechi anatoliene, conține în partea sa centrală (care ocupă 2/3 din totalul celor 50 săli) vestigile impresionante și ex-celent conservate ale perioadei Imperiului hitit, precum și cele din timpurile ulterioare ale regatelor succesoare neo-

ANKARA '55

CRISTIAN POIȘTEANU

hitite Aslantepe, Karkemiş, Sakçogözü. (Și aici se pot stabili comparații cu statul centralizat și independent al marelui rege Burebista³, a că-rui moștenire statală s-a divi-zat în regatele citorva conducă-tori geto-daci.)

Urmind perioadei de înflorire, când puterea politică, ajunsă la apogeu, a fost reprezentată de suveranul regatului vechi babilonian, care a pus bazele unui stat centralizat cuprin-zind întreaga Mesopotamie, Hammurabi⁴, se situează arta locală cu o viziune universală denumită Hatti, devenită ulter-rior arta hitită. Este o sinteză a elementului autohton anato-lian cu influențele mesopota-miene, în care exponatele mu-zeului abundă. Ceramica at-tinge adevărate capodopere, coloritul ajunge la o infinită nuanțare mono și policromă, apar elementele geometrice în picturile vaselor.

După părăsirea Anatoliei de către comercianții asirieni, în primele secole ale mileniului 2 î.e.n., asistăm la consolida-rea statului hitit centralizat, al cărui fondator este Labarna și căruia îi urmează Hattuşil I,

Mursil I, Suppiluliuma, Mutwa-talli. Aceștia din urmă fac ca în lumea antichității Orientu-lui Mijlociu să se vorbească, în secolele XIV-XII î.e.n., doar de două puteri cu vocație im-perială: hitiții și egiptenii.

Cele două centre, din care provin multe din statuile, moti-vele ornamentale și marile por-taluri din muzeul vizitat acum câteva luni, sint Bogazköy (Hat-tuşaş) și Aladja-Höyük. Regi și regine, demnitari, stinși de diferite mărimi, alte zeițăi, animale, basoreliefuluri cu sce-ne de luptă și rituale, păsări sint elemente reprezentative ale artei hitite, a cărei înflorire finală a fost marcată de domnia lui Tudhaliyas IV. Marmură, piatră, aur, argint, bronz, fildeș, argilă sint principalele materii prime în care au lucrat excelenții artiști ai epocii hitite.

După 1200 î.e.n., Im-periul hitit a sucombat „migrațiunii” popoarelor „mării”, iar ultimele re-gate hitite din Sudul Anatoliei, în regiunile muntoase Taurus și Antitaurus, și-au încetat și ele, aproximativ la 700 î.e.n., existența, noi civilizații — fri-giană, cimmerică, urartu — luându-le locul. Sub raportul vechilor scrieri, în cuneiforme sau hieroglife, muzeul din Ankara este cel mai bogat din lume, în sutele de tăblițe hitite reconstituindu-se tiparele de esență ale vieții religioase și de stat a epocii. Pe lângă tăblițele menționate, la capitolul numismatică am zărit mii și mii de monezi ale principalelor state antice și medievale care au avut con-tacte cu locuitorii Anatoliei.

Însumind o profundă viziune asupra civilizațiilor succe-date în Podișul anatolian (unde am avut plăcerea să aflu des-pre sute de șantieri arheologice existente în ultimii 50 ani), cu precădere civilizații asiriene, hitite, frigiene, urartu, Muzeul din Ankara îți lasă o copleși-toare senzație de pătrundere în viața unor lumi apuse de milenii.

Și totuși de ce Ankara '55?

În esență, deoarece Capitala este o imagine standard asupra drumului parcurs în evoluția

¹ -a Magazin istoric, nr. 6/1972; 1/1971; 7, 8/1972; 6/1975, 7, 8/1976; 8/1978, 1, 2, 4/1979; 4/1969, 6, 9/1976, 9/1977, 11/1978; 7/1976.

ANATOLIA
un pod
între două
continente

LEONARD COTTRELL

țării vecine și prietene, de care ne leagă nu numai secolele de dispute, războaie și adversități, reglementate prin cunoscutele tratate vechi, capitulațiile, care dădeau Țărilor române statutul autonom, unic în Europa de Sud-Est și Centrală în perioada dominației otomane, ci și relații de încredere stimă și colaborare în anii de după primul război mondial, statuate în Tratatul de veșnică prietenie, din octombrie 1933, precum și relații cărora, în ultimii 15 ani, schimbul de vizite la cel mai înalt nivel între președintele Nicolae Ceaușescu și șefii statului și guvernului turc le-au asigurat o dezvoltare ascendentă pe multiple planuri și o perspectivă sigură.

Colegii turci (amintesc aici doar pe Bedrettin Tuncel, Tahsin Özgüç, Enver Karal, Tug-sül Pirnar, Hilmi Ömeroglu, Afif Erzen) mi-au vorbit cu firească mândrie despre mile-niile de istorie ale Angorei, Ankara de astăzi, care fiind din vremea paleoliticului încăș uman, a avut de înfruntat zeci și zeci de năvăliri străine, de la perși la Alexandru Macedon¹, de la romani la cruciați², de la bizantini la arabi. Turcii selgiucizi mai întâi și apoi otomanii au împlinit, de aproape 900 ani, trăsăturile caracteristice orașului și vilaietului (districtului) Ankara, unul din cele mai importante din Anatolia. Trecută prin iureșul cavarleriei tătarăști, Angora a fost locul unde, într-o faimoasă bătălie din 1402, șeful Hoardei de Aur, Timur Lenk, l-a capturat pe însuși Baiazid Ilderim³, temutul adversar al lui Mircea cel Bătrîn, pierzând însă și el, la scurt timp, supremația fin-turilor bicontinentale, țintă a expansiunilor sale. Fără îndoială că întimplarea de lângă Ankara a avut repercusiunea ei uriașă în Sud-Estul Europei, frînând pentru o clipă a istoriei asaltul otoman în direcția bătrânului continent.

Vorbindu-mi despre istoria Ankarei, în calitate de Capitală a Republicii Turcia, min-dria conștientă a turci era și mai puternică. Desemnată de Kemal Atatürk drept oraș central încă în 1919, după Congresul de la Sivas, Ankara a fost sediul primei Adunări Naționale a tinerei republici. Dezvoltarea Capitalei include o etapă eroică al cărei final nu a fost nici în prezent atins. Este suficient să spunem că Ankara a devenit, prin voința poporului, nu numai principalul centru politic și administrativ al țării, ci și unul cultural, industrial, comercial, turistic. O singură cifră ilustrează dezvoltarea sa mai elocvent decât ne-ar permite-o, în spațiul revistei noastre, alte analize: de la 5 000 locuitori în 1923, Ankara și împrejurimile numără astăzi 2 500 000 cetățeni. Este nu numai o explozie demografică, dar și o realitate istorică (asupra căreia își pune, desigur, amprenta stadiul de țară în curs de dezvoltare, care necesită încă multe și stăruitoare eforturi pentru a face din Ankara orașul visat de întemeietorul și locuitorii săi).

Mal presus de orice, mi se pare că realitatea Ankarei, în calitatea ei de capitală a Republicii Turcia (și totodată a străvechii Anatolii), onorează o istorie zbuciumată și eroică a oamenilor de pe pământurile ei roșiatice și uscate, brodate cu nisipurile și cu oazele podișului, impregnată de tresăririle civilizațiilor; unea dintre acestea, celei hitite, îi este consacrat și studiul ce urmează, aparținând istoricului britanic Leonard Cottrell, născut în 1913, la Tettenhall, comitatul Staffordshire, membru a numeroase societăți și institute de istorie și arheologie și autor al unor cunoscute lucrări privind vechile civilizații. Printre acestea se află și cartea *Lost Worlds*, din care am ales pentru cititorii noștri câteva fragmente, din capitolul intitulat *Lumile dispărute ale Anatoliei*; titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Anatolia era patria hitiților și se număra, acum patru mii de ani, printre marile puteri civilizate. Este de ajuns să privim o hartă pentru a înțelege că importanța acestei peninsule din Asia Mică, în lumea antică, s-a datorat, în parte, poziției sale geografice. Teritoriul ei seamănă cu un leu asirian, ai cărui umeri se prind solid de Asia, al cărui cra-

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 10/1971, 1/1972; 3/1971; 8/1971, 9/1975.

niu susține Marea Neagră, a cărei coamă se desfășoară deasupra Mediteranei Orientale și Ciprului, în timp ce botul i se îndreaptă agresiv spre Marea Egee, unind Asia cu Europa de Răsărit. Pe scurt, Anatolia forma un pod gigantic între două continente.

Cît despre climă și relief, puține alte locuri din lume se bucură de asemenea varietate. Se spune, și pe bună dreptate, că un elvețian, un scoțian, un italian, un rus sau un african, ar putea găsi, fiecare în parte, în Asia Mică, un colțisor în care să se simtă ca la el acasă.

Că atare, popoarele răspindite în această zonă, de aproape șapte mii de ani, se deosebesc foarte mult unele de celelalte. Nu există nici o asemănare între un cilician, de exemplu, din Sud-Estul însoțit și un locuitor de la Pontul Euxin; cu atât mai puțin între un locuitor de pe platoul central înalt și unul de pe meleagurile „Troiei așezate la răscrucea celor patru vînturi”.

Anatolia rămîne ținutul cel mai puțin cunoscut din această parte a lumii, unde se pare că au înflorit primele civilizații. În ultimele secole, ea a fost centrul Imperiului otoman, teritoriu puțin ospitalier pentru cei de altă religie, unde puțini europeni au reușit să pătrundă. Chiar după revoluția lui Atatürk, deși s-a manifestat o mai mare toleranță față de „necredincioși”, precaritatea căilor de comunicație — precum și alți factori — i-au descurajat pe străinii care ar fi dorit să viziteze țara. Astfel, Anatolia a rămas o lume aproape închisă, pînă în vremurile moderne.

Hitiți, kheta

sau hatti?

Printre povestirile cele mai cunoscute din *Vechiul testament*, figurează aceea a regelui David și a soției lui Uri hititul; în *Numeri* se mai poate citi că: „Amaleciții locuiesc ținutul de la miazăzi; iebusiții și amoriții locuiesc muntele; și cahanii și hitiții locuiesc lîngă mare și de-a lungul Iordanului”. În *A doua carte a împărașilor*, pe vremea cînd împăratul Asiriei a împresurat Samaria, se spune că, auzind vîietul unei mari oștiri, asirienii „își ziseră unul către altul: «Împăratul lui Israel a tocmît împotriva noastră pe împărații hitiților și pe împărații egiptenilor, ca să vină să lupte împotriva noastră”.

Toate acestea par a fi informații fără nici o legătură. Ele au furnizat totuși unele indicii, care au permis oamenilor de știință să stabilească originea hitiților și să reconstituie, în mare măsură, istoria complexă a Anatoliei.

Căci numele hitiților apare menționat, în antichitate, și sub diferite alte forme. În Egipt, Ramses II (1304-1237 î.e.n.)¹ a dispus ca în temple să fie sculptate uriașe basoreliefuri înfățișînd luptele sale împotriva „ticăloșilor kheta”, cum îi numea pe hitiți, pe vremea cînd îi erau dușmani. În Mesopotamia, o inscripție datînd din timpul domniei regelui asirian Tiglatpalassar I (cca 1115- cca 1077 î.e.n.), descrie legăturile acestui suveran cu puternicul regat numit „Marele Hatti”.

¹ Datele conținute în acest articol aparțin celor în general acceptate de istoriografia britanică, cu privire la perioada respectivă. Aceste date diferă, într-o măsură mai mare sau mai mică, de cele menționate în alte lucrări, inclusiv în *Istoria lumii* în date.

Specialiștii au presupus că cei numiți hitiți — de israeliți, kheta — de egipteni și hatti — de asirieni erau unul și același popor. Dar ce era cu acest popor? De unde venea? Avea oare o capitală și, în acest caz, unde se afla ea?

Ca și în cazul Sumerului sau Cretei, descoperirea unei scrieri, necunoscute pînă atunci, i-a îndrumat pe arheologi pe drumul cel bun. În 1812, un explorator numit Johann Burckhardt a găsit un bloc de bazalt gravat la Hama, în Siria. Pe atunci, nimeni nu a acordat vreo atenție acestui indiciu. Mai tîrziu, în 1871, un bloc asemănător a fost găsit, tot în Siria, în zidul unei moschei din Alep. Amîndouă purtau inscripții într-o scriere hieroglică, care nu semăna cu nici una din cele descifrate. Credincioșii considerau piatra din moschee sacră, și orice încercare a vreunui străin de a o examina era socotită un păcat grav. Totuși, unele reproduceri au fost publicate fără ca lingviștii să poată ajunge la o concluzie.

Între timp, s-au scurs mai multe decenii pînă cînd alte și alte rapoarte au consemnat existența unor hieroglife asemănătoare, gravate pe roci din Munții Taurus, la sute de kilometri mai spre Nord.

În 1876, un eminent asirolog, A. H. Sayce, își exprima opinia că inscripțiile de la Hama și Alep erau în limba hitită; în articolele scrise pe această temă, el avansa ipoteza că și inscripțiile descoperite pe stînci la Ivriș, Bogazköy și la Aladja-Höyük erau în aceeași limbă.

Cele mai impresionante vestigii au fost descoperite lîngă Bogazköy, sat obscur, situat pe înălțimile munților, la cîțiva riului Halys și, de asemenea, la Aladja-Höyük, 25 km spre Nord-Est. S-au găsit acolo nu numai inscripții în aceeași scriere misterioasă, ci și mari basoreliefuri sculptate reprezentînd oameni care

În p. 51: statueta a cărei origine și vechime nu au putut fi încă determinate de arheologi. Încălțările cu virful răsucit seamănă cu cele purtate de personajele reprezentate pe basoreliefurile hitite; boneta cu coarne apare și în sculpturi găsite în Nordul Asiei, dar și în Mesopotamia (Colecția „Guennou”, Muzeul din Brooklyn — S.U.A.)

Basorelief din capitala Imperiului hitit, Hattuşaş (azi Bogazköy în Turcia) datînd din secolul XIII î.e.n.

semănau intrucitva cu acei khetă din templele Egiptului antic.

În 1887, un alt indiciu a apărut în îndepărtatul Egipt, descoperit, de această dată, nu de un om de știință, ci de o țărăncă¹. Femeia a găsit o mulțime de tăblițe de argilă arsă pe care le-a pus într-un sac și le-a dus unui negustor (bineînțeles, o mare parte din aceste prețioase vestigii s-au sfărâmat în timpul transportului). Negustorul și-a dat seama că tăblițele purtau inscripții cuneiforme, dar specialiștii, cărora le-au fost prezentate, au refuzat la început să creadă că sint autentice. Cînd acest fapt a fost dovedit, multe dintre ele fuseseră deja distruse. Printre cele rămase întregi, se aflau totuși o serie de scrisori în limba akkadiană, trimise faraonului Amenhotep IV Ahnaton (1379-1362 î.e.n.) de unii din vasalii săi și de guvernatori ai unor orașe din Siria și Palestina.

Misteriosul cuvînt „Arzawa”

Două dintre ele erau redactate într-o limbă necunoscută; s-a constatat însă că singurul cuvînt descifrat, *Arzawa*, se repeta de multe ori. Un specialist norvegian a sugerat că, probabil, una din aceste misive ar fi fost trimisă de faraonul Amenhotep III (1417-1379 î.e.n.) șefului unui stat necunoscut pînă atunci, denumit *Arzawa* și că cealaltă ar fi fost adresată din *Arzawa*, Egiptului. El credea că limba în care au fost redactate documentele aparținea familiei indo-europene.

În ciuda acestei descoperiri, poporul khetă, dacă el era acela pe care îl reprezentau

basoreliefurile săpate în stînci — oameni scunzi cu nasul corioat, pălării conice, veșminte groase din lînă și încălțări de munteni, înconjurați de misterioase inscripții hieroglifice, pe care nimeni nu reușise încă să le descifreze — rămînea tăcut, sfidînd oamenii de știință din înaltul munților anatolieni.

În 1893-1894, alte tablete, cu aceeași scriere, au fost găsite la Bogazköy. Germanul Hugo Winckler a început săpături la Bogazköy, în 1906. Uimit și încîntat, a descoperit peste zece mii de tăblițe în scriere cuneiformă, ceea ce reprezenta, în mod evident, arhiva palatului. Unele dintre ele erau gravate în acea limbă misterioasă denumită încă „limba *Arzawa*”. Existau însă și unele scrise în akkadiană, deja descifrată. Savantul descoperise oare capitala hitiților, sau cu totul altceva?

Într-adevăr, despre capitala lor era vorba. Această grămadă de ruine, de pe coasta abruptă a unei coline din Turcia, fusese odinioară Hattuşaş, capitala Imperiului hitit, egal, cel puțin pentru o scurtă perioadă, cu marele Egipt.

Cînd „scrierea *Arzawa*” a fost descifrată, datorită în mare parte muncii eruditului ceh Bedrich Hrozný, a început să se întrevadă cîte ceva din viața și civilizația hitiților.

Peste cîteva ani, o expediție cehoslovacă, condusă chiar de Hrozný, a întreprins cercetări asidue pentru a localiza orașul de origină al documentelor. El se afla la cîteva sute de metri de colina principală, Kultepe.

Hrozný a găsit ruine datînd dintr-o perioadă cînd, cu mult înaintea Imperiului hitit, pe aici se stabiliseră neguțătorii veniți din Asia. În case, rînduite cu grijă pe etajere, se aflau mii de tablete de argilă arsă; note de vînzări, contracte, chitanțe, conturi — toate vestigiile unei comunități care își datora prosperitatea comerțului trăind în

bună înțelegere cu cetățile vecine.

Între timp, au fost identificate alte așezări asupra cărora influența hitită era evidentă: Karkemiș, pe cursul superior al Eufratului, Malatya, în Sud-Estul Turciei și Hama, în Siria.

Numeroase dovezi atestă că regiunile din Nordul și Sud-Vestul Asiei Mici erau locuite încă din anii 5 000 î.e.n., deci, cu aproape 3 000 ani înaintea primelor urme ale hitiților. Printre ruinele unor așezări datînd din perioada neoliticului și chalcoliticului (mileniile 7-4 î.e.n.) se afla și cetatea Troia², în apropiere de Dardanele, cea mai veche și cea mai studiată; recent, cercetări bazate pe cele mai moderne metode, au fost întreprinse aici de Carl Blegen de la Universitatea din Cincinnati, S.U.A.

Populațiile care au pătruns în Anatolia pe la începutul mileniului 2 î.e.n., făcînd, probabil, parte din același val migratoriu care i-a minat pe micenieni și aheeni în Grecia, au împrumutat numele teritoriului pe care l-au cucerit — Hatti. Unificarea țării a fost foarte lentă. Documente hitite găsite la Bogazköy menționează: „La început țara era mică, dar oriunde se războia [Tabarna sau Labarna — cca 1680-cca 1650 î.e.n. — unul dintre primii regi], supunea puterii sale teritoriile dușmanilor. El i-a redus la neputință și a împins granițele pînă la mare”. Succesorul lui Labarna a fost Hattuşil I (cca 1650-cca 1620 î.e.n.); în timpul domniei sale, hitiții au început să coboare spre Sud peste Munții Taurus, pătrunzînd în Siria, atrăși, fără îndoială, de civilizațiile mai vechi și mai dezvoltate din Mesopotamia. Nepotul lui Hattuşil I, Mursil I (cca 1620-cca 1590 î.e.n.) a cucerit, la capătul unui raid de 2 000 km, Babilonul, cam în aceeași epocă în care faraonii celei de-a 17-a dinastii au eliberat Egiptul.

¹ În articolul *Glăsuț pietrelor de la Bogazköy*, (nr. 11/1969) Șerban Andreoneanu emite o altă versiune: femeia în cauză azyvilea cu niște bucăți de pămînt în strălîni care o opreau din treburile ei. Bucățile de pămînt erau tăblițele cu cuneiforme, iar strălîni, egiptologi.

² Magazin istorie, nr. 11/1973.

tul de sub dominația hicsoșilor.

În sec. XV î.e.n., hitiții au intrat în conflict cu huriții, care ocupaseră teritoriul situat de-a lungul malului de Nord al Eufratului. În aceeași perioadă, războinicul faraon Tutmosis III a ridicat armele împotriva huriților, îndepărtând astfel pericolul din coasta regatului hitit. Este foarte posibil ca hitiții să fi fost aliați cu egiptenii în această luptă, inițind, în acest caz, alianța dintre Egiptul antic, veche putere imperială, și foarte tinăra națiune de locuitori ai munților.

O populație indo-europeană, cunoscută sub numele de mitanni, i-a subjugat și ea mai târziu pe huriți, stabilind totodată relații amicale cu faraonii Amenhotep III și Amenhotep IV Ahnaton. Egiptul trecea printr-o perioadă de pace, ceea ce a permis statului Mitanni, pentru moment, să devină cel mai puternic din Asia Occidentală. Huriții, guvernați de Mitanni, au început din nou să pricinuiască îngrijorare hitiților, amenințând statele vasale și chiar țara Hatti, care a fost nevoită să înfrunte atacuri pornite simultan din mai multe direcții. Una din cronicile lor, scrisă mai târziu, pare a se referi la această perioadă: „Păminturile Hatti au fost prădate de invadatori veniți de dincolo de graniță. Dușmanul de la Kaska a venit și a jefuit păminturile Hatti, stabilindu-și granița la Nenassa. În ținuturile de jos, dușmanul venit din Arzawa¹, a jefuit de asemenea și a impus o nouă frontieră”. Doi regi hitiți din acea vreme, Hattuşil II și Tudalyas III au luptat, fără succes, împotriva puterii extraordinare a mitannilor. Unul din succesorii lui Tudalyas, Suppiluliuma (cca 1375 - cca 1335 î.e.n.), a reușit însă să schimbe cursul lucrurilor. Suppiluliuma era un războinic priceput, mare strateg în luptă, ca și în diplomatie. El a avut și

șansa că în acea perioadă Egiptul se ocupa pașnic de treburile sale. Faraonul Ahnaton, supranumit Ereticul, era pacifist și visător; preocupat de reformele sale religioase, părea nepăsător față de războaiele amenințătoare care se desfășurau în ținuturile îndepărtate ale imperiului său.

Mesajul tinerei regine

Armatele hitite au continuat să înainteze spre Sud pînă au ajuns în apropierea frontierelor Imperiului egiptean.

După zeci de ani de războaie neîntrerupte, care i-au consolidat autoritatea asupra Siriei, regele hitiților amenința Karkemișul. În urma unui asediu de opt zile, marea cetate s-a predat și armata se odihnea după victorie. Tocmai atunci a sosit un mesager din Egipt aducînd cu el una din

că tu ai fii numeroși. Dacă consimți să-mi trimiți pe unul din ei, mă voi căsători cu el. În nici un caz nu voi lua de bărbat pe vreunul din supușii mei. De aceștia mă tem”.

Scrisoarea a fost găsită de Winckler în arhivele de la Hattușaş, capitala hitită. Din păcate, nu există nici o copie a răspunsului la această misiune și nici la următoarele. Se pare că, la început, Suppiluliuma s-a arătat sceptic față de propunerile de căsătorie avansate. În scrisorile următoare, regina insistă: „De ce spui «mă înșeli»? Dacă aș fi avut un fiu, aș fi scris eu unui străin pentru a-i mărturisii nenorocirea mea și a țării mele? M-ai insultat prin cuvintele tale. Soțul meu a murit și eu nu am copii. Nu m-aș mărita niciodată cu vreunul din supușii mei. Ți-am scris numai ție. Se spune că ai mulți fii; trimite-mi pe unul din ei și îl voi lua de bărbat”.

Arheologii care studiază de obicei cioburi de oale, întîlnesc rareori povești atât de emoționante ca aceasta. Regina egipteană care a trimis aceste scrisori a fost desigur Ankhesenamon, tinăra văduvă a lui Tutankhamon (1361-1352 î.e.n.), mort la 18 ani². Potrivit obiceiului egiptean, succesorul faraonului nu putea fi recunoscut ca rege legitim decît dacă se căsătorea cu moștenitoarea tronului, în cazul de față, Ankhesenamon. Înconjurată de curteni și politicieni intriganți și corupți, cum era, de pildă, Ay, primul ministru, regina căuta cu disperare un om de încredere. De aceea afirma: „Nu voi lua niciodată de soț pe unul din supușii mei” (Ay era un om de vîrstă înaintată și aceasta a influențat, de asemenea, probabil, decizia tinerei regine).

În timp ce corpul defunctului se afla pus pentru o sută de zile în baia tradițională de nitrat, înainte de a fi îmbălsămat și apoi îngropat, văduva a încercat să țeasă o intrigă care să-i reducă la tăcere pe ambițioșii ce vizau tronul. Ea nu putea avea mai mult de șaisprezece ani cînd a scris aceste scrisori, dar tonul pe

Cerbul era venerat de hitiți, fiind considerat sacru; în imagine statueta de bronz, găsită în mormîntul unui rege, datînd din mileniul 3 î.e.n.

faimoasele tăblițe din argilă arsă. Cînd scribul i-a citit bătrînului rege mesajul, suveranul a refuzat, la început, să creadă că venea din partea reginei Egiptului: „Soțul meu a murit, scria ea, și nu am nici un urmaș, dar am auzit

¹ Localizarea regatului Arzawa, aflat, probabil, undeva în Vestul sau Sud-Vestul Anatoliei, nu este încă precizată. Poziția lui față de Imperiul hitit a fost cînd de rivalitate, cînd de vasalitate. În timpul mileniului I î.e.n. și-a pierdut identitatea politică.

² Magazin istoric, nr. 6/1968.

care îl folosea era demn de Cleopatra.

Cînd, în sfîrșit, Suppiluliuma s-a decis, a fost prea tîrziu. Sfîrșitul poveștii este tragic. Unul din fiii regelui hitit a fost, în cele din urmă, trimis spre Egipt, dar el n-a ajuns niciodată pînă la Theba. Pe drum, a fost probabil masacrat de oamenii lui Ay, primul ministru al reginei. Iar listele cronologice ale faraonilor ne arată că tocmai acesta a fost urmașul lui Tutankhamon.

La moartea lui Suppiluliuma, Imperiul hitit care se întindea din Anatolia pînă în Sudul Siriei devenise puterea dominantă în Asia Occidentală și principalul rival al Egiptului. Cele două puteri au sfîrșit, în mod evident, prin a se înfrunta. Aceasta s-a întîmplat la 1286 î.e.n. la Kadeș, pe riul Oronte, cînd a avut loc o mare bătălie; carele de luptă ale lui Ramses II s-au înfruntat cu cele ale hitiților. Lupta s-a încheiat cu un rezultat nedecis, dar numai curajul și energia lui Ramses II au permis egiptenilor să scape de o înfrîngere zdrobitoare. Totuși, cum faraonii voiau întotdeauna să apară atotputernici, Ramses II a pus să se sculpteze basoreliefuri uriașe, care să relateze, în imagini, bătălia, pe pereții Templului din Theba. Ele ocupă o suprafață mai mare decît oricare alt eveniment din istoria Egiptului. Mai tîrziu, Ramses a semnat un tratat de apărare reciprocă¹ cu un alt rege hitit, Hattuşil III (cca 1275-cca 1250 î.e.n.) și s-a căsătorit chiar cu o prințesă hitită. Copii ale acestor documente au fost găsite și la Karnak și la Bogazköy.

„Dosarul”

**rămîne
deschis**

Hitii erau un popor de oameni aspri și independenți, energici, decisi, un popor trecut prin grele încercări și

privatiuni, curajos și viteaz, care nu se temea să părăsească cetățile din munți și să coboare în cîmpie pentru a înfrunta popoarele mai vechi și mai evolute din Mesopotamia și Egipt.

Ei practicau agricultura, creșterea vitelor și comerțul, schimbînd piele, argint și fier, pe textile și alte produse fabricate în Siria și Mesopotamia. Prelucrarea fierului avea să revoluționeze lumea antică și se pare că această tehnică este originară din Asia Mică.

Cu toate că pe teritoriul lor existau zăcăminte de fier și că ei cunoșteau și alte metale, hitiții au fost, în primul rînd, un popor ce a aparținut epocii de bronz. Din momentul în care oamenii au început să folosească fierul pentru a-și construi unelte și arme, aspectul societăților antice s-a schimbat radical. Dar chiar la începutul epocii fierului, locuitorii Asiei Mici au fost copleșiți de valurile succesive ale unor popoare invadatoare, care au trecut peste această parte a lumii, pe la începutul sec. XII î.e.n.

Hitii și-au fost alungați din munți și împinși spre colinele și văile din Nordul Siriei. Singura dovadă care există, din cursul acestei perioade obscure a istoriei lor, este referința întîmpltătoare a asirienilor la regiunea pe care ei o numeau „țara Hatti”.

Cunoștințele noastre despre istoria hitită sînt încă incomplete. Una din problemele cele mai importante a fost rezolvată abia în 1945 cînd specialiștii au descifrat, în parte, hieroglifele descoperite de Burckhardt la Hama. În timpul și după primul război mondial, lucrările au continuat, antrenînd numeroși savanți englezi și americani, în timp ce germanii și-au concentrat atenția asupra versiunii cuneiforme a limbii hitite. Tocmai atunci un învățător din Turcia a anunțat că la o distanță de cinci ore de mers călare de la Hadirli se aflau ruinele unui oraș antice.

În toamna lui 1947, eminentul arheolog german Helmut Bossert și echipa sa s-au deplasat pînă acolo descoperind vestigiile orașului fortificat de la Karatepe.

Străvechi instrument din Anatolia care produce sunete discordante. Se pare că era folosit în timpul ceremoniilor rituale (Muzeul metropolitan de artă, din New York)

Pe o latură a porții se aflau gravate hieroglife hitite. Pe cealaltă latură existau inscripții în scrierea alfabetică feniciană cunoscută. Curînd, s-a dovedit că cele două inscripții, fiecare în limba respectivă, conțineau un mesaj identic. Textul bilingv, cerșat vreme îndelungată, a ajutat specialiștii să facă mari pași înainte.

Cu toate acestea, scrierea hitită nu a fost în întregime descifrată; acum însă această problemă nu mai constituie decît o chestiune de timp. Mari progrese au fost deja făcute de francezul Emmanuel Laroche, peștele cu hieroglife hitite descoperite la Ras Shamra, în Siria, contribuind, de asemenea, la înaintarea cercetărilor.

În fiecare zi, descoperiri noi continuă să se facă în Asia Mică; ele vor arunca, poate, o nouă lumină asupra a ceea ce s-a scris pînă acum, conducînd probabil la revizuirea unora dintre opiniile emise.

**În românește de
Gabriela GEROTA**

¹ Magazin istoric, nr. 6/1967.

VECHII VÎNĂTORI DE BALENE

J. LOUIS GIDDINGS

Cartea lui J. Louis Giddings, 10 000 ani de istorie arctică, ne dezvăluie o lume mult timp ignorată și, pînă în secolul trecut, în cea mai mare parte necunoscută: lumea Nordului îndepărtat, lumea întinderilor arctice.

Oportunitatea investigării acestei lumi de către istoricul, antropologul și etnologul de astăzi este recunoscută și impusă de temeinice considerente științifice. În zilele noastre, prin studiul interacțiunilor complexe dintre comportamentul organismelor, mediu și selecție, interacțiuni cu rol hotărîtor în evoluție, în fața cercetării s-a deschis un orizont nou.

Înțelegerea evoluției umane fără a recunoaște rolul comportamentului nu mai este de conceput astăzi, deoarece comportamentul e „viața” însăși. Adaptarea omului din spațiul nordic este un model ce ar putea servi cîndva omenirea cu experiența sa bio-etologică. De aici, mai bine-zis și de aici, interesul pentru lumea arctică.

Culturile clasice mediteraneene s-au interesat prea puțin de această zonă. Înflorind în-

In apele insulei Nunivak, Alaska

tr-un mediu climatic favorabil marilor aglomerații sociale urbane, cercetările lor s-au concentrat cu precădere asupra problematicii raporturilor inter-umane specifice cadrului local. Informații clare și temeinice despre tărimul cetăților și al banchizelor de gheață mare concretum lipseau în cea mai mare măsură, iar exploratori de talia navigatorului și geografului grec din sec. IV î.e.n., Pytheas din Massalia, au fost apariții de excepție.

În ultimele decenii, noțiunea de „regiuni nordice” și-a lărgit mult sfera. Limita sudică a acestui „areal al Nordului”, care a creat

„istorie“ pe o perioadă de mai multe milenii, atinge paralela 50.

Omul regiunilor nordice a avut o evoluție deosebită prin faptul că asprimea mediului l-a confruntat cu sine însuși. Printr-o milenară selecție comportamentală el a devenit propriul său stăpîn și „propria sa societate“. A reușit să rezolve singur o serie de probleme vitale, pentru care omul sudic a avut nevoie de o întreagă structură socială. Noțiunea de „cercetător“ este străină spațiului arctic. Tăria omului din Nord a fost determinată și de nivelul de disciplină comportamentală la care l-a obligat selecția naturală. Dispersați pe teritorii nesfîșite, locuitorii Nordului au trăit izolați de semenii lor, fapt care le-a consolidat autonomia individuală, dar și sentimentul solidarității umane. Cînd au ajuns să formeze grupuri sociale mai mari, disciplina cîștigată de-a lungul existenței precare a generațiilor le-a deschis calea spre evoluția unei conștiințe sociale apte de a recunoaște necesitatea subordonării voluntare unei căpetenii cu calități verificate de către colectivitate, calități considerate ca o condiție a supraviețuirii grupului. Virtuțile omului din Nord și-au găsit expresia în legendele siberiene, în Eddele¹ scandinave, în scrierile marilor exploratori ai Arcticii — pentru a nu-i

ce s-au răspîndit pe coastele nordice ale continentelor menționate în căutarea finiturilor de vinătoare.

Eschimoșii l-au preocupat pe arheologi și antropologi încă din secolul trecut. Frapăți de convergențele dintre culturile europene ale paleoliticului superior și culturile eschimoșilor, ei l-au identificat pe cel din urmă ca urmași ai vînașilor paleolitici europeni. Ipoteza acestor continuități a căzut în urma cercetărilor arheologice recente, iar antropologii au infirmat, ulterior, și ei, filiația dintre omul din paleoliticul superior european și eschimoși (A. Keith și Henry B. Vallois). A fost meritul savanților danezi Kaj Birket-Smith și G. Hatt de a fi semnalat unitatea culturală circumpolară a eschimoșilor; ipotezele lor au fost confirmate de norvegianul Gutorm Gjessing și americanul A.C. Spaulding. Arealul de extensie a populațiilor eschimoase are o lungime de 10 000 km, întinzîndu-se de la Strimtoarea Bering pînă la coasta estică a Groenlandei; unele discontinuități în specificul lor cultural i-au determinat pe sovieticul A.M. Zolotarev și pe americanul Chester S. Chard să conteste unitatea lor culturală susținută de autorii citați anterior.

Bibliografia publicațiilor despre eschimoși este cuprinzătoare; J. Louis Giddings (1890-1964) a fost unul dintre pionierii arheologiei alaskiene. Ca profesor la Universitatea „Brown“ și director al Muzeului „Haffenreffer“, din Canada, în cursurile și comunicările sale științifice a repus în discuție teoriile privind originea eschimoșilor, prezentînd, într-o lumină nouă, culturile pre-eschimoase.

Cercetările întreprinse de echipa condusă de Giddings, la Capul Krusenstern, cercetări finanțate de Institutul arctic al Americii de Nord, Societatea americană de filozofie și Fundația națională americană de științe, le-au depășit pe cele anterioare, prin bogăția și importanța lor.

Succesul unei plaje — 114 în total — formate la Capul Krusenstern, prin depunerea de aluviuni sub influența vînturilor și curenților marini, se întinde spre interior pe o distanță de 2,5-5 km. Toate marile culturi cunoscute ale Americii de Nord și-au înscris aici urmele. Pe primele opt litoraluri, cele din imediata apropiere a țărmlui, au fost găsite vestigii datînd din preistoria modernă, care ajunge pînă în jurul anului 1400 al erei noastre. Plajele numerotate de arheologi de la 9 la 44 conțineau, succedîndu-se cu regularitate, tabere de vară, ruinele unor case și obiecte prelucrate aparținînd culturilor Thule de Vest, Birnik, Ipiutak și Norton, ceea ce acoperă aproximativ 14 secole, de la 900 e.n. la 400 i.e.n. Urmează plajele atestînd cultura Choris și Trail-Creek-Choris, încă mai veche, datînd între 500 i.e.n.-1500 i.e.n.

Cartea pe care J. Louis Giddings a scris-o pe baza cercetărilor sale și din care prezentăm în paginile ce urmează o serie de fragmente prescurtate², a apărut după moartea autorului, ca omagiu adus unei vieți închinată studiilor, nu fără sacrificii, a trecutului îndepărtat al semenilor noștri, eschimoșii.

cita decît pe Nansen, Sverdrup și Amundsen — în literatura modernă scandinavă, în istoriile din viața vînașilor canadieni.

Arctica este acum mai actuală decît oricînd. Distribuită geografic în trei continente, ea face parte din teritoriul unor țări mari, la a căror dezvoltare social-economică participă din plin; se apreciază, de exemplu, că în cîțiva ani, Siberia va reprezenta 40% din produsul național brut al U.R.S.S. Nu este o întîmplare că arheologi, antropologi și etnologi sovietici, scandinavi, americani și canadieni au consacrat studiului popoarelor nordice cercetări ample și pînente.

Unul dintre subiectele cele mai captivante ale Arcticii îl formează lumea eschimoșilor, a acelor oameni cu preistorie și trecut milenar,

¹ Edde — culegeri de tradiții mitologice și legendare ale vechilor popoare scandinave; vezi și *Magazin istoric*, nr. 1/1978.

² Titlul și substituirile aparțin redacției *Magazin istoric*.

La cercul polar de Nord

În vara anului 1960, viața la Capul Krusenstern, limita de Nord a Golfului Kotzebue, din Nord-Vestul Alaskăi, ne-a fost uneori la fel de grea ca a băștinașilor, ale căror case le-am descoperit pe o plajă situată astăzi la o distanță de 1,5 km de mare. Aceștia au fost „vechii vinători de balene”; echipa noastră, formată din asistentul meu Bill Simmons, de la Universitatea „Brown”, frații eschimoși Almond și Murphy Downey, călăuzele expediției, soția mea Bets și cu mine, și-a îndreptat la bucurie în început cercetările asupra acestui sat, de două ori mai vechi decât cel de la Ipiutak (începutul erei noastre) și în consecință cu mult mai depărtat de actualul front al mării.

Astă-primăvară, traversarea Golfului Kotzebue, într-o mică barcă, a fost dificilă. Până la mijlocul lui iunie, gheața a rămas solidă pe marginea coastelor; abia am ajuns la Cap și ne-am ridicat corturile, când gheața s-a refăcut, nelăsând libere, datorită vântului, decât canale strimbe, pe unde vinătorii indigeni lunecau în bărcile lor printre sloiuri, în căutarea focilor cu barbă. Cu toate că au fost și zile senine când am constatat că soarele nu apunea, mai tot timpul tremuram în ceață înghețată; ne întrebam dacă într-adevăr era vară. Umezeala se infiltra în sacii de dormit și începuserăm să strănutăm și să răcim. Când unul, când altul, dintre ai noștri, făceau febră, trebuind să rămână una-două zile în cort. În largul golfului treceau și treceau din nou umbrele albastre și albe ale ghețarilor plutitori. Cu toată vremea rea și indispozițiile noastre trecătoare, săpăturile continuau cu entuziasm; presimțeam că această nouă secțiune a plajei avea să ne ofere multe secrete.

Adesea, privind creștele în lanț de la Capul Krusenstern, îmi imaginam oamenii care trăiseră în această regiune. În cel mai bun caz, verile trebuie să fi fost ca aceasta, iar iernile extrem de grele. Din epoca cea mai îndepărtată, preocuparea esențială a fost pe aici căutarea hranei, fără a uita, bineîn-

teles, ceea ce era necesar pentru păstrarea căldurii — un adăpost și îmbrăcăminte eficiente.

Pentru noi aprovizionarea nu era deloc grea; era de ajuns să dăm o raită prin magazinul din orașul cel mai apropiat, Kotzebue, și să aducem carne sau fasole conservate la cutie și lapte praf; dar pentru vechii locuitori ai acestui litoral, viața depindea de reușita vânătorii. Erau folosite toate mijloacele — capcane, lațuri, săgeți, harpoane, năvoade — care înlesneau umplerea ascunzătorilor cu provizii și aceasta fără răgaz, anotimp după anotimp. Popoarele care au trăit pe aceste trepte de plajă, rezolvînd, de-a lungul secolelor, aceleași probleme și trecînd prin aceleași încercări, au dat naștere unui tip de om, eschimosul de azi, prevăzător, atent, plin de imaginație, șiret, brav și rezistent.

Plimbîndu-mă pe plajă, meditam încercînd să reconstitui viața dusă de eschimoși prin aceste locuri, viață care nu se schimbasese, probabil, prea mult de-a lungul istoriei lor. Îmi închipuiam un Ahngun și o Noulak — soț și soție — mirîndu-se de prezența exploratorilor care, la începutul secolului XIX, se stabiliseră temporar în regiune; încercam să-mi imaginez pechea și vecinii lor, în viața de zi cu zi pe toată durata unui an.

Ahngun...

E toamnă. Întors de la vânătoare, Ahngun înaintează încovoiat sub viforul înghețat. Asemenea celor mai mulți dintre vecinii săi, este un bărbat înalt de un metru optzeci; păr negru, aspru, des, tăiat rotunjit ca al unui călugăr — ras pe creștetul capului — legat peste frunte cu o banderolă, lată de doi centimetri, care se înnoadă la ceafă; pomeți proeminenți, fălci și bărbie colțuroase și puternice. O mustață fină și umbrește buza superioară; după obicei, cei cîțiva peri de pe bărbie sînt epilați. Pentru a se ocroti de vînt, el își ridică gluga de la parkă (un fel de hanorac), pînă ce bordura din blană de lup îi încadrează complet fața. De parka cea-lăcoasă pînă la jumătatea coapsei atîrnă, în spate, coada unei vulpi. Ahngun poartă

pantaloni din piele de cîine, viriți în cizme confecționate din piele de ren, întărite, în acest anotimp, cu tălpi tăiate din pielea groasă, impermeabilă, a unei foci bătrîne. Pe umărul drept se văd aripile penate ale săgeților și o tolă din piele de ren, epilată și gresată. În mîna stîngă poartă un arc cu dublă curbură. Pentru a-i da această formă, a introdus extremitățile arcului în teci de lemn umede, apoi le-a ținut deasupra focului pînă ce lemnul a început să fumege; l-a lăsat apoi într-un tîpar, de forma arcului lui Cupidon, săpat chiar în pămînt.

Familie de eschimoși: acuarelă de John White

Arcul este întins cu o coardă groasă din vine împletite, care se poate regla, în raport cu umiditatea atmosferei, printr-o simplă răscuire la mijloc, cu ajutorul unui mic instrument de fildeș purtat la centură.

La încheietura mîinii sale a rămas fixată *munera*, un fel de buclă de fildeș, menită să aperse de frecarea usturătoare a corzii arcului.

...și Noulak

Apropiindu-se de cort, o vede pe Noulak aplecată asupra unui recipient de lemn. Ea a adunat *mashu* (rădăcini de troscot), afinе și cîteva din ultimele mure galbene ale sezonului. Cînd cutiile vor fi pline,

le va congela în pivnița de gheață, păstrîndu-le pentru ospețele din zilele de iarnă.

Cortul este conic, cu baza largă; pieile care îl acoperă sînt strîns cusute ca prevedere împotriva vîntului. În interior, o podea de lemn. Se poate aprinde o lampă, care dă și ceva căldură, dar de obicei cortul nu este încălzit. Familia lui Ahngun s-a și instalat în casa de iarnă, iar cortul nu mai servește, înainte de a fi demontat, decît ca depozit de materiale.

Noulak este îmbrăcată într-o parka lungă, care se prelungește ca un șorț în față și în spate și a cărei glugă este destul de largă pentru a lăsa să iasă capul și umerii unui copil pe care-l poartă călare pe spate; în interiorul hainei, copilul este susținut de o centură. Părul lung, cu cărare la mijloc, e împletit în două coșite împodobite cu șiraguri de perle. Perechea se îndreaptă spre casa de iarnă, cîteva metri mai departe. Aceasta arată ca o movilă de pămînt; în vîrf un cadru pătrat, pe care este întinsă o bucată translucidă de intestin de balenă, ține loc de fereastră. O platformă înaltă se ridică în apropiere; pe ea este așezat caiul din piele, legat cu carcasa răsturnată, pentru a fi protejat de vînt și de cîini; se mai găsesc acolo și un harnașament și alte obiecte tot de piele, pe care le-ar putea ajunge dinții animalelor. Într-o construcție mai mică — un fel de cabină cocoțată pe stilpi, la care nu se poate ajunge decît urcîndu-te pe o scară din trunchiuri groase, crestate — sînt păstrate pieile, blănurile și veșmintele nefolosite în anotimpul respectiv.

Intrarea în casă, asemenea unui tambuchi [scară îngustă spre un nivel inferior — *n.t.*], este mascată de un panou din piele de ren tînr, potrivit cu precizie. Ahngun îl face să lunece lateral și coboară cîteva trepte; în porțiunea unde mai poate sta drept, Ahngun se eliberează de tolbă luînd-o, împreună cu arcul, într-o singură mîină. Apoi se apleacă pentru a se strecura de-a bușilea de-a lungul unui tunel întunecat, în direcția unei slabe licăriri purpurii; se aud copii jucîndu-se.

La capătul tunelului se îndreaptă și, trăgînd a doua perdea din piele de ren, se ghemuiește din nou pentru a pătrunde, printr-o deschizătură circulară, în interiorul unei încăperi captușite cu scinduri. Noulak îl urmează, trăgînd la loc — după ce trece — pancurile. La lumina slabă a lămpii, bunica Anuga se pregătește să coasă. E așezată pe blănurii, la marginea unei platforme joase, situată de-o parte a încăperii. În față, un loc de odihnă identic, delimitat de un butuc gros, este captușit cu mlădițe de salcie tînră, deasupra cărora se poate pune un așternut. În mijloc se află vatra, acum acoperită cu scinduri ce servesc drept masă, și totodată, împiedică împrăștierea cenușii și a cărbunelui de lemn. Totul este curat și bine orînduit. Noii sosiți își scot veșmintele de exterior, rămînînd în niște pantaloni scurți din piele și cizmulile suple, în care stau și iarna și vara; apoi se așază în atmosfera călduță a lămpii. Deasupra acestea se află un grătar care, în timpul ninsorilor, va fi necesar pentru uscarea mănușilor și a cizmelor. Lampa este făcută dintr-o piatră ovală, puțin adîncă, de circa 35 cm lungime. Un fitil gros din mușchi se reazemă pe margine, astfel încît, ca să ardă, e de ajuns să se ungă marginea lămpii cu ulei cald cules de pe fitil cu ajutorul unui băț. Astăzi nu se va aprindenici un foc în vatră. Ahngun nu va avea decît să atîrne un moment deasupra lămpii oala de pămînt ce conține supă și carne, pentru ca familia să cîneze.

Casa de odihnă și ceremonii

În mijlocul iernii perechea îi lasă bunicii Anuga o rezervă suficientă de hrană pentru ea și copii, iar ei merg să petreacă cîteva zile în satul cel mai apropiat. Noulak se duce la sora ei, în timp ce Ahngun se oprește la Kazigi, casa de odihnă și ceremonii. Aici, în loc de a folosi platforme largi drept paturi, ca în casele de locuit, unde oamenii se culcă cu capul spre foc și pi-

cioarele la perete, se poate dormi oriunde, pe podeaua de scinduri sau pe băncile strimte așezate de-a lungul pereților. Kazigi este și încăpere de lucru și dormitor pentru bărbați; pentru întreaga așezare este, de asemenea, locul tradițional de ceremonii și distracții. Peste zi, când femeile sînt ocupate în casele lor cu pregătirea meselor, cusutul corburilor, al așternuturilor, al îmbrăcămintii și cu supravegherea copiilor, bărbații stau în Kazigi; ei cioplesc tălpi de sanie, fabrică ciubere și cutii, vorbind despre întîmplările din toamna trecută și despre perspectivele de vînațoare, din primăvara ce va veni.

Dimineața, cînd se trezesc, fumează tutun cu o pipă dintr-un tub lung cu cap de piatră și beau multă apă înainte de a se reazeza la lucru. În acest timp, femeile fac focul acasă și, spre sfîrșitul după-amiezii, frig carnea. La ora cinci se îndreaptă spre Kazigi. Aici așteaptă în umbră, în timp ce bărbații cînează la lumina unei lămpi. Astăzi, Ahngun și prietenii lui stau în genunchi în jurul unei mese înguste din lemn, lungă de aproape doi metri, în mijlocul căreia se îngrămădește carnea aburîndă; bărbații nu pierd nici un minut pentru a ataca bunătățile.

Aplecat înainte, Ahngun apucă cu degetele o bucată de carne, o ține între dinți și cu o lovitură de cuțit o taie exact la nivelul nasului. Mîncă foarte repede, meste-cînd carnea doar pe jumătate; nu, se rostește nici un cuvînt înainte ca masa să se golească și stomacurile să fie pline.

Urmează al doilea fel, o fiertură. Fiecare bea cît vrea, înainte de a trece strachina celorlalți, glumind cu tovarășii de ospăt. Cînd bărbații sînt sătui și bine dispuși, femeile string vasele și părăsesc Kazigi în liniște. Cu ajutorul copiilor, ele încearcă să recupereze ceea ce a mai rămas din supă și din carne.

Petimpul șederiilor în Kazigi, bărbații își vizitează des femeia și familia; dar cînd încep ceremoniile ce preced sezonul de vînațoare, acest lucru e interzis cu strictețe; animalele ar fi iritate dacă

vînațorii și-ar întîlni femeile în acest răstimp.

Vinatul asigură hrana și lumina eschimoșilor în viața de zi cu zi și, mai ales, în timpul lungilor ierni nordice. De aceea, în vederea reușitelor viitoare, zeitățile atotputernice, de dincolo de orizont și din adîncul apelor, trebuie îmblînzite, ba mai mult, convinse să atragă animalele din ascunzătorile lor, în bătaia armelor. În acest scop, în Kazigi se desfășoară scene de dansuri și de vrăjitorii. Unele dintre acestea sînt dedicate, de exemplu, vrăjitoarei hidoase care ține sub dependența ei focile și morsele și care trăiește în adîncimile submarine, undeva între Peninsula Choris și Insula Chamisso.

Vara este epoca călătoriei și a comerțului. La sfîrșitul sezonului, toate familiile care au bărci bune coboară la Kotzebue pentru a-i întîlni pe cei ce vin de pe coastele vecine, din interior sau chiar din Siberia. Ahngun a păstrat carne uscată și piei de focă pentru a le schimba cu produsele de care are nevoie: vase și cutii din scoară de mesteacăn, piei de urs din care se croiesc parka de iarnă, fier, tutun, perle și un mic clopoțel de aramă. Odată schimburile terminate, familiile pleacă spre munți, pentru vînațoarea de reni.

În fine, vremea se răcește. Într-o dimineață, devreme, Ahngun, pufăind din pipă, se întoarce spre soția lui și îi spune că a venit timpul de a pregăti casa de iarnă. Acolo vor fi la adăpost și la căldură.

O activitate plină de primejdii

Chiar înainte de a începe săparea caselor îngropate de pe plaja căreia i-am dat numărul 53, am remarcat o cantitate neobișnuită de oase de balenă; aceasta însemna că populația acelei epoci urmărea cel mai mare dintre vînatul, balena, și că cetaceele, în drumurile lor, treceau nu departe de coastă. Astăzi ele ocolesc Capul Krusenstern.

Dovezile care ar fi atestat practicarea vînațorii de balene, într-o așezare atît de veche, ar fi putut influența teoriile arheologice; abia am început

să reflectăm asupra semnificațiilor posibile, cînd a fost găsită o lamă mare de lance, cu două fețe, cu muchii paralele și o bază rectilinie; putea să aibă vreo 20 cm înălțime, lățimea nu atingea însă 5 cm. Am crezut mai întîi că era un specimen transplanta din așezările neolitice ale Europei de Nord sau Egiptului, mai degrabă decît un model arctic. Nici această lamă nu amintea cu nimic ustensilele de silex din regiune; totuși, ca formă și mărime, semăna mai bine cu lamele din ardzie șlefuită utilizate de eschimoșii de azi pentru a vîna sau ucide balena.

Pentru echipele exersate de eschimoși sau de ciukti din Nord, vînațoarea balenei este încă o treabă serioasă. Deși puștile-harpon, lăncile și cuțitele de fier au înlocuit armele și uneltele de piatră, vînatul a continuat să se comporte, așa cum o făcea de secole, pînă în epoca recentă. Echipele sînt, în general, alcătuite din opt oameni: șase la visle, unul la cîrmă și harponierul la prova. Membrii echipei se pregătesc spiritual printr-o reculegere colectivă în casa de ceremonie; apoi, cu gîndul la prezicerile din cursul iernii și primăverii și evitînd contactul cu femeile, încep pînă cîteva zile înainte de sosirea balenelor. În vechime din blănuiri noi, stau în grup pe marginea gheței, mîncînd puțin, supraveghînd marea și ațînd cu rîndul, pînă cînd balena așteptată apare, în fine, la capătul extrem al unui canal format printre ghețuri. Convinși că cea mai mare dorință a vînatului — sub influența femeilor rămase acasă, care au puterea de a atrage balenele respectînd anumite reguli magice — este de a fi capturat de ei, vislesc încet luncînd pe apă în marile lor bărci din piele, pînă în punctul unde se așteaptă să vadă animalul negru, gigantic, ieșind la suprafață. Cînd acesta se ridică pentru a respira, vislașii înalță prova bărcii mult deasupra apei, în timp ce harponierul țîntește, gata de a lovi.

În momentul în care barca înălțată a ajuns deasupra prăzii, harponierul lansează, cu toată puterea, arma puternică

în spinarea animalului. După ce a străbătut pielea rezistentă pînă la slămina moale, capul marelui harpon se detașează, se răsuște și se înșurubează în pielea balenei. Cetaceul se contorsionează pentru a se elibera și, în timp ce coarda se întinde, oamenii urmăresc atenți ca funia să alunece ușor pe deasupra bordului, trăgînd după ea o serie de piei de focă umflate. Cînd balena e fixată la extremitatea funiei, ca și un pește în undiță, va sfîrși prin a obosi și a se sufoca, tîrîndu-și plutitoarele sub apă. Oamenii trec la visle, psalmodînd cîntecele lor magice. Intervalele între respirațiile animalului sînt tot mai scurte și dacă alte echipe se află la pîndă prin vecinătate se alătură la pradă. Cînd balena pare epuizată, o mică barcă, în care sare harponierul devenit lăncier, este împinsă spre capul animalului, pe care omul îl lovește repetat cu lungă sa lance masivă, prevăzută cu o lamă de piatră tăioasă și ascuțită. Barca mare așteaptă la distanță; dacă norocul vrea ca balena hărțuită să fie rănită de moarte, ea poate fi remorcată triumfal pînă la tîrm, în fața satului.

O poveste stranie

Cine sînt eschimoșii și de unde au venit ei? Am încercat să obțin răspunsul de la un bătrîn cu ochii încă pătrunzători. S-a întrerupt din fumat și iată ce mi-a spus: „Acum multă vreme nu exista altceva decît apă; pămînt nu era deloc. Asta a început să-l scicie pe corb. Atunci, el a văzut plutind rădăcinile unor ierburi, s-a apropiat de ele vîslînd, le-a luat în țepușă și le-a dus pe tîrm. Apoi a sărit din nou în caiac, a prins alte rădăcini și le-a îngrămădit pe lîngă primele. Și astfel a fost pămîntul, și astfel, de jur împrejur a fost pămînt, și cînd a strîns destul pămînt corbul a adunat oamenii și le-a spus: «Iată, acum aveți

destul pămînt ca să puteți trăi». Așa am ajuns noi pe aici, la început”.

Cînd am încercat, cu prudență, să aflu pe ce stătea corbul înainte să se urce în caiac și cum a putut să vislească pînă la tîrm, înainte de a exista tîrmul și de unde au venit oamenii, cînd i-a chemat să le spună că pămîntul era gata, bătrînul și-a reluat pipa și a bombănit printre dinți: „Habar n-am! Nu știm decît ce ni s-a spus!”

Cu tot vîntul, ploaia care nu mai conținea și alte semne ale unei toamne timpurii, am terminat cercetarea așezării, „vechilor vînători” și, profitînd de o scurtă acalmie, ne-am transportat obiectele de valoare de pe plajă, la Kotzebue. Eram teferi noi, însemnările noastre și toate obiectele pe care plajele le păstraseră aproape 4 000 ani, de la acest popor dispărut.

Spre deosebire de toate culturile din Alaska Occidentală, de la eschimoșii de azi pînă la populațiile Choris și la complexul cultural foarte vechi din Denbigh, cultura „vînătorilor de balene” nu prezenta nici un semn de continuitate. Anumite trăsături ale populațiilor de la Denbigh (3000 î.e.n.) se transmisera celor de la Choris (1000 î.e.n.) și puteau fi încă vizibile în culturile mai recente de la Northon și, mai ales, de la Ipiutak. De ce oare poporul străvechi din jurul anilor 1800 î.e.n. nu avea nici o legătură cu succesorii și nici cu predecesorii săi, în succesiunea plajelor de la Capul Krusenstern?

Pînă în ziua de azi sîntem constrînși să vorbim despre cultura „vechilor vînători” ca despre o plantă stranie, apărută dintr-o dată într-o grădină și, apoi, după ce s-a înrădăcinat și fortificat, dispărută fără a lăsa urme.

**Cuvînt introductiv și traducere de
dr. Cantemir RIȘCUȚIA**

GHEORGHE MAGHERU

(Urmare din p. 37)

îți voi scrie ce vei afla mai nou. Primește ale mele salutări frățești.

1848, noiembrie 10 (stil n.) Sibiu

(Sub-însemnatu)
G. Magheru

P.S. Azi noapte sosi diligența de la Brașov și cu dînsa se întoarce și Tell care se dusese acolo pentru cîteva zile.

Toți emigranții noștri care se află acolo primiră scrisori de la București cuprinzătoare toate de următoarele noutăți... Duminică 8 noiembrie (stil n.) casacii făcură 46 arestații noi... În capul listei [de arestații] fu Ioan Cantacuzino (fiul cel I-iu al caimacamului) care din capul locului a ținut o conduită lăudabilă¹. Dar ce e mai de mirare e că într-arestații figurează oameni care n-au fost niciodată constituționali [adepti ai revoluției] și deloc compromițați [compromiși] în ochii reacționarilor, spre exemplu: K. Steriadis, Angheliescu, Izescu, Ion Crețeanu, Pană Olănescu... Trei supuși austriaci, dintre care Winterhalder², fură arestați și duși între puști la Plumbuita, fără ca Timoni (!!!) [consulul austriac] să facă cea mai mică observație!... [Au] ridicat chiar din lăcașul lui Omer pașă pe arhitectul român Orăscu³ și pe doi ofițeri români... Pe Alexandrescu îl arestară, precum și pe Petrovici și Mîncu neguțetorii...

Astăzi mă dusei de întîlnii pe [August Treboniu] Laurian ca să-l mai întreb despre măsura ce a luat poliția de a ne trimite de aci. Mi se răspunde că negreșit pe 48 ore trebuie să plec, adică mîine, căci sînt cereri făcute pentru mine de la București! Eu însă am răspuns că îmi este peste putință să mă duc pînă a nu mi se restituia cei 4 000 florini pentru că n-am deloc, deocamdată, alte mijloace pecuniare.

¹ Magazin istoric, nr. 6/1978.

² Eric Winterhalder (1808-1889), ziarist și economist, colaborator apropiat al lui C.A. Rosetti, participant la revoluție.

³ Alex. Orăscu (1817-1894), arhitect, prof. univ. la București, promotor al stilului clasic (clădirea Universității din București ș.a.).

BRAVURA OSTAȘILOR INDEPENDENȚEI

Sînt nepotul lui Paul Lucasieveci, care, în 1877, a fost înscărcinat cu paza lui Osman pașa, ne scrie G.P. NICOLESCU, din București, în completarea notei Generalul otoman și sergentul român (nr. 1/1970), trimîndu-ne o succintă evocare a eroului de la 1877, din care reținem: S-a născut în București, în familia unui comerciant de mobilă fină. În 1877 se afla la studiul la Berna (Elveția). La vestea intrării României în război, s-a înțors în țară, înrolîndu-se voluntar. A participat la luptele pentru cucerirea Plevnei, fiind avansat sergent și decorat pentru faptele de eroism săvîrșite.

Eroul sergent Paul Lucasieveci, bine apreciat de către comandantul unității sale, a fost înscărcinat ca șef de pază a marilor captivi, cunoscînd bine limba franceză (vorbită și de Osman pașa — care frecventase cursurile Școlii superioare de război din Paris).

În temeiul bunelor notări date de către comandantul militar al unității sale, sergentul Paul Lucasieveci a primit ordinul de a păzi pe Osman pașa, cu întregul stat major.

Pe lângă pază, el mai avea însărcinarea ca să vegheze, cu toată atenția, ca toate înscărcirile servite să fie de bună calitate și pe placul lor, conform cu situația marilor ostatici, la care, bineînțeles, nu lipseau, niciodată, cunoscuta cafea turcească, de cea mai bună calitate, ca și tutunul cel mai ales, foarte mult solicitat și de către Osman pașa.

Paul Lucasieveci, după încheierea păcii, a rămas în cadrele armate, fiind înaintat în grad și a luat parte activă, ca locotenent-colonel, la primul război mondial.

Ne povestea cu mîndrie cum, în discuțiile sale cu Osman pașa, generalul otoman își manifesta admirație pentru bravura ostașilor români în luptele pentru constituirea Independenței.

Unchiul meu îl descria pe Osman pașa ca pe o personalitate de o adevărată cultură și cu sentimente deosebite. Era o fire comunicativă, dar demoralizat de starea în care se afla atunci, ca prizonier de război. El simțea nevoia ca Paul Lucasieveci să fie cît mai mult în preajma sa. Unchiul meu a solicitat să i se îngăduie să asiste la rugăciunile la apus, de seară, pe care Osman le făcea, citind dintr-un *Coran* ce-l avea permanent asupra sa. Cînd s-a despărțit de Paul Lucasieveci, Osman i-a oferit această carte de rugăciuni.

Printre lucrurile rămase de la Paul Lucasieveci și pe care în 1969 le-am donat Muzeului militar central, se află și fotografia de mai sus a eroului, făcută în 1878.

Țin să subliniez prin prezentele note că, suflătește mă simt deplin satisfăcut, că am putut duce la bun sfîrșit, ca însemnările și celelalte obiecte care au aparținut lui Paul Lucasieveci inclusiv cartea de rugăciuni a lui Osman pașa să fie păstrate, pentru posteritate, la Muzeul militar central din București, ca mărturie legată de trecutul iubitei noastre patrii.

COLECȚIA MUZEISTICĂ ȘCOLARĂ

Despre colecția muzeistică a școlii generale din com. Băcia, jud. Hunedoara, ne scrie ION COTOI, din com. Boștești, jud. Arad: Prin strădanțiile profesorilor și elevilor școlii, au fost colectate mai multe obiecte cu semnificație istorică, de la ceramica neolitică și pînă în timpurile mai recente. Printre exponate se află și o bogată colecție de insigne cu tematică istorică și sportivă. Colecția numismatică are peste 2 000 piese, dintre care unele au fost donate Muzeului județean din Deva. Cea mai veche piesă — o monedă ateniană din sec. V î.e.n. Lupta românilor pentru unire și independență este evocată și de două medalii: *Serviciu credincios. 1877-1878* și, respectiv, *medalia jubiliară 50 ani de la Unirea Principatelor. 1859-1909*.

CENTENARUL PRESEI SPORTIVE ROMÂNEȘTI

Împlinirea a o sută de ani de la apariția primului ziar sportiv românesc este evocată de dr. în istorie NICOLAE POSTOLACHE, din București: În primii doi ani de la cucerirea independenței absolute de stat a României, a fost adoptată prima *Lege pentru numirea profesorilor de gimnastică la gimnazii, licee și școli profesionale*, au fost înființate numeroase societăți și asociații sportive, precum și Institutul de gimnastică medicală și ortopedie din București (unul dintre primele din Europa și din lume), s-a extins numărul bazelor și al competițiilor sportive, au fost publicate cele dintîi lucrări originale de specialitate, dintre care cea mai reprezentativă rămîne cartea semnată de savantul C.I. Istrati, intitulată *Considerațiuni asupra importanței și necesității gimnasticii din punct de vedere igienic și social*, apărută în anul 1880.

Tot acum a apărut, la București, și cel dintîi ziar, ce avea să reflecte începutul afirmării active a vieții sportive românești, ziarul *Sportul*. Primul număr a apărut la 1 februarie 1880, dată la care puține țări din Europa și chiar din lume dispuneau de un periodic dedicat exclusiv acestui domeniu.

A fost fondat de doi pasionați susținători ai curselor de cai — Al. Galesescu și Constantin Blaramberg. El au fost, cum era firesc, și redactorii lui, proprietar și direc-

POSTA MAGAZIN ISTORIC

tor fiind însă numai C. Blaramberg — participant la revoluția de la 1848 din Țara Românească, ajuns mai târziu colonel, general, apoi ministru de Justiție.

Ziarul a apărut din februarie și pînă în octombrie 1880, aria tematică, tirajul și preocupările privind popularizarea vieții sportive a epocii, fiind și ele destul de restrinse. Meritele acestui ziar, de fapt un partener egal cu periodicele contemporane din alte domenii, constau în primul rînd în primatul ei, în calitatea de a fi un document și un episod semnificativ în desfășurarea și înaltarea sportului românesc.

NECLINTIȚI

O scrisoare de pe front, din toamna anului 1916, ne trimite col.(r) MIRCEA V. NISTORESCU, din București. Expeditorul ei: sublocotenentul Ioan C. Diaconescu din compania a 3-a Regimentul 6 vîndători. În puținele rînduri adresate familiei, acesta exprimă crezul care însușește în acele zile eroice oștene, întreg poporul român: dușmanul nu va trece! Iată textul documentului: Întors [din spital] de vreo 12 zile pe front, vă trimis dragi salutări. Pe aici e bine. O toamnă tîrzie și dulce. Nopti serene și puțin can can — zile cu soare dulce, înfăptor. Pădurile de fag și-au lepădat frunzele — asternut pentru flăcăii noștri noaptea; tunul bate fără preget la hotare și munții mîndri stau neclintiti, cu veșnica lor sfidare pe creste.

Nu va trece niciodată, nimeni, Carpații noștri. Fiți fără grijă.

FOND DE AJUTOR

Evocînd lupta românilor transilvăneni pentru păstrarea și apărarea ființei naționale, a limbii și culturii românești, VASILE BUTA, din Brad, jud. Hunedoara, ne scrie: în condițiile intensificării asupririi naționale și sociale de către monarhia austro-ungară, la începutul sec. XX mulți români transilvăneni au fost nevoiți să emigreze în Statele Unite ale Americii. Printre ei s-au aflat și locuitorii din comuna Hălmașagiu, jud. Arad. Aceștia, pentru ajutorarea familiilor rămase acasă, și în scopul sprijinirii învățămîntului în limba română, au înființat la 15 iulie 1916, la Cleveland, fondul de înțajutorare Viitorul. Principala scop al acestui fond era, după cum se menționa în statutul său: ajutorarea și înțestarea copiilor români care cereau la școală română din Hălmașagiu Mare cu cele trebuințioase cum sînt cărți, îmbrăcăminte și altele... Premiile și ajutoarele se vor împărți începînd cu anul școlar 1917-1918.

MAISTRUL ELECTRONIST ȘI CELE 150 HĂRȚI ALE DACIEI

În afara meseriei mele, mă pasionează foarte mult istoria, ne scrie maestrul electronist MUTU CARP, de la Combinatul chimic Rîmniceu Vilcea. Cu prilejul unei călătorii în Italia, acum cîțiva ani — continuă corespondentul nostru — am văzut la Roma, pe Via dei Fori Imperiali mai multe hărți în marmură (vezi și Magazin Istoric nr. 3, 5, 6/1976) în care este redată evoluția Imperiului roman de la întemeiere și pînă la cădere. M-am gîndit să întocmesc și eu un atlas istoric al Daciei, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre. Am reușit să realizez astfel 150 hărți, pe care le-am completat și cu scurte texte de istorie politică.

Această lucrare am dedicat-o aniversării a 2 050 ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent.

MEDICUL CONFIRMĂ PE ISTORIC

Dr. S.M. SCHOR ne scrie din Tel-Aviv următoarele pe marginea articolului Multiplele consecințe ale unui demers personal (nr. 10/1979): Îngrijind pe inginerul N. Caranfil (fostul subsecretar de stat la Ministerul Aviației) suferind de o traumă craniană, de la care din nefericire i s-a tras și moartea, am avut în perioadele de luciditate ale regretatului ocazia să abordăm diferite probleme necunoscute mie. Pe patul spitalului Mount Sinai din New York, unde era internat la o vîrstă oarecum matusalemică, însă foarte lucid, mi-a declarat, într-o zi, că regretă profund că el a fost cauza demisiei lui N. Titulescu, dezvăluind că ministrul de Externe a favorizat livrarea avioanelor românești din Franța, Spaniei republicane.

Iată, așadar, o mărturie neașteptată care însă coroborată cu informațiile și interpretările jocului diplomatic ce a dus la înălturarea lui Nicolae Titulescu, dobindește o semnificație.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

RISTEA CORIOLAN, str. Căminului nr. 18, sc. A, ap. 6, tel. 35 16 59, București, solicită: nr. 1-3/1967, 4-6, 8-10, 12/1979.

DUMITRU SIMPĂLEAN, sat Nadășu, nr. 1, com. Izvorul Crisului, jud. Cluj, solicită: nr. 1-6/1967.

IOAN NĂSTASE, str. Străduinței, nr. 4, bl. A 5, ap. 6, București, solicită: nr. 2/1979; oferă: nr. 11, 12/1978.

DORINEL SAVA, sat. Cîndești, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, solicită: nr. 4/1973; oferă: nr. 8/1976.

NANU CONSTANTIN, alea Cuza vodă, nr. 23, Oltenița, jud. Ilfov, oferă colecția 1968-1979.

VASILE MARIAN, str. Cloșca, nr. 9, Arad, oferă colecția completă.

IOAN ACHITEI, str. Cernei, nr. 4 A, bl. A 3, ap. 3, Iași, oferă colecția completă.

STELIAN NEDU, str. 23 August, nr. 259, bl. 11, ap. 82, Ploiești, oferă colecția completă.

CRĂCIUNEL NICOLAE, b-dul 6 martie, nr. 59, Timișoara, oferă colecția 1968-1978.

PĂTURCĂ ELENA, șos. Mihai Bravu, nr. 116-122, bloc D 14, sc. 3, et. IX, ap. 127, București, oferă nr. 1/1967, 1/1969, 9/1968, 8/1970, 10/1978.

GRIGORE CRISTESCU, Spălul Unirii, nr. 151, ap. 1, București, solicită: nr. 8/1979.

GHEORGHE CONSTANTINESCU, str. Suren Spandarian, nr. 1, bl. 5/22, ap. 24, București, oferă colecția completă.

ROLAND SCHILLING, str. Cloșca, nr. 6, Hunedoara, solicită: nr. 2, 3/1978; oferă: nr. 4, 11/1978; 1/1979.

PETRE D. PÎRJOLESCU, cartier Brazda lui Novac, bl. D 14, sc. 2, ap. 2, Craiova, solicită: nr. 1-3/1967, 3, 5, 9/1969, 9, 11/1970, 8/1971, 5, 8, 11, 12/1972, 1, 3, 9, 10/1973, 4/1975, 8/1977.

**talon de
participare
la concurs
MAGAZIN
ISTORIC**

CONTENTS (Romanian History) GH. TUTUI March 6, 1945 — Start of the Democratic-Revolutionary Régime • S. PAPACOSTEA The Romanian Countries and XIV-th Century Europe • AL. D. DUTU Romania in the War Against Hitler • E. PREDA The PCR Leads the Fight for the Entry in the War Against Hitler • N. MAREȘ Romania as Seen by the Polish Historian M. Jaworowski • M. POP Spring Peasant Festivals • P. CERNOVODEANU, M. ȘTEFAN General Gh. Magheru's Papers (1802-1880) • M. MUȘAT Prime-Minister I.G. Duca's Will (1879-1933) • V. SLĂVESCU, I. URȘU A.D. Xenopol — Researcher of Romanian Past (II) • ȘT. PASCU Cui prodest? • M. PALLOTTINO Bucharest-Rome: Two Exhibitions About Romans and Dacians

SOMMAIRE (Histoire roumaine) GH. TUTUI 6 Mars 1945 — Instauration du pouvoir révolutionnaire démocratique • S. PAPACOSTEA Les Principautés Roumaines et l'Europe du XIV-e siècle • AL. D. DUTU La Roumanie dans la guerre anti-hitlérienne • E. PREDA Le PCR — promoteur de la lutte pour le ralliement à la coalition anti-hitlérienne • N. MAREȘ L'Historien polonais M. Jaworowski sur la Roumanie • M. POP Fêtes paysannes du printemps • P. CERNOVODEANU, M. ȘTEFAN Documents inédits du général Gh. Magheru (1802-1880) • M. MUȘAT Le Testament du Premier ministre I.G. Duca (1879-1933) • V. SLĂVESCU, I. URȘU A.D. Xenopol — investigateur du passé roumain (II) • ȘT. PASCU Cui prodest? • M. PALLOTTINO Bucarest-Rome: deux expositions concernant les Romains et les Daces

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. ТУТУЙ 6 марта 1945 г. — учреждение революционно-демократической власти • Ш. ПАПАКОСТЬ Румынские княжества и Европа XIV в. • АЛ.Д. ДУТУ Румыния в войне против Гитлера • Е. ПРЕДА РКП руководит борьбу за присоединение к антигитлеровской коалиции • Н. МАРЕШ Румыния, видимая польским историком М. Яворовским • М. ПОП Весенние крестьянские торжества • П. ЧЕРНОВОДЯНУ, М. ШТЕФАН Документы генерала Г. Магеру (1802-1880) • М. МУШАТ Завещание премьер-министра И.Г. ДУКИ (1879-1933) • В. СЛЭВЕСКУ, И. УРСУ А.Д. Ксенопол — исследователь румынского прошлого (II) • ШТ. ПАСКУ Cui prodest? • М. ПАЛЛОТТИНО Бухарест-Рим: две выставки, касающиеся римлян и даков

INHALT (Rumänische Geschichte) GH. TUTUI 6 März 1945 — die Einsetzung der revolutionären-demokratischen Macht • S. PAPACOSTEA Die Rumänischen Fürstentümer im Europa des XIV. Jahrhunderts • AL. D. DUTU Rumänien im Krieg gegen Hitler • E. PREDA Die RKP — Anreger des Kampfes um die Anschliessung an die Antihitlerkoalition • N. MAREȘ Der polnische Historiker M. Jaworowski über Rumänien • M. POP Frühjahrs Bauernfeiertage • P. CERNOVODEANU, M. ȘTEFAN Dokumente des Generals Gh. Magheru (1802-1880) • M. MUȘAT Das Testament des Premierministers I.G. Duca (1879-1933) • V. SLĂVESCU, I. URȘU A.D. Xenopol — Forscher der Vergangenheit Rumäniens (II) • ȘT. PASCU Cui prodest? • M. PALLOTTINO Bukarest-Rom: zwei Ausstellungen über die Römer und Daker

SUMARIO (Historia romana) GH. TUTUI El 6 de marzo de 1945 — instauration del poder revolucionario-democratico • S. PAPACOSTEA Los principados rumanos en Europa del siglo XIV • AL. D. DUTU Rumania en la guerra antihitleriana • E. PREDA El P.C.R. — promotor de la lucha por juntarse a la coalición antihitleriana • N. MAREȘ Rumania tal como la vió el historiador polaco M. Jaworowski • M. POP Fiestas campestres de primavera • P. CERNOVODEANU, M. ȘTEFAN Documentos inéditos del general Gh. Magheru (1802-1880) • M. MUȘAT El testamento del primer ministro I.G. Duca (1879-1933) • V. SLĂVESCU, I. URȘU A.D. Xenopol — investigador del pasado de Rumania (II) • ȘT. PASCU Cui prodest? • M. PALLOTTINO Bucarest-Roma: dos exposiciones sobre los romanos y los dacios

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Științei” — București

